

TBMM

(S. Sayısı: 497)

Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin; 7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/656)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifimiz, genel gerekçe ve madde gerekçeleriyle birlikte birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygıyla arz ve talep ederiz.

<i>Recep Tayyip Erdoğan</i>	<i>Cemil Çiçek</i>	<i>Sadullah Ergin</i>
İstanbul	Ankara	Hatay
<i>Haluk İpek</i>	<i>Bekir Bozdağ</i>	<i>Ahmet İyimaya</i>
Ankara	Yozgat	Ankara
<i>Salih Kapusuz</i>	<i>Reha Denemeç</i>	<i>Bülent Gedikli</i>
Ankara	Ankara	Ankara
<i>Haluk Özdalga</i>	<i>Aşkın Asan</i>	<i>M. Necati Çetinkaya</i>
Ankara	Ankara	Elazığ
<i>Zeki Ergezen</i>	<i>Mustafa Elitaş</i>	<i>Ayşenur Bahçekapılı</i>
Bitlis	Kayseri	İstanbul
<i>Suat Kılıç</i>	<i>Nurettin Canikli</i>	<i>Mahmut Dede</i>
Samsun	Giresun	Nevşehir
<i>Yahya Doğan</i>	<i>Fikri Işık</i>	<i>Kadir Tıngiroğlu</i>
Gümüşhane	Kocaeli	Sinop
<i>Orhan Karasayar</i>	<i>Turan Kırathı</i>	<i>İdris Güllüce</i>
Hatay	Kırıkkale	İstanbul
<i>Fevzi Şanverdi</i>	<i>Abdulkadir Emin Önen</i>	<i>Mehmet Erdoğan</i>
Hatay	Şanlıurfa	Gaziantep

<i>Mehmet Sarı</i>	<i>Mehmet Ocakden</i>	<i>Abdulahdi Kahya</i>
Gaziantep	Bursa	Hatay
<i>Abdulmuttalip Özbek</i>	<i>Mustafa Açıkalın</i>	<i>Ahmet Aydın</i>
Hakkari	Sivas	Adıyaman
<i>M. İhsan Arslan</i>	<i>Mehmet Salih Erdoğan</i>	<i>Mehmet Erdoğan</i>
Diyarbakır	Denizli	Adıyaman
<i>Halil Aydoğan</i>	<i>Fehmi Hüsrev Kutlu</i>	<i>Hüseyin Gülsün</i>
Afyonkarahisar	Adıyaman	Tokat
<i>Abdurrahman Arıcı</i>	<i>Selami Uzun</i>	<i>Cemal Kaya</i>
Antalya	Sivas	Ağrı
<i>Fatoş Gürkan</i>	<i>Hüseyin Tuğcu</i>	<i>Kemalettin Aydın</i>
Adana	Kütahya	Gümüşhane
<i>Mehmet Halit Demir</i>	<i>Dengir Mir Mehmet Fırat</i>	<i>Ali Er</i>
Mardin	Adana	Mersin
<i>Ahmet Büyükkaktaşlar</i>	<i>Ahmet Koca</i>	<i>Cüneyt Yüksel</i>
Konya	Afyonkarahisar	Mardin
<i>Osman Coşkun</i>	<i>Fazlı Erdoğan</i>	<i>Muharrem Selamoğlu</i>
Yozgat	Zonguldak	Niğde
<i>Sait Açıba</i>	<i>Ayhan Sefer Üstün</i>	<i>Ali Rıza Alaboyun</i>
Afyonkarahisar	Sakarya	Aksaray
<i>Murat Yıldırım</i>	<i>Zeynep Dağı</i>	<i>Ayşe Akbaş</i>
Çorum	Ankara	Balıkesir
<i>M. Said Yazıcıoğlu</i>	<i>Ayşe Türkmenoğlu</i>	<i>Necat Birinci</i>
Ankara	Konya	İstanbul
<i>Kerem Altun</i>	<i>Tuğrul Yemişçi</i>	<i>H. Hasan Sönmez</i>
Van	İzmir	Giresun
<i>Ahmet Ertürk</i>	<i>Celal Erbay</i>	<i>Ali Kul</i>
Aydın	Düzce	Bursa
<i>Mehmet Çiçek</i>	<i>Mehmet Sait Dilek</i>	<i>Recai Berber</i>
Yozgat	Isparta	Manisa

<i>İkram Dinçer</i>	<i>Mustafa Cumur</i>	<i>Avni Erdemir</i>
Van	Trabzon	Amasya
<i>Şevket Gürsoy</i>	<i>Murat Mercan</i>	<i>Feyzullah Kıyıklık</i>
Adıyaman	Eskişehir	İstanbul
<i>Asım Aykan</i>	<i>İhsan Koca</i>	<i>İlknur İnceöz</i>
Trabzon	Malatya	Aksaray
<i>Fatih Öztürk</i>	<i>Tahir Öztürk</i>	<i>Mehmet Domaç</i>
Samsun	Elazığ	İstanbul
<i>Emin Nedim Öztürk</i>	<i>Canan Candemir Çelik</i>	<i>Mehmet Zafer Üskül</i>
Eskişehir	Bursa	Mersin
<i>Süleyman Çelebi</i>	<i>A. Müfit Yetkin</i>	<i>Hayrettin Çakmak</i>
Mardin	Şanlıurfa	Bursa
<i>Afif Demirkıran</i>	<i>Öznur Çalık</i>	<i>Sadık Badak</i>
Siirt	Malatya	Antalya
<i>Mehmet Alp</i>	<i>Dilek Yüksel</i>	<i>Hüseyin Besli</i>
Burdur	Tokat	İstanbul
<i>Yaşar Yakış</i>	<i>Polat Türkmen</i>	<i>Ünal Kacır</i>
Düzce	Zonguldak	İstanbul
<i>Güldal Akşit</i>	<i>Osman Aslan</i>	<i>Osman Demir</i>
İstanbul	Diyarbakır	Tokat
<i>Hüsnü Ordu</i>	<i>Fuat Bol</i>	<i>Hasan Kemal Yardımcı</i>
Kütahya	İstanbul	İstanbul
<i>Mehmet B. Denizolgun</i>	<i>Hasan Fehmi Kinay</i>	<i>Lütfi Elvan</i>
İstanbul	Kütahya	Karaman
<i>Abdurrahman Kurt</i>	<i>Cahit Bağcı</i>	<i>Abdulkerim Aydemir</i>
Diyarbakır	Çorum	Ağrı
<i>İsmail Hakkı Biçer</i>	<i>Fuat Ölmeztoprak</i>	<i>Kerim Özkul</i>
Kütahya	Malatya	Konya
<i>Cumhur Ünal</i>	<i>Halil Mazırcıoğlu</i>	<i>M. Emin Tutan</i>
Karabük	Gaziantep	Bursa
<i>Metin Kaşıkoğlu</i>	<i>Cevdet Erdöl</i>	<i>Abdullah Çalıskan</i>
Düzce	Trabzon	Kırşehir
<i>Mehmet Altan Karapaşaoğlu</i>	<i>Hakkı Köylü</i>	<i>M. Yılmaz Helvacıoğlu</i>
Bursa	Kastamonu	Siirt

<i>Ali İhsan Merdanoğlu</i>	<i>Kemalettin Gökteş</i>	<i>Zekeriya Aslan</i>
Diyarbakır	Trabzon	Afyonkarahisar
<i>Agah Kafkas</i>	<i>Bayram Özçelik</i>	<i>Recep Yıldırım</i>
Çorum	Burdur	Sakarya
<i>A. Gökhan Sarıçam</i>	<i>Mücahit Fındıklı</i>	<i>Ruhi Açıkgöz</i>
Kırklareli	Malatya	Aksaray
<i>Mehmet Ceylan</i>	<i>İrfan Gündüz</i>	<i>Mehmet Erdem</i>
Karabük	İstanbul	Aydın
<i>Mehmet Şahin</i>	<i>Ahmet Öksüzkaya</i>	<i>Ramazan Başak</i>
Malatya	Kayseri	Şanlıurfa
<i>Cemal Yılmaz Demir</i>	<i>Mehmet Nil Hıdır</i>	<i>M. Cemal Öztaylan</i>
Samsun	Muğla	Balıkesir
<i>Nurettin Akman</i>	<i>Veysi Kaynak</i>	<i>Eyüp Ayar</i>
Çankırı	Kahramanmaraş	Kocaeli
<i>İsmail Bilen</i>	<i>Mustafa Öztürk</i>	<i>Enver Yılmaz</i>
Manisa	Hatay	Ordu
<i>Orhan Erdem</i>	<i>Yahya Akman</i>	<i>Ali Koyuncu</i>
Konya	Şanlıurfa	Bursa
<i>Sebahattin Karakelle</i>	<i>Mithat Ekici</i>	<i>Necdet Ünüvar</i>
Erzincan	Denizli	Adana
<i>Ali Temür</i>	<i>Abdullah Çetinkaya</i>	<i>Hasan Kara</i>
Giresun	Konya	Kilis
<i>Mustafa Ünal</i>	<i>Suat Kınıklıoğlu</i>	<i>İsmail Katmerci</i>
Karabük	Çankırı	İzmir
<i>Fatma Salman Kotan</i>	<i>Burhan Kayatürk</i>	<i>Rüstem Zeydan</i>
Ağrı	Ankara	Hakkari
<i>Muzaffer Gülyurt</i>	<i>Gülşen Orhan</i>	<i>Hamza Yerlikaya</i>
Erzurum	Van	Sivas
<i>Ömer İnan</i>	<i>Yaşar Karayel</i>	<i>Durdu Mehmet Kastal</i>
Mersin	Kayseri	Osmaniye
<i>Hüsnü Tuna</i>	<i>Ömer Faruk Öz</i>	<i>Medeni Yılmaz</i>
Konya	Malatya	Muş

<i>Fatih Metin</i>	<i>Hüseyin Devecioğlu</i>	<i>Fatih Arıkan</i>
Bolu	Kilis	Kahramanmaraş
<i>Saadettin Aydın</i>	<i>Yüksel Özden</i>	<i>Kutbettin Arzu</i>
Erzurum	Muğla	Diyarbakır
<i>Özkan Öksüz</i>	<i>İsmail Göksel</i>	<i>Lütfi Çırakoğlu</i>
Konya	Niğde	Rize
<i>Mustafa Kuş</i>	<i>Mevlüt Akgün</i>	<i>Harun Tüfekci</i>
Şanlıurfa	Karaman	Konya
<i>Yüksel Coşkunyürek</i>	<i>Hasan Anı</i>	<i>Muharrem Candan</i>
Bolu	Konya	Konya
<i>Eyüp Fatsa</i>	<i>Ali Öztürk</i>	<i>Faruk Septioğlu</i>
Ordu	Konya	Elazığ
<i>İsmail Özgün</i>	<i>Mahmut Esat Güven</i>	<i>Zeki Karabayır</i>
Balıkesir	Kars	Kars
<i>Ömer Çelik</i>	<i>Hüseyin Çelik</i>	<i>Hüseyin Tanrıverdi</i>
Adana	Van	Manisa
<i>Akif Gülle</i>	<i>Fatma Şahin</i>	<i>A. Edip Uğur</i>
Amasya	Gaziantep	Balıkesir
<i>İdris Naim Şahin</i>	<i>Abdülkadir Aksu</i>	<i>Nükhethotar</i>
İstanbul	İstanbul	İzmir
<i>Özlem Piltanoğlu Türköne</i>	<i>Ahmet Yeni</i>	<i>Ömer Dinçer</i>
İstanbul	Samsun	İstanbul
<i>Veysel Eroğlu</i>	<i>Cevdet Yılmaz</i>	<i>Selma Kavaf</i>
Afyonkarahisar	Bingöl	Denizli
<i>Mehmet Aydın</i>	<i>M. Vecdi Gönül</i>	<i>Mehmet Şimşek</i>
İzmir	İzmir	Gaziantep
<i>Egemen Bağış</i>	<i>M. Mehdi Eker</i>	<i>Nihat Ergün</i>
İstanbul	Diyarbakır	Kocaeli
<i>Recep Akdağ</i>	<i>Binali Yıldırım</i>	<i>Ertuğrul Günay</i>
Erzurum	Erzincan	İstanbul
<i>Taner Yıldız</i>	<i>Mustafa Demir</i>	<i>Tevfik Ziyaeddin Akbulut</i>
Kayseri	Samsun	Tekirdağ

<i>Gönül Bekin Şahkulubey</i>	<i>Sabahattin Cevheri</i>	<i>Mustafa Hamarat</i>
Mardin	Şanlıurfa	Ordu
<i>Safiye Seymenoğlu</i>	<i>Abdurrahman Dodurgalı</i>	<i>Abdulkadir Akgül</i>
Trabzon	Sinop	Yozgat
<i>Necdet Budak</i>	<i>Rıtvan Köybaşı</i>	<i>Bayram Ali Bayramoğlu</i>
Edirne	Nevşehir	Rize
<i>Çağla Aktemur Özyavuz</i>	<i>Musa Sivacıoğlu</i>	<i>Sedat Kızılıcık</i>
Şanlıurfa	Kastamonu	Bursa
<i>Vahit Kiler</i>	<i>Birnur Şahinoğlu</i>	<i>Zeyid Aslan</i>
Bitlis	Samsun	Tokat
<i>Nazım Ekren</i>	<i>Metin Yılmaz</i>	<i>Mustafa Ataş</i>
İstanbul	Bolu	İstanbul
<i>Soner Aksoy</i>	<i>A. Sibel Gönül</i>	<i>İbrahim Kavaz</i>
Kütahya	Kocaeli	Erzurum
<i>İbrahim Yiğit</i>	<i>Ali Küçükaydın</i>	<i>Vahit Kirişçi</i>
İstanbul	Adana	Adana
<i>Faruk Koca</i>	<i>Muzaffer Baştopçu</i>	<i>Mahmut Durdu</i>
Ankara	Kocaeli	Gaziantep
<i>Hasan Altan</i>	<i>Mehmet Hanifi Alır</i>	<i>Ali Güner</i>
Kastamonu	Ağrı	Iğdır
<i>Cafer Tatlıbal</i>	<i>Mehmet Sağlam</i>	<i>Ahmet Erdal Feralan</i>
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş	Nevşehir
<i>Ahmet İnal</i>	<i>Zülfikar İzol</i>	<i>Osman Kılıç</i>
Batman	Şanlıurfa	Sivas
<i>Cemal Taşar</i>	<i>Yaşar Eryılmaz</i>	<i>Abdullah Veli Seyda</i>
Bitlis	Ağrı	Şırnak
<i>Fetani Battal</i>	<i>Fahrettin Poyraz</i>	<i>Nuri Uslu</i>
Bayburt	Bilecik	Uşak
<i>Atilla Koç</i>	<i>Ali Osman Sali</i>	<i>Mustafa Çetin</i>
Aydın	Balıkesir	Uşak
	<i>Hamza Yanılmaz</i>	
	Elazığ	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Sunulmasından Sonra Teklife Katılan Milletvekilleri

<i>Mevlüt Çavuşoğlu</i>	<i>Ertekin Çolak</i>	<i>Yılmaz Tunç</i>
Antalya	Artvin	Bartın
<i>Mehmet Emin Ekmen</i>	<i>Mehmet Tunçak</i>	<i>Mehmet Daniş</i>
Batman	Bursa	Çanakkale
<i>Müjdat Kuşku</i>	<i>Mehmet Yüksel</i>	<i>Fazilet Dağcı Çıglık</i>
Çanakkale	Denizli	Erzurum
<i>Süreyya Sadi Bilgiç</i>	<i>Alaattin Büyükkaya</i>	<i>Halide İncekara</i>
Isparta	İstanbul	İstanbul
<i>Canan Kalsın</i>	<i>Mesude Nursuna Memecan</i>	<i>Erdal Kalkan</i>
İstanbul	İstanbul	İzmir
<i>Mustafa Özbayrak</i>	<i>Mikail Arslan</i>	<i>Sami Güçlü</i>
Kırkkale	Kırşehir	Konya
<i>Mustafa Kabakcı</i>	<i>Mehmet Çerçi</i>	<i>Ayhan Yılmaz</i>
Konya	Manisa	Ordu
<i>İbrahim Mete Doğruer</i>	<i>Hasan Ali Çelik</i>	<i>Şaban Dişli</i>
Osmaniye	Sakarya	Sakarya
<i>Kayhan Türkmenoğlu</i>	<i>İlhan Evcin</i>	
Van	Yalova	

GENEL GEREKÇE

150 yıllık anayasa geleneği içinde, halkın katılımı ve demokratik yöntemlerle Anayasa yapılamamış olması ülkemiz bakımından büyük bir eksikliktir.

Diğer anayasalar gibi, 1982 Anayasası da olağanüstü koşullar altında kabul edilip yürürlüğe konulmuştur. Devlet tecrübemiz, birikimimiz ve toplumsal talep ekseninde, 1982 Anayasasının tamamen değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Aslında tüm toplum kesimleri de bu ihtiyaç konusunda mutabakat halindedir. Ancak bu mutabakat, bugüne kadar Anayasasının tümünün değiştirilmesine yetmemiştir. 2007 yılında yeni bir Anayasanın hazırlanması amacıyla çalışmalar yapılmış, ancak bu girişimler de değişik nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır.

Yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra 1982 Anayasasında değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmiş ve günümüze kadar farklı gerekçelerle 16 kez değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda Anayasanın toplam 85 maddesi ile Başlangıç metni kısmen değiştirilmiştir.

Bununla birlikte hâlen, Anayasada değiştirilmesi gereken çok sayıda hüküm yer aldığı gibi, toplumsal ihtiyaçlar ve beklentilerin karşılanması amacıyla bazı alanlarda yeni düzenlemelerin yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda; kadın-erkek eşitliğinin sağlanması; toplumun bazı kesimlerinin, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak daha iyi korunması ve gözetilmesi; kişisel verilerin korunması; bireylerin yurt dışına çıkmalarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin daraltılması; çocuk haklarının anayasal temele kavuşturulması, her türlü istismara karşı çocukların korunması; sendikal haklar ile grev hakkında öngörülen bazı sınırlamaların kaldırılması, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkının tanınması; demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin, uluslararası belgelerde yer alan objektif kriterler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi; bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkının düzenlenmesi; bir siyasî partinin kapatılmasına sebep olan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine son verilmesi; Yüksek Askerî Şûra kararlarının yargı denetimine açılması; memur ve diğer kamu görevlilerine disiplin cezası olarak verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması; askerî yargının görev alanının daraltılması ve sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasının tamamen önlenmesi; mukayeseli hukuk uygulamaları ve ülkemizin ihtiyaçları göz önüne alınarak Anayasa Mahkemesinin yeniden yapılandırılması, üye sayısının artırılması, mahkeme üyelerinin belirli bir süre için bu göreve seçilmesi ve pek çok ülkede uygulanmakta olan bireysel başvuru müessesesinin yürürlüğe konulması; Askerî Yargıtayın ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin bağımsızlığının güçlendirilmesi; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun demokratik, şeffaf ve geniş tabanlı bir yapıya kavuşturulması, hâkim ve savcılar da haklarında kararlar alan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda temsili; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konseyin anayasal dayanağa kavuşturulması; demokratik hayata yapılan kabul edilemez müdahalelerde görev alanların cezaî, malî ve hukukî sorumluluklarını kaldıran geçici 15 inci maddenin ilgası gibi hususlar Anayasasının mutlaka değiştirilmesi gereken hükümlerinin başında yer almaktadır.

Ülkemizde, yukarıda belirtilen hususlarda, Anayasa değişikliği yapılması gerektiğine ilişkin bir mutabakat bulunmaktadır. Değişik sivil toplum kuruluşları ve partiler tarafından hazırlanan Anayasa tasarılarında da ana hatlarıyla Teklifte yer alan konularda, benzeri düzenlemelere yer verilmektedir. Ayrıca, düzenleme yapılan konular, uzmanlar ve kamuoyu tarafından uzun zamandan beri tartışılan ve sorunlu olduğu kabul edilen alanlar olup, bunlardan bir kısmı daha, Teklifte çözüme kavuşturulmaktadır.

Anayasa değişikliğine ilişkin bu Kanun Teklifi, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”

Yapılması öngörülen değişiklikle, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik olarak Devlet tarafından bazı tedbirlerin alınabilmesine imkan tanınmakta ve alınacak bu nitelikteki tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı vurgulanmaktadır. Öte yandan, özel surette korunması gereken kesimler için alınacak tedbirlerin de eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu sayede Devletin, tüm toplum kesimleri arasında bir yandan eşitliği sağlamaya, diğer yandan da korunması gerekenleri korumaya yönelik özel tedbirler alabilmesinin önü açılmakta ve bu amaçla yapılan düzenlemelerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği anayasal güvenceye kavuşturulmaktadır.

Madde 2- Anayasada kişisel verilerin korunmasına yönelik dolaylı hükümler bulunmakla birlikte yeterli değildir. Mukayeseli hukukta ve tarafı olduğumuz uluslararası belgelerde de kişisel verilerin korunması önemle vurgulanmaktadır.

Maddeyle, herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, anayasal bir hak olarak teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini ilgilendiren kişisel veriler üzerinde hangi hak ve yetkilere sahip olduğu ve kişisel verilerin hangi hallerde işlenebileceği hükme bağlanırken, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

Madde 3- Maddede yapılan değişiklikle, idare tarafından, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına son verilmekte; yurt dışına çıkma hürriyetinin, sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilmesi ilkesi benimsenmektedir.

Madde 4- Maddeyle, tarafı olduğumuz Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ve çocuk haklarıyla ilgili kabul gören evrensel ilkeler, Anayasa metnine dahil edilmekte; her çocuğun himaye ve bakımdan yararlanma hakkı olduğu vurgulanmakta ve çocuğun ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle ayrıca Devlete, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukların korunmasına yönelik gerekli tedbirleri alma ödevi yüklenmektedir.

Madde 5- Anayasanın 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası, sendika özgürlüğünü iş kolu ile sınırlamakta ve aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamayacağını hükme bağlamaktadır. Bu düzenleme, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşmesine aykırı bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu aykırılığın giderilmesi amacıyla 51 inci maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 6- Anayasanın 53 üncü maddesinin mevcut düzenlemesinde, memur ve diğer kamu görevlilerinin sadece toplu görüşme hakkına sahip olduğu hükme bağlanmaktadır. Toplu görüşme kapsamında anlaşma sağlanması halinde, mutabakat metni imzalanmakta ve gereği için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulmaktadır. Anlaşma sağlanamazsa, konu yine Bakanlar Kurulunun takdirine bırakılmaktaydı. Uzlaştırma Kuruluna gidilmesi de mümkündü. Ancak, Uzlaştırma Kurulunun kararları Bakanlar Kurulunu bağlayıcı nitelikte olmadığından, anlaşmazlık, her zaman Bakanlar Kurulunun takdir ettiği şekilde sonuçlandırılıyordu.

Maddeye eklenen yeni hükümlerle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı getirilmektedir. Toplu sözleşme konusunda kamu işvereni ile memur ve diğer kamu görevlileri anlaşılırsa, toplu sözleşme imzalanacak ve uygulamaya konacaktır. Eğer anlaşma olmazsa, konu Uzlaştırma Kuruluna götürülecektir. Uzlaştırma Kurulunun vereceği karar kesin olacak ve toplu sözleşme yerine geçecektir. Mevcut düzenlemedeki Bakanlar Kurulunun takdir yetkisi sona erdirilmektedir. Ayrıca, memur ve diğer kamu görevlilerine tanınan toplu sözleşme hakkının, emeklilere yansıtılmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu şekilde emeklilerin de kanunda öngörülen çerçevede toplu sözleşmenin sonuçlarından faydalanması imkanı getirilmektedir. Yapılan bu yeni düzenlemenin bir sonucu olarak 53 üncü maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Öte yandan, maddeyle, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Teşkilatlanma ve Kollektif Müzakere Hakkı Prensiplerinin Uygulanmasına Mütteallik 98 Sayılı Sözleşmesinin 4 üncü maddesinde öngörülen “serbest ve gönüllü toplu pazarlık” ilkesiyle bağdaşmayan 53 üncü maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 7- Maddeyle, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile çağdaş demokratik toplumlarda çalışma hayatını düzenleyen ve genel kabul gören evrensel ilkelerle bağdaşmayan, grev ve lokavt hakkına gereksiz sınırlamalar getiren, 54 üncü maddenin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu hükümlerin kaldırılmasıyla, sendikal haklar ile grev ve lokavt hakkının kullanılabilmesi bakımından, ileri bir adım atılmış olmaktadır.

Madde 8- Ülkemizde siyasî partilerin bağlı olduğu hukukî rejimin, yapılan tüm iyileştirmelere rağmen, siyasî partilerin aleyhine işlemesi önlenememiş ve bu rejim, ağırlıklı olarak özgürlükleri daraltıcı nitelikte işlemiştir. 1961 Anayasasından bugüne kadar ülkemizde, Anayasa Mahkemesi kararıyla yirmi beş siyasî parti kapatılmış olup bu sayıya askerî müdahale dönemlerinde kapatılan siyasî partiler dahil değildir. Buna karşın, bugüne değin, Avrupa ülkelerinin tamamında kapatılan siyasî parti sayısı altıdır. Ayrıca siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlara karşı ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuruların -biri hariç- tamamında "ihlâl kararı" verilmiştir. Yaşanan bunca tecrübe, Türkiye'nin istikrarı ve ülkemizin muhatap olduğu ihlâl kararları gözetildiğinde; parti kapatma rejimini, sistemin taşıyamayacağı bir yük olmaktan çıkaracak nitelikte bir reform yapılmasına ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir.

Değişik tarihlerde Anayasa ve yasalarda yapılan iyileştirmelerin amaçlarına uygun olarak uygulanamamış olması, kapatma kararlarının ulusalüstü yargıda sözleşme ihlâli olarak nitelendirilmesi, siyaset kurumuna ölçsüz müdahalelerin yol açtığı istikrarsızlık gibi etkenler, bu düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.

Maddede yapılan değişikliklerin birincisi, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya verilmesidir. Mevcut düzenleme uyarınca, siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılmaktaysa da Anayasa Mahkemesi bu denetimi yaparken Sayıştaydan yoğun şekilde yardım almaktadır. Bugüne kadar konuya ilişkin dile getirilen öneriler de, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya bırakılması yönünde olmuştur. Bu konuda oluşan genel mutabakat dikkate alınarak, bu yönde bir değişikliğe gidilmiştir.

Öte yandan, siyasî partiler, milletvekilleri ve bakanlar, siyaset kurumunun başlıca öznelereidir. Milletvekilleri ve bakanların yargılanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iznine bağlıdır. İki özne için öngörülen kurumsal güvencenin, Türkiye'nin yaşadığı deneyimler de göz önüne alındığında, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasî partiler için de getirilmesi mutlak bir zorunluluktur. Bu zorunluluktan hareketle, maddeyle, siyasî partilerin kapatılması; mukayeseli hukuk ve uluslararası belgeler de dikkate alınmak suretiyle, yeni bir hukukî rejime bağlanmaktadır.

Yapılması öngörülen değişiklikle, siyasî partilerin kapatılması davasının açılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşturulacak özel bir Komisyonun izin vermesi koşuluna bağlanmak suretiyle, bir dava şartı getirilmektedir. Bu Komisyonun, izin talebinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan siyasî partiler, beşer milletvekiliyle temsil edileceklerdir. Komisyona, Meclis Başkanı başkanlık edecek ve Komisyonun izin konusundaki kararını gizli oyla ve üye tam sayısının üçte iki oy çokluğuyla verecektir. Bu Komisyonun vereceği kararların, yargı denetimi dışında tutulması öngörülmüştür. Yine kapatma davası izin talebi konusunda Meclisteki siyasî parti gruplarınınca, görüşme yapılamayacağı ve karar alınamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu husus düzenlenirken, Mecliste sürüncemede kalmasının önlenmesi bakımından izin konusunun karara bağlanması için bir süre şartı da getirilmektedir. Ayrıca, Komisyonun oluşumuna, izin talebinin görüşülme usul ve esaslarına ilişkin hususların Meclis İçtüzüğüyle düzenleneceği de maddede hükme bağlanmaktadır.

Venedik Komisyonu olarak bilinen ve Avrupa Konseyinin danışma organı olan Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, 13-14 Mart 2009 tarihinde Venedik'te yapmış olduğu 78 inci Genel Kurul toplantısında kabul ettiği "Türkiye'de Siyasî Partilerin Yasaklanmasına İlişkin Anayasal ve Yasal Hükümlere Dair Görüşü"nde; ortak Avrupa uygulaması ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki parti yasaklama ve kapatma davalarını başlatma sürecinin Avrupa ülkelerine nazaran daha keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi bir süreç olduğunu ve parti kapatmaya ilişkin mevcut Türk kurallarının temel sorununun hem parti yasaklama veya kapatma sürecinin başlatılmasına hem de partilerin gerçekten yasaklanmasına ve kapatılmasına ilişkin eşiğin çok düşük olduğunu belirttiğinden sonra, Türkiye'deki genel parti koruma seviyesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa ortak demokratik standartları seviyesine yükseltilmesi için, Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma davası açma yetkisinin bir tür demokratik kontrole tabi tutulacağı bir sistemin getirilmesini tavsiye etmiştir.

Yapılan yeni düzenlemeyle, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin sistem, Venedik kriterlerine kısmen de olsa uyumlu hale getirilmiş ve siyasal örgütlenme özgürlüğü güçlendirilmiş olmaktadır.

Odak haline gelme nedeniyle siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin maddî unsurlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen görüş ve düşünceler ile idarenin eylem ve işlemlerinin odak olmanın tespitinde gözetilemeyeceği hükme bağlanmaktadır. Gerçekten de burada sayılanların bir kısmı yasama sorumsuzluğu kapsamında kalan, diğer bir kısmı ise zaten yargı denetimi altında olan konulardır.

69 uncu maddenin yedinci fıkrasında, kapatma kararı yerine Devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma kararının da verilebileceği belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle, Devlet yardımından yoksun bırakılmanın da, bağlı olduğu kapatma davasının ve kapatma kararının usulüne tabi olduğu ve tek başına dava konusu yapılamayacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddeyle yapılan diğerk bir önemli değişiklik ise, 69 uncu maddenin beşinci fıkrasındaki “Bir siyasî partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.” hükmünün yürürlükten kaldırılmasıdır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları da bu doğrultudadır. Yine siyaset alanının genişletilmesi amacıyla 69 uncu maddenin sekizinci fıkrasındaki, temelli kapatılan bir partinin bir başka ad altında kurulamayacağına ilişkin hüküm de yürürlükten kaldırılmaktadır.

Yapılan bu değişikliklere ilave olarak, bir siyasî partinin kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri için öngörülen siyaset yasağı süresi beş yıldan üç yıla indirilmektedir. Ayrıca, “temelli kapatma” ve “kapatma” şeklinde Anayasada yer alan farklı kullanımların giderilmesi ve terim birliğinin sağlanması amacıyla maddede geçen “temelli” ibareleri de yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 9- Bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgi edinebilmesi, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir. Bilgi edinme hakkı, bu konuda çıkartılan özel bir Kanunla düzenlenmiş bulunmasına rağmen, Anayasada bu hakkı doğrudan düzenleyen açık bir hüküm yer almamaktadır. Günümüz toplumunda büyük önemi haiz olan bu hakkın garanti altına alınmasının ileri bir adım olacağı düşünüldüğünden, maddede yapılan değişiklikle bilgi edinme hakkı, Anayasada açıkça düzenlenmektedir.

Öte yandan, maddeyle, Kamu Denetçiliğı Kurumunun kurulması öngörülmektedir. Kamu Denetçiliğı Kurumu, bireylerin idarenin işleyişleriyle ilgili şikâyetlerini incelemekle görevlendirilmektedir. Pek çok Avrupa ülkelerinde işletilen bu müessesenin, idarenin işleyiş konusunda standartlar oluşturacağı, ilkeler belirleyeceği ve önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Kamu Denetçiliğı Kurumunun kurulup faaliyete geçirilmesi, Avrupa Birliğı Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının da bir gereğidir. Bu kapsamda, idarenin işleyiş ile ilgili olarak, bireylere, kamu denetçisine başvurma hakkı getirilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağılı olarak kurulması öngörülen Kamu Denetçiliğı Kurumunda görev yapacak Kamu Başdenetçisinin seçimine ilişkin anayasal esaslar düzenlenmektedir. Bunların yanında, Kamu Denetçiliğı Kurumuna ilişkin diğerk hususların kanunla düzenleneceğı hükme bağlanmaktadır.

Bilindiğı gibi konuyla ilgili Kanun daha önce yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, anayasal dayanağıının bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Sorun, Anayasa normu düzeyinde ve kurulu iktidarı bağlar şekilde çözüme kavuşturulmaktadır.

Madde 10- Maddeyle, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu fıkra, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesiyle ilgilidir.

Milletvekilliğı, seçmen iradesi ile oluşan ve öznesi, seçilmiş kişi olan demokratik bir statüdür. Partinin kapatılması, millet ile milletvekili arasında kurulu olan bağı sona erdiremez. Kaldı ki milletvekilliğı düşen kişi, ilk seçimlerde bağımsız milletvekili olarak yeniden Meclise dönebilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, milletvekilliğinin düşürülmesi yaptırımının bir mantığı kalmamaktadır.

Öte yandan bu yaptırım, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Nolu Protokolün 3 üncü maddesinde yer verilen “Yüksek Sözleşmeciler Tarafılar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde... seçimler yapmayı taahhüt ederler.” şeklindeki hükümlerle bağdaşmamaktadır. Kaldı ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, konuyla ilgili olarak, ülkemiz hakkında vermiş olduğu kararı da bu yöndedir.

Ayrıca milletvekilinin, bir suç işlemesi durumunda dokunulmazlığının kaldırılması ve yargılanması yolu her zaman açıktır. Maddeyle, seçme ve seçilme temel hakkının özünü yok eden ölçüsüz bir yaptırım niteliğinde olan bu müessese, yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 11- Bilindiği gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını emreden Anayasanın 77 nci maddesinin birinci fıkrası, 21/10/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve milletvekili seçimlerin her dört yılda bir yapılması hükmüne bağlanmıştır.

Bu düzenlemenin bir sonucu olarak, Anayasanın 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmaktadır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı seçimlerinin her yasama döneminde iki kez yapılması ve ilk seçilenlerin görev süresinin iki yıl olması, ikinci devre için seçilenlerin görev süresinin ise o yasama döneminin sonuna kadar devam etmesi öngörülmektedir.

Madde 12- Anayasanın 125 inci maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olduğu genel ilke olarak belirlenmiş, ancak bazı istisnalar öngörülmüştür. Bunlardan birincisi, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, ikincisi ise, Yüksek Askerî Şûra kararlarıdır. Yüksek Askerî Şûranın silahlı kuvvetlerden ilişik kesme kararları kamuoyunda çok tartışılmış ve değişik eleştirilere konu olmuştur. Diğer askerî merciler (kuvvet komutanlıkları) tarafından verilen Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme kararları Askerî Yüksek İdare Mahkemesi tarafından yargı denetimine tabi tutulurken, Yüksek Askerî Şûra tarafından verilen ilişik kesme kararlarının yargı denetimine tabi olmaması, Anayasanın 10 uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu eşitsizliğin giderilmesi amacıyla, mukayeseli hukuk uygulamaları ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler göz önüne alınarak, maddeyle, Yüksek Askerî Şûranın Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme niteliğindeki kararları yargı denetimine açılmakta ve bu sayede hukuk devleti ilkesinin daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Öte yandan, 125 inci maddenin dördüncü fıkrasında, yargı yetkisinin, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu; yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hükmüne bağlanmış ve maddenin gerekçesinde "...yargı organının idarî işlemin yerindeliliğini denetlemeyeceği..." belirtilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu hükmüne uymayacak şekilde yargı kararlarının verildiği görüldüğünden, bu tür uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, fıkrada yargı yetkisinin, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılmayacağı açıkça vurgulanmıştır. Bu ilkenin Anayasada yer almasının yargı pratiğimizden kaynaklandığı ve önleyici işlevi olacağı açıktır. Yerindelik denetimi, yürütme iktidarının negatif kullanımı anlamına gelir.

Madde 13- Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılan değişiklikle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı verilmektedir. Anayasanın 128 inci maddesinde ise, memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelik, atanma, aylık, ödenek gibi özlük haklarının kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır. 53 üncü maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümlerinin saklı olduğu hükmüne bağlanmaktadır.

Madde 14- Anayasanın 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında disiplin kararlarının yargı denetimine tabi olduğu belirtilmekte, ancak uyarma ve kınama cezaları yargı denetimi dışında tutulabilmekteydi. Cezanın hafifliğinin, insan onurunu zedeleme niteliği yönünden diğer cezalara göre daha az etki doğurmayacağı dikkate alınarak, maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle, memurlar ve diğer kamu görevlilerine verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması öngörülmektedir.

Madde 15- Anayasanın 144 üncü maddesinde hâkim ve savcılarının denetimi ile haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerinin yapılması düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarla ilgili denetim, inceleme ve soruşturma işlemleri, halen Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Adalet müfettişleri ise Teftiş Kurulu bünyesinde ve Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Maddenin mevcut hükmü, içeriğinde çok az değişiklik yapılmak suretiyle, 159 uncu maddede düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarının denetimi yetkisi Adalet Bakanlığından alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna devredilmektedir.

144 üncü maddede yapılan değişiklikle, “Adalet hizmetlerinin denetimi” kenar başlıklı yeni bir hüküm getirilmektedir. Hâkim ve savcılarının denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine, Kurulun denetim yetkisinin dışında kalan ve yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi için Adalet Bakanlığına bağlı yeni bir Teftiş Kurulunun kurulması öngörülmektedir. Bu bağlamda, icra daireleri, noterler, cezaevleri gibi yerlerde sunulan adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin Adalet Bakanlığına bağlı adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacağı, buna ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmaktadır.

Madde 16- Maddeyle, askerî yargının görev alanı yeniden düzenlenmektedir. Mevcut hükümde askerî yargının görev alanı oldukça geniş düzenlenmiş olup bu durum, değişik uluslararası belgelerde (Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporları, İstişari Ziyaret Raporları vb) vurgulanmıştır. Yine, Yargı Reformu Stratejisinde ve Avrupa Birliği müktesebatının Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesine yönelik olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 2008 Yılı Ulusal Programında, askerî mahkemelerin görev alanının demokratik hukuk devletinin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yeniden tanımlanması öngörülmüştür.

Mukayeseli hukuk da göstermektedir ki, pek çok ülkede ayrı bir askerî yargı sistemi bulunmamakta ve asker kişiler de adliye mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bazı ülkelerde ise, askerî mahkemeler sadece disiplin mahkemesi olarak, oldukça sınırlı bir alanda görev yapmaktadır. Buna karşın askerî yargı ülkemizde, demokrasi ve hukuk devleti standartlarının dışında, geniş bir görev alanına sahiptir. Askerî yargının görev alanının geniş belirlenmiş olması, bazen yargı mercileri arasında görev uyumsuzluklarına da neden olabilmektedir.

Getirilen düzenlemeyle askerî mahkemelerin görev alanı, askerî suçların yargılanmasıyla sınırlandırılmaktadır. Askerî suç ise yüksek mahkemelerce tanımlanmış bir kavramdır. Anayasa Mahkemesinin 25/10/1994 tarihli ve E. 1994/2, K. 1994/76 sayılı kararında, askerî suçun unsurları, askerî bir yararı ihlâl etmek ve askerî nitelikte olmak biçiminde açıklanmıştır. Bir suçun Askerî Ceza Kanununda açıkça yer almış olmasının, onun askerî suç sayılmasına yetmeyeceği belirtilmiştir. Yine 1/7/1998 tarihli ve E. 1996/74, K. 1998/45 sayılı kararında askerî mahkemelerin görev alanının, “askerî hizmetlerin yürütülmesindeki özellikler, disiplinin korunması, asker kişilerin astlık üstlük ilişkileri dikkate alınarak ...” belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu veriler göz önüne alınarak, askerî mahkemelerin görev alanı, çağdaş ülkelerde olduğu gibi daraltılmakta ve asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalarla sınırlı tutulmaktadır. Maddede yer verilen “asker kişi”, “askerî hizmet ve görev” ve “askerî suç” kavramları tahdidi ve daraltıcı bir düzenleme olarak; askerî gerekler ile demokratik hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı gereklerini ölçülü bir şekilde denkleştirmektedir.

Öte yandan, Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların, her halde adliye mahkemelerinde görüleceği düzenlenmektedir. Devletin güvenliğine karşı suçlar ile anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ibaresi ile 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısımının Dördüncü ve Beşinci bölümlerinde yer alan suçlar kastedilmektedir. Dolayısıyla, bu suçların, kim tarafından işlenirse işlensin, adliye mahkemelerinde yargılanacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, asker olmayan kişilerin, savaş hali haricinde, askerî mahkemelerde yargılanamayacağı anayasal teminat altına alınmaktadır.

Üçüncü fıkrada yer alan mevcut düzenlemede, savaş veya sıkıyönetim hallerinde, askerî mahkemelerin hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduklarının kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hüküm, ikinci fıkrada yapılan değişikliğe rağmen, sıkıyönetim halinde, askerî mahkemelerin, sivilleri de yargılamasına imkan verebilmektedir. Yine bu hüküm, birinci fıkrada askerî mahkemelerin görev alanının yeniden belirlenmesine ve daraltılmasına rağmen, sıkıyönetim halinde, kanunla, görev alanının genişletilmesine imkan vermektedir. Bu tür yorumlamaların önlenmesi ve olası tereddütlerin giderilmesi amacıyla, üçüncü fıkrada yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de, kanunla, sivillerin yargılanmasının ya da askerî mahkemelerin görev alanlarının genişletilmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu nitelikteki düzenlemelerin, sadece savaş hali için mümkün olabileceği belirtilmektedir. Mukayeseli hukuka bakıldığında da, sadece savaş ve barış hali olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği ve savaş haline münhasır olmak üzere bazı istisnaî düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Yine değişik sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan Anayasa taslaklarında da, sıkıyönetim dönemiyle ilgili olarak yargı konusunda özel hükme yer verilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adil yargılanma hakkının garanti altına alınması amaçlanmaktadır.

Anayasanın mevcut 145 inci maddesinin dördüncü fıkrasında, askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli buldukları komutanlık ile ilişkilerinin; mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesinin 07/05/2009 tarihli ve E. 2005/159, K. 2009/62 sayılı kararında, Anayasanın 9, 138 ve 140 ıncı maddelerindeki düzenlemeler gereğince, adli ve idarî yargı için öngörülen yargı bağımsızlığının, askerî yargı için de geçerli olduğunda kuşku bulunmadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu fıkrada yer alan ve askerî yargının bağımsızlığını zedelediği düşünülen “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi çıkartılmakta ve fıkranın aynı mahiyetteki son cümlesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Bu durumda, askerî mahkemelerin komutanlıkla ilişkilerinin, sadece “mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı” esaslarına göre kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

Madde 17- Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda değişiklik yapılmaktadır.

Mevcut düzenlemeye göre, Anayasa Mahkemesinin onbir asıl ve dört yedek üyesi bulunmakta ve Mahkeme tek kurul şeklinde çalışmaktadır. Üyeler altmışbeş yaşına kadar görevlerine devam edebilmekte ve üyelerin tamamı tek bir merci (Cumhurbaşkanı) tarafından seçilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, Anayasaya uygunluğunu esas ve şekil yönünden incelemek, Anayasa değişikliklerini ise şekil yönünden denetlemekle görevlidir. Bundan başka Mahkeme, Anayasada gösterilen diğer görevler ile Yüce Divan görevini de yapmaktadır. Sayılan bu görevler nedeniyle Mahkeme önemli bir iş yükü altındadır.

Öte yandan ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapılmaktadır. Bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla bireysel başvuru hakkının getirilmesi öngörülmektedir. Bu hak doğrultusunda yapılacak insan hakları ihlâl başvurularının da incelenmesi ve karara bağlanması, Anayasa Mahkemesince gerçekleştirilecektir. Mevcut görevlerinin yanında, bireysel başvuruyla ilgili görevini de yerine getirebilmesi için Mahkemenin yapısında değişiklik yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Maddede değişiklik yapılırken, 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan taslak başta olmak üzere, değişik kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmış olan taslaklar da gözletilmiştir.

Tüm bu veriler göz önüne alınmak suretiyle, Anayasa Mahkemesinin yapısı değiştirilmekte ve üye sayısı artırılmaktadır. Halen onbir asıl ve dört yedek olan üye sayısı onyediye yükseltilmekte, yedek üyelik statüsüne son verilmekte ve mevcut yedek üyelerin asıl üye statüsüne geçmeleri öngörülmektedir. Üyelerin geldikleri alanlar çeşitlendirilmektedir.

Öte yandan, mukayeseli hukuka bakıldığında, parlamentoların anayasa mahkemelerine üye seçmesinin neredeyse ortak bir uygulama olduğu görülmektedir. Örneğin; Almanya, İsviçre, Macaristan, Polonya, Portekiz, Makedonya, Litvanya ve Hırvatistan'da anayasa mahkemesi üyeleri yasama organı tarafından seçilmekteyken, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde anayasa mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi, yasama, yargı, hükümet ve devlet başkanı arasında paylaşılmaktadır. Fransa'da ise Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanına ait bulunmaktadır.

Mukayeseli hukukun ortak uygulaması dikkate alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Anayasa Mahkemesine üye seçebilmesine imkan tanınmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki üyeyi Sayıştay başkan ve üyeleri arasından Sayıştay Genel Kurulunca, her boş üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi de serbest avukatlar arasından, baro başkanlarının göstereceği üç aday içinden seçecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı seçimlerde, uzlaşmayla seçim yapılması amacıyla, öncelikle nitelikli oy çokluğu aranacaktır. Nitelikli çoğunluğun sağlanamaması halinde, üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, salt çoğunluğun sağlanamaması halinde ise ikinci oylamada en fazla oy alan iki adayın katılımı ile yapılacak üçüncü oylamada en fazla oy alan adayın Mahkeme üyesi seçilmesi ilkesi benimsenmiştir.

Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemeye göre onbir asıl ve dört yedek olmak üzere onbeş üyenin hepsini seçerken, getirilen yeni düzenlemede, bu sayı ondörde indirilmektedir. Cumhurbaşkanı, Mahkeme üyelerinden dördünü, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raporörleri arasından doğrudan seçecektir. Diğer üyeleri ise, Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemede olduğu gibi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Yükseköğretim Kurulu tarafından her boş üyelik için gösterilecek üçer aday içinden seçecektir.

Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 146 ncı maddede yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı

yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine üye seçerken, 146 ncı maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesine, 146 ncı maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 146 ncı maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Mahkeme üyelerinin aday gösterilmesinde, çoğulcu demokratik yöntemlerle, her boş üyelik için üçer adayın belirlenmesi usulü benimsenmiştir. Aday gösterme seçimlerinde ise, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılması ve çalışma performansının düşmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer amaç ise, seçmen iradesinin "temsilde adalet" ilkesine uygun olarak sonuçlara yansımalarının sağlanmasıdır.

Mahkeme üyeliğine, yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinden seçileceklerin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatlardan seçileceklerin en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinden seçileceklerin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılardan seçileceklerin adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olmaları ve sayılan bu kişilerin kırkbeş yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir.

İki bölüm hâlinde çalışması öngörüldüğünden, Mahkemenin, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla, iki başkanvekili seçmesi öngörülmektedir. Bu görevlere seçilenlerin dört yıllık görev sürelerinin bitimini müteakip yeniden seçilebilmeleri imkanı da bulunmaktadır.

Madde 18- Anayasa Mahkemesi üyeliğinin süresi oniki yıl olarak düzenlenmektedir. Bu değişikliklerle, Mahkemedeki üye profilinin, yeni toplumsal koşullara ve yeni anlayışlara göre makul bir süre içinde kendini yenilemesine olanak tanınmaktadır. Oniki yıllık sürenin, bir taraftan üyelerin yeterince tecrübe kazanması ve bu tecrübelerini Mahkeme çalışmalarına yansıtması açısından yeterli, diğer taraftan da toplumsal değişimin Mahkeme profiline yansımaya olanak sağlamak için de makul bir süre olduğu değerlendirilmektedir. Mukayeseli hukukta da mahkeme üyeliğinin süreli olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, bu süre; Almanya'da 12, Fransa, İtalya, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Portekiz, Polonya, Romanya ve Slovenya'da ise 9 yıldır.

Özellikle Anayasada, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurması üzerine, Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararlarına konu kanun ya da kanun hükmünde kararnamelere karşı, ancak on yıl geçtikten sonra yeniden başvuru imkanının getirildiği de dikkate alındığında, üyelik süresinin oniki yıl ile sınırlandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu düzenlemeler karşısında, zorunlu emeklilik yaşı öncesinde görev süresi dolan üyelerin atandığı kaynağın özellikleri de dikkate alınarak başka görevlere atanabilmeleri, maaş ve özlük işleri ile emekliliklerine ilişkin konuların, kanunla düzenlenmesi esası benimsenmektedir.

Madde 19- Maddede, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin arasına, bireysel başvuruların incelenmesi de dahil edilmektedir.

Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolu, kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, başta Federal Almanya olmak üzere Avusturya, İspanya, İsviçre, Belçika, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi pek çok ülkede uygulanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda da bireysel başvuru kurumu kabul edilmiş ve işletilmektedir. Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, bireysel başvuruyla benzer işlemlere sahip kanun yolları bulunmaktadır.

Türkiye'nin konumuna baktığımızda, bireysel başvuru müessesesinin kabul edilmediği, ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının ve bu Mahkemenin zorunlu yargılama yetkisinin tanındığı görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla, iç hukukta halledilemeyen temel hak ihlallerine ilişkin şikâyetlerin, ulusalüstü düzeyde ele alınması kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde her yıl Türkiye'ye karşı çok sayıda dava açılmakta ve Türkiye pek çok davada tazminata mahkum edilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlallerine maruz kaldığını iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

Diğer yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004 (6) Sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiş; aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin Anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişiklikle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

Buna göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için, olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Şu kadar ki, bireysel başvuru kurumunun niteliği dikkate alındığında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bu kapsamda incelenmeyeceği

kuralı benimsenerek, diğerk yüksek yargı organları ile Anayasa Mahkemesi arasındaki olası görev uyumsuzluklarının ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müessesenin işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilmek suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir.

Öte yandan, Yüce Divan kararlarının yeniden incelenmesini talep etme imkanı getirilmek suretiyle bu yargılama yönteminde sağlanan güvenceler geliştirilmektedir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağı kişiler arasına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da eklenmektedir.

Madde 20- Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin, iki bölüm ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmekte, bölümlerin, başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla; Genel Kurulun ise Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanması prensibi benimsenmektedir. Ancak bölümler ve Genel Kurul tarafından alınacak kararlar bakımından üye tam sayısının salt çoğunluğu esası getirilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin yapısı, öngörülen başvuru sayısı ve müessesenin niteliği göz önüne alındığında, başvuruların öncelikle bir kabul edilebilirlik incelemesinin yapılmasına ve bunun için bir komisyon oluşturulmasına imkan tanınmaktadır.

Bölümler, esas itibarıyla bireysel başvuruları incelemekle görevlendirilmektedir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvuruların, iptal ve itiraz davalarının ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamaların Genel Kurulca yapılması benimsenmektedir.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Ancak, niteliği gereği daha özellikli görülen; Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan birisi, Anayasa değişikliklerinin iptaline ilişkin kararlardır. Anayasanın 148 inci maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişiklikleri bakımından yetkisinin, sadece şekil bakımından inceleme ve denetleme ile sınırlı olduğu açıktır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan ikincisi ise, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlardır. Maddeyle, nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmakta ve siyasî partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasî parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağlanmaktadır. Mevcut düzenlemede Anayasa Mahkemesinin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşturulma biçimi, bölümler arasındaki işbölümü ise İhtizikle düzenlenecektir.

Bireysel başvuruya ilişkin incelemelerin kural olarak dosya üzerinden yapılması esası benimsenmektedir. Ancak Mahkeme, başvurunun niteliğine göre, gerekli gördüğü takdirde, duruşmalı inceleme de yapabilecektir.

Madde 21- Askerî yargıyla ilgili 145 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

Madde 22- Anayasanın 145 ve 156 ncı maddelerinde, askerî yargı ve Askerî Yargıtayla ilgili yapılan değişikliklere paralel olarak, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

Madde 23- Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, Kurul üyelerinin nitelikleri ve seçimi, Kurulun çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı, üye sayısının azlığı, üyelerin sadece yüksek yargıdan gelmesi, ilk derece mahkemelerini yönetmekle görevli olmasına rağmen Kurulda, buralarda görev yapan hâkim ve savcılardan hiçbir temsilcinin yer almaması, Kurul kararlarının tamamen yargı denetimine kapalı olması, Kurul kararlarına karşı etkili iç itiraz sisteminin öngörülmemiş olması, hâkim ve savcılarının denetimi, haklarında inceleme ve soruşturma izni verilmesi, adalet müfettişlerinin atanması gibi önemli bazı yetkilerin Adalet Bakanına ait olması, Kurulun kendisine ait sekreteryasının, binasının ve bütçesinin bulunmaması gibi hususlar gerek iç ve gerekse uluslararası kamuoyunda eleştiri konusu yapılmıştır.

Bir yandan bu eleştirilerin karşılanması ve diğer yandan da Yargı Reformu Stratejisinde öngörüldüğü üzere, yargı bağımsızlığının ve hâkimlik teminatının güçlendirilmesi amacıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişiklikler yapılırken, uluslararası belgeler ve diğer kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan anayasa tasarıları göz önünde bulundurulmuştur. Bunların yanında mukayeseli hukuk uygulamaları da dikkate alınmıştır. Yüksek yargı kurullarıyla ilgili olarak mukayeseli hukuka bakıldığında, bu kurulların Fransa’da 18, İtalya’da 27, İspanya’da 21, Polonya’da 25 ve Portekiz’de 17 üyeden oluştuğu ve bu kurullarda hakim ve savcılarının da yer aldığı görülmektedir.

Yapılan değişiklik kapsamında, öncelikle, Kurulun üye sayısı, yedi asıl ve beş yedek üyeden, yirmibir asıl ve on yedek üyeye yükseltilmektedir. Adalet Bakanı, Kurulun Başkanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir.

Kurulun üç daire ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmektedir. Kurul üyelerinin geldiği kaynaklar çeşitlendirilmektedir. Bu bağlamda, Kurul üyelerinden dördü, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca doğrudan seçilecektir. Bundan başka Kurulun;

- Üç asıl ve iki yedek üyesi, Yargıtay üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulu tarafından,
- Bir asıl ve bir yedek üyesi, Danıştay üyeleri arasından, Danıştay Genel Kurulu tarafından,
- Bir asıl ve bir yedek üyesi, Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu üyeleri arasından, Akademi Genel Kurulu tarafından,

- Yedi asıl ve dört yedek üyesi, birinci sınıf adli yargı hâkim ve savcılar arasından, tüm adli yargı hâkim ve savcılar tarafından,
  - Üç asıl ve iki yedek üyesi ise, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcılar arasından, tüm idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından,
- seçilecektir.

Öte yandan, Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 159 uncu maddede yapılan değişiklikle, Kurul üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Kurula üye seçerken, 159 uncu maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Kurula, 159 uncu maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 159 uncu maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Kurul üyeliklerinin herhangi bir nedenle boşalması halinde, o üyenin geldiği yerden seçilen yedek üye tarafından kalan süre tamamlanacaktır. Sadece Cumhurbaşkanının seçeceği üyelerin yedeği öngörülmemiştir. Cumhurbaşkanı kontenjanından gelen Kurul üyesinin, herhangi bir nedenle üyelığının boşalması halinde, Cumhurbaşkanı kısa süre içinde yeniden atama yapabilecektir. Kaldı ki, bu durum, Kurulun yeni oluşumunda, kanunla düzenlenmesi öngörülen toplantı ve karar yeter sayıları karşısında Kurulun çalışmalarını etkilemeyecektir.

Getirilen düzenlemelerden birisi de, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurulları ile ilk derece mahkemelerinde, dört yılda bir yapılacak seçimlerde, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanmasına ilişkin hükümdür. Bu düzenlemenin iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılmasıdır. Gerçekten, Yargıtay Genel Kurulunda yapılan ve aday gösterilmek için salt çoğunluğun arandığı bu nitelikteki seçimlerin onlarca, hatta bazen yüzlerce defa tekrarlanması yoluna gidildiği görülmektedir. Benzer şekilde ilk derece mahkemelerinde yapılacak seçimlerde salt çoğunluğun aranması halinde de, aday gösterme seçimlerinin defalarca tekrarlanması söz konusu olabilecektir. Bu durum, yüksek mahkemelerin ve ilk derece mahkemelerinin çalışma performansını düşürecek ve esasen ağır iş yükü altında olan yargının ilave sorunlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilecektir. Getirilen düzenleme öncelikle bu olumsuzluğa meydan vermeme amacını içermektedir. Bu hükmün ikinci amacı ise, seçmen iradesinin sonuçlara en iyi şekilde yansımadır. Halen Yargıtay ve Danıştay genel kurullarında yapılan aday gösterme seçimlerinde, her aday adayının salt çoğunluğun oyunu alması aranmaktadır. Örneğin, Yargıtayda 250 üyenin olduğu düşünülürse, 126 oy alan kişi aday gösterilmektedir. Bu işlemler tekrar edilmekte ve aynı 126 oy, her üç aday adayını da belirleyebilmektedir. Buna karşın geriye kalan 124 kişinin iradesi hiçbir şekilde sonuçlara yansımamaktadır. Bu durum ise Anayasada öngörülen “temsilde adalet” ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu amaçlarla, aday belirleme seçimlerine ilişkin söz konusu hüküm getirilmiştir. Getirilen bu hükümle, yapılacak seçimlerde “çoğunlukçu” değil, “çoğulcu” bir anlayışın benimsenmesi öngörülmüştür.

Getirilen bir diğ er hükme göre, Kurulun Başkanı olan Adalet Bakanı ile Kurulun doğal  yesi olan Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki diğ er Kurul  yeleri, kanunda belirlenenler dışında, başka bir görev alamayacak; Kurul tarafından başka bir göreve atanamayacak ve seilemeyecektir. Bu nitelikteki Kurul  yelerinin hangi görevleri alabilecekleri ilgili kanunda gösterilecektir.

Mevcut düzenlemede olduğu gibi, Kurulun yönetim ve temsili Kurul başkanına, yani Adalet Bakanına ait olacaktır. Ancak, getirilen bir yenilik olarak, Adalet Bakanı, dairelerin toplantılarına katılamayacak ve oy kullanamayacaktır. Kurul  yeleri kendi arasından  c daire başkanı ve daire başkanlarından birini de Başkanvekili olarak seçecektir. Kurul Başkanı yetkilerinin bir kısmını, başkanvekiline devredebilecektir.

Kurulun görevleriyle ilgili mevcut düzenlemede yer alan hükümler esas itibariyle aynen korunmaktadır. Mevcut metinde “kadro dağıtma” işlemi de Kurulun görevleri arasında sayılmakla birlikte bu hüküm, daha önceden yapılan değişikliklerle anlamsız ve hükümsüz hale geldiğinden madde metninden çıkartılmıştır.

Kurulun görevlerine ilave olarak getirilen en önemli yenilik ise, halen Adalet Bakanlığına ait olan hâkim ve savcıların denetlenmesi yetkisinin tamamen Kurula devredilmesidir. Yine hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma izni, Kurulun ilgili dairesinin teklifi  zerine, Kurul Başkanının oluruyla verilecektir. Denetim ile inceleme ve soruşturma işlemleri, Kurul müfettişleri tarafından yapılacaktır. Kurul müfettişleri, muvafakatleri alınmak suretiyle Kurul tarafından atanacaktır. Buna karşın yargısal faaliyetler dışında kalan, icra, noter, cezaevi gibi mercilerin denetlenmesi ile savcıların tamamen idari nitelikteki iş ve işlemlerinin denetimi Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapan adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan i denetçiler eliyle yapılacaktır. şu halde Kurula bağlı olan Kurul müfettişleri ile Adalet Bakanlığına bağlı olan adalet müfettişleri ayrı alanlarda görev yapacaktır.

Yürürlükteki düzenlemede, Kurul kararları tamamen yargı denetimine kapalı iken, yapılan değişiklikle meslekten çıkarma cezalarına ilişkin kararlar yargı denetimine açılmaktadır. Kurulun diğ er kararları için ise etkili i itiraz sistemi öngörülmektedir.

Mevcut düzenlemede, Kurulun kendi sekreteryasının olmaması, bu işlemlerin Adalet Bakanlığı tarafından yapılması, yine bina ve bağımsız bütçesinin bulunmaması eleştiri konusu yapılmaktaydı. Getirilen düzenlemeyle Kurula bağlı bir Genel Sekreterlik kurulmaktadır. Genel Sekreterlik, Kurulun tüm sekretery a işlemlerini yürütecektir. Yine Anayasa hükmü olarak yazılmamışsa da ilgili kanunlarda yapılması düşünülen değişikliklerle, Kurulun binasının ve bütçesinin olmasının sağlanması öngörülmektedir. Kurul Genel Sekreterinin birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından, Kurulun teklif ettiği  c aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanması hükme bağlanmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi Kurul müfettişleri ile Kurulda çalışacak hâkim ve savcıların atanması, muvafakatleri alınmak koşuluyla, Kurul tarafından yapılacaktır.

Adalet Bakanlığı merkez, ilgili ve ilişkili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarını atama yetkisi ise Adalet Bakanına ait olacaktır.

Son olarak maddede, kanunla düzenlenmesi gereken hususlara yer verilmiştir.

Madde 24- Maddeyle, Ekonomik ve Sosyal Konsey uygulaması anayasal dayanağa kavuşturulmaktadır. Demokratik sistem içinde ve uluslararası uygulamalarda; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının daha fazla görüş ve katkılarının alınması önem taşımaktadır.

Yapılan yeni düzenlemeyle; Ekonomik ve Sosyal Konseye, geniş bir yelpazede, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla, ekonomik ve sosyal sorunlar ile bunlara ilişkin çözüm yolları hakkında görüş üreten fonksiyonel bir kurumsal yapı kazandırılması hedeflenmektedir.

Avrupa Komisyonu ilerleme raporlarında, Türkiye'nin, ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde, iyi işleyen ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmamış olması eleştiri konusu yapılmaktadır. Söz konusu eleştiriler de dikkate alınmak suretiyle anayasal dayanağı oluşturulan yeni Konsey yapılanması içinde; sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve hükümet temsilcileri bir araya gelerek, istişari nitelikte görüş bildirme fonksiyonu ifa edecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenecektir.

Madde 25- Maddeyle, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan, Anayasanın geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 26- Maddeyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına üç geçici madde eklenmektedir.

Geçici Madde 18 - Siyasî partilerin kapatılması konusunda, Anayasanın 69 uncu maddesinde değişiklik yapılmış ve demokratik sistemin vazgeçilmez unsuru olan siyasî partilerin kapatılması zorlaştırılmıştır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi önünde derdest durumda olan kapatma davaları hakkında da Anayasanın 69 uncu maddesinde yapılan değişikliğin bir bütün olarak uygulanacağı hükme bağlanmaktadır.

Geçici Madde 19 - Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra, mevcut Anayasa Mahkemesinin yapısının, yeni hükümlere uyarlanmasına ilişkin geçiş hükümleri düzenlenmektedir.

Anayasa Mahkemesinde halen görev yapan yedek üyelerin, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asıl üye sıfatını kazanacakları öngörülmektedir.

Mahkemenin üye sayısının artırılması nedeniyle yapılacak yeni üye seçimlerinin hangi makam tarafından ve hangi kontenjanlardan seçileceği belirtilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin alt yapısının hazırlanma süresi belirlenmektedir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi asıl veya yedek üyesi olanların görev süresinin, kazanılmış hak kapsamında, 65 yaşına kadar devam edeceği hükme bağlanmaktadır. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Mahkemede, değişik görevlere seçilmiş olanların, görevlerinin, seçildikleri sürenin sonuna kadar devam edeceği de hükme bağlanmaktadır.

Geçici Madde 20- Anayasanın 159 uncu maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, başta 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu olmak üzere bir çok kanunda, çok sayıda değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu değişikliklerin yapılmasının belirli bir zaman alacağı da açıktır.

Bu husus da göz önüne alınmak suretiyle, yeni Kurulun oluşması ve görevine başlayabilmesi için gerekli olan geçiş hükümleri bu maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda, üye sayısındaki artışın bir sonucu olarak, yeni üyelerin nasıl ve hangi süre içinde seçileceği, seçmeye yetkili merciler bazında hükme bağlanmaktadır.

Seçilen üyelerin göreve başlama zamanları belirlenmektedir. Mevcut Kurul üyelerinin seçtikleri sürenin sonuna kadar görevlerine devam edeceği öngörülmüştür.

Adli ve idarî yargı hâkim ve savcılar arasında yapılacak seçimlerin, Yüksek Seçim Kurulunun genel yönetim ve denetimi altında yapılması öngörülmektedir. Bu seçimlerin; adli yargı hâkim ve savcılar bakımından her ilde ve il seçim kurullarının yönetim ve denetiminde, idarî yargı hâkim ve savcılar bakımından ise, bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde ve bölge idare mahkemesinin bulunduğu ildeki il seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılması hükme bağlanmaktadır.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılmıncaya kadar Kurul üyelerine ödenecek ücret ile Kurulun nasıl çalışacağına ilişkin temel ilkeler de bu maddede düzenlenmektedir.

Madde 27- Madde, yürürlük ve halkoymasına ilişkindir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa Komisyonu

14/04/2010

Esas No.: 2/656

Karar No.: 16

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlıkça 5 Nisan 2010 tarihinde esas olarak Anayasa Komisyonuna havale edilen Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin; 7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/656), Komisyonumuzun 8, 9 ve 12 Nisan 2010 tarihli toplantılarında görüşülmüştür. 26 Milletvekili Teklife katıldıklarını sonradan bildirmişlerdir.

Teklif ile 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının;

- 10 uncu maddesinde değişiklik yapılarak kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı öngörülmekte,
- 20 nci maddesine kişisel verilerin korunmasıyla ilgili hüküm eklenmekte,
- 23 üncü maddesi değiştirilerek yurt dışına çıkma hürriyetinin ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabileceği belirtilmekte,
- 41 inci maddenin kenar başlığına “çocuk hakları” ibaresi eklenerek maddede çocukların her türlü istismara ve şiddete karşı korunmasına yönelik hükümler öngörülmekte,
- 51 inci maddesinde; aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olma yasağı kaldırılmakta,
- 53 üncü maddesi değiştirilerek memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı getirilmekte, anlaşma olmazsa Uzlaştırma Kurulunda konunun çözülmesi, Kurulun kararının kesin olacağı hükme bağlanmakta,
- 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılarak grev ve lokavt hakkının sınırları genişletilmekte,
- Siyasî partilerin kapatılmasıyla ilgili 69 uncu maddede değişiklik yapılmakta; kapatılma davasının açılması Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşturulacak özel bir komisyonun iznine bağlanmakta,
- 74 üncü maddede değişiklik yapılarak bilgi edinme hakkı ile Kamu Denetçiliği Kurumuna Anayasal dayanak getirilmekte,
- 84 üncü maddesinin son fıkrası kaldırılarak partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesine son verilmekte,
- 94 üncü maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının görev süresi 21.10.2007 tarihli ve 5678 sayılı Anayasa değişikliği doğrultusunda düzenlenmekte,
- 125 inci maddesi değiştirilerek Yüksek Askerî Şuranın ilişik kesme kararları yargı denetimine açılmakta,
- 128 inci maddesinde 53 üncü maddeye paralel değişiklik öngörülmekte,
- 129 uncu madde değişikliği ile disiplin kararları yargı denetimine alınmakta,
- 144 üncü maddesinde adalet hizmetlerinin denetimi düzenlenmekte,

- 145 inci madde değişikliği ile askerî yargının görev alanı yeniden belirlenmekte,
- 146,147,148 ve 149 uncu maddelerinde değişiklik yapılarak Anayasa Mahkemesinin kuruluşu yeniden düzenlenmekte, üyeliğin süresi oniki yılla sınırlanmakta, görev ve yetkileri arasına bireysel başvuruları incelemek alınmakta, Anayasa Mahkemesinin iki bölüm ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmekte,
- Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesiyle ilgili 156 ve 157 nci maddelerden "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi çıkarılmakta,
- 159 uncu maddesinde değişiklik yapılarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, üyelerinin nitelikleri ve seçimi, çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmekte,
- 166 ncı maddesinde Ekonomik ve Sosyal Konsey düzenlenerek Anayasal dayanağa kavuşturulmakta,
- Geçici 15 inci madde yürürlükten kaldırılmakta,
- 69 uncu madde, Anayasa Mahkemesi ve HSYK ile ilgili değişikliklere yönelik üç geçici madde getirilmektedir.

Toplantılarımıza Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, Adalet Bakanı Sadullah Ergin, Devlet Bakanı Hayati Yazıcı, Teklif sahipleri adına Ahmet İyimaya ile Adalet ve Milli Savunma Bakanlıklarından yetkililer katılmışlardır.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu, toplantıyı açış konuşmasında Türkiye'nin Anayasal tarihi hakkında bilgi vermiştir. Anayasalar kişiler ile devlet arasında bir sosyal mukavele olarak söylenen, devlet kurumlarının yetkilerini, kişilerin hak ve ödevlerini düzenleyen temel metinlerdir. Anayasalar tüm mevzuat onlara göre dizayn edildiğinden oldukça önemlidir. Önümüzdeki Teklif parçalı Anayasa değişikliğinin devamıdır. Bu metod Anayasayı yamalı bohçaya çevirme, bağlantıyı koparma tehlikesi taşısa da muhteva olarak ilerlemeye yol açmaktadır. Yeni bir Anayasa yapmak arzu edilendir, ancak çeşitli sebeplerle gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle bu güne kadar 16 kez değişiklik yapılmış; yaklaşık 80'i aşkın madde değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin demokrasiye ve özgürleşmeye büyük katkısı olmuştur. Bugün görüşmelerine başladığımız paket de bunlardan bir yenisini oluşturmaktadır. Umarım Komisyonumuzdan daha olgunlaşmış bir biçimde geçer.

Teklif üzerinde öncelikle usul tartışması açılmıştır. Eylemli İçtüzük ihlali ve İçtüzüğün 38 inci maddesi çerçevesinde Anayasaya aykırılık iddiaları üyelerimizce ifade edilmiştir. Anayasanın değiştirilmesini amaçlayan ve 61 imzanın geri çekilmesiyle teklif yeter sayısının altına düşen 2/650 esas nolu Anayasa Değişikliğine yönelik Teklifin Komisyon Başkanınca münferiden TBMM Başkanlığına gönderilmesi yanlıştır. Değerlendirmeyi yapmak, karar vermek yetkisi İçtüzüğün 26 ncı maddesi karşısında Komisyona ait olmalıdır. Burada kolektif iradenin kullanımı söz konusudur; toplu karar biçimindeki Teklifin geri alınması da aynı toplu irade beyanıyla olmalıdır, yani tüm imzaların geri çekilmesi zorunludur. Aksi halde eksilen imzaların tamamlanması İçtüzüğün 75/2 maddesinin gereğidir. 2/656 esas nolu Kanun Teklifiyle birleştirilerek görüşülme şartları olup olmadığı değerlendirilmelidir. 2/650 esas nolu Teklif yok hükmünde sayılabilir; o taktirde 2/656 esas nolu Teklifin görüşülmesi buna göre şekillenecektir. Bu ön mesele için karar istihali gerekir. 2/656 esas nolu Kanun Teklifi yeni bir Teklif niteliğindedir. Her halükarda bu konunun ya Komisyon ya da Genel Kurulda müzakeresi zorunludur.

Anayasanın 175 inci maddesinde öngörülen 184 imza Teklifin sunulduğu anda tespiti gereken bir durumdur. Bu andan sonra Meclisin malı haline gelir, artık tüm imza sahiplerinin imzalarını geri çekmeleri zorunludur. Tüm kolektif olarak kullanılan haklar için aynı durum söz konusudur.

Bazı üyelerimiz ise geçmiş Meclis uygulamalarından örnekler vererek 2/650 esas nolu Kanun Teklifinin çekilen imzalar nedeniyle yok hükmünde olduğunu, gündemimizde olan Teklifin Anayasanın teklif için aradığı yeter sayıyı taşıdığını ve sadece bunun görüşülebileceğini, olmayan bir Teklifle birleştirmenin söz konusu olamayacağını belirtmişlerdir.

Komisyon Başkanı tartışmalardan sonra yapılan uygulamanın doğru olduğunu 2/650 esas nolu Kanun Teklifinin eksik imzalarının tamamlanmak üzere Teklif sahibine gönderildiğini, ancak Komisyonumuza yeni bir Teklifin gönderildiğini söylemiştir. Geçmiş uygulamalarda bunu doğrulamaktadır. Olmayan ve Komisyonumuzun gündeminden düşmüş olan bir metnin mevcut metinle birleştirilerek görüşülmesi ne hukuken ne de fiilen mümkündür. Çünkü o Teklif artık gündemimizde değildir.

Komisyonumuza, görüşülmekte olan Teklifin Anayasaya aykırı olması nedeniyle reddini teklif eden bir önerge verilmiş ve görüşmeye açılmıştır. Önerge üzerinde üyelerimizden bazıları; bu Teklifle yargıyı ele geçirme iradesi ve siyasi parti kapatmanın önüne geçme isteğinin ön planda olduğunu ifade etmişlerdir. Burada değiştirilmesi teklif edilemeyecek maddelerde yer alan insan haklarına saygı, laik, sosyal bir hukuk devleti gibi soyut kavramların somutlaştırıldığı maddeler dolaylı olarak değiştirilmek istenmektedir. Teklifin 16 maddesi yargı ile alakalıdır. Avrupa Birliği İstisari Ziyaret raporları, Avrupa Bakanlar Konseyi ilerleme raporları, Budapeşte ortak ilkeleri, Avrupa Yargıçlar Danışma Konsey Kararları ve Venedik Kriterleri Bağlamında, HSYK'nin yapısında bakan ve müsteşarın devam etmesi, Anayasa Mahkemesinde hukukçu olmayan yapı, sürekli eleştiri konusu olmuştur. Yargı organları yürütmeden bağımsız olarak kendi içinden oluşturulmalıdır. Kıdem ve liyakatı dışlayan, parti memuru yaratan bir kadrolaşma vardır. İdari yargıda hukukçu olmayan yargıç yapısına son verilmelidir. Belirtilen tüm bu evrensel ilkeler çerçevesinde Teklif, hukuk devleti yapılanmasını, bunun temel ayaklarını ortadan kaldırma amacı taşımaktadır. Bu nedenle Anayasanın 2 nci maddesinin açıkça ihlali niteliğindedir.

Bazı üyelerimiz ülkemizde 25 partinin kapatıldığını, neredeyse parti mezarlığı haline geldiğimizi, Venedik Komisyonuna göre Türkiye'de parti kapatma nedenlerinin çok fazla olduğunu ve düzenli şekilde uygulandığını söylemişlerdir. Venedik Komisyonunun eleştirilerini karşılamaya dönük düzenlemeler Teklifte yer almıştır. Anayasa Mahkemesinin oluşumu pek çok öneriyle örtüşmektedir. HSYK'ye Avrupada da yargı mensupları dışından üye seçilmektedir. Türkiye'de dar yapı korunmuştur. HSYK'ye ilk derecede mahkemelerden adli ve idarî hâkim üye alınması veya Cumhurbaşkanının doğrudan bazı üyeleri seçmesi Anayasaya aykırı değildir. Demokratik, üye seçimini geniş bir tabana yayan bir düzenlemedir. 1961 Anayasasının ilk şeklinde de bu düzenleme yer almıştır.

Üyelerimizden bazıları bu Teklifin hazırlanmasında uzlaşmacı değil, dayatmacı bir mantık olduğunu, demokratik olamayacağını, ifade etmişlerdir. Önerilen düzenlemeler kuvvetler arasındaki denge ve denetim sistemini külliyen ortadan kaldıracaktır. Yürütme bu Teklifle yargının başı haline gelecektir. Parlamenter sistemde sorumsuz Cumhurbaşkanına bu kadar geniş yetkiler tanınması doğru değildir.

Siyasi parti kapatmayla ilgili Anayasanın 69'uncu maddesinin beşinci fıkrasının kaldırılmasıyla, parti tüzük ve programlarında bağımsızlığa, laik yapıya, Cumhuriyete, devletin ilkelerine aykırı her türden siyasi parti çalışması serbest bırakılmaktadır. Bu düzenleme bile Anayasanın ilk üç maddesine aykırılık teşkil etmektedir.

Komisyon Başkanı konuyla ilgili görüşmelerden sonra mukayeseli hukuken HSYK ve Anayasa Mahkemesinin oluşumu, siyasi parti kapatılması ile ilgili örnekler vermiş, siyasi partilerin kapatılmasında odak tanımının değişmesinin önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Kuvvetler ayrılığı

ilkesinin somut uygulamalarda güçlerin birbiri alanlarına girmemesi ve karışmaması anlamına geldiğini, aksine bir yorumun yasama organını düzenleme, kural koyma yetkisini engellemek anlamına geleceğini vurgulamıştır. Dünya Ülkelerinde artık parti kapatmanın gündemden çıktığını; keza Anayasa Mahkemesinin oluşumunda, HSYK'nin kuruluşunda ülkelerin parlamentolarınca üye seçildiğini belirtmiştir. Anayasaya aykırılık olmadığı hususunda görüşünü beyan ederek önergeyi oya sunmuştur. Anayasaya aykırılık önergesi Komisyonumuzca oy çokluğu ile reddedilmiştir.

Teklifin genel gerekçesi okunduktan sonra tümü üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

Teklif sahipleri adına Ankara Milletvekili Ahmet İyimaya görüşlerini açıklamıştır. Gündemimizde olan Anayasa projesinin bir toplumsal sözleşme projesi olduğunu, ihtiyaç, hedefler, yapısı ve özü, yöneltilen eleştiriler ekseninde konunun değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. 1982 Anayasasının oluşumu demokratik değil, oylama süreci kusurludur. Anayasanın ekseninde birey değil, devlet vardır. Anayasa Mahkemesi özgürlük ekseninde dönüşümü yapamamıştır. Anayasanın belirsiz kavramlarının içi özgürlüklerle doldurularak dönüştürülebilirdi. Anayasa değişiklik Teklifi hazırlanırken yüzelli yıllık Anayasa tecrübe ve birikimi, Anayasa kriterleri, taslakları, Anayasa Mahkemesi, HSYK gibi kurumların pratiği ve projelerden yararlanılmıştır.

Teklifle; özgürlükle otorite arasındaki eksiklik özgürlük lehine dengelemek, erkler arası yapılanmada güç dengesi oluşturulmaktadır. Teklifi hazırlayanlar Anayasanın toplumsal sözleşme olduğunun, hukukun temel belgesini inşa ettiklerinin bilincindedir. Anayasa Komisyonu uzlaşmanın sağlanacağı bir platformdur. Bu Teklifle, temel hak ve hürriyetler Anayasa çerçevesinde çeşitlendirilmekte, demokratik standartlar güçlendirilmekte, hukuki etkisi olmamasına rağmen Geçici 15 inci Maddeyi tasfiye etmekte, siyasal alan tabii sınırlarına yeniden döndürülmektedir. 1995-2001 değişiklikleri siyasal alanı genişletme operasyonudur. Teklifin 69 uncu madde değişikliği bu eksende değerlendirilmelidir. Hukuk devletinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. HSYK ve Anayasa Mahkemesinin yapısıyla ilgili rasyonel değişiklikte bu hedef görülecektir. Kurumlara, demokratik meşruiyet getirilmektedir. Askerî yargı alanı demokratik hukuk devletinin güvenlik yapısı gözetilerek rasyonelleştirilmekte, yargı yoluna başvurulmazlık hükümleri kaldırılmaktadır.

Teklif reaksiyonel değil, rasyoneldir, tecrübeyi norma dönüştüren projedir. Tali kurucu iktidar yetkisi kullanıldığı bilincini özünde taşımaktadır. Anayasanın 1,2 ve 3 üncü maddelerindeki temel değerleri takviye etmekte, sindirmekte olup bu ilkelere azami derecede saygılıdır.

Teklif üzerinde üyelerimiz şu görüşleri ifade etmişlerdir;

- Demokrasi ve hukukun üstünlüğü et ve tırnak gibi birbirinden ayrılmaz. Kendi değer yargılarımızla, yeni kavramlarla evrensel hukuku sulandırma, değiştirme, dönüştürme hakkımız yoktur. Kuvvetler ayrılığı hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulandığı bir demokratik sistemde, olmazsa olmaz koşuldur. Yürütme – yasama iç içe geçebilse de yargı başkadır. Yargı yürütmeyi dengeleyecek tek organdır. Bu denge bozulduğu zaman rejimin adı demokrasi olamaz. Yargı egemenliğin bir parçasıdır ve Türk Milleti adına yetkisini kullanır. Yürütme baştan daha hâkim ve savcı alımında yargıyı şekillendirme niyetindedir. Adalet Akademisi özerk olduğu halde, başkanını Başbakan atamaktadır. Yargıyla Hükümet iç içe olursa demokratik sistem tehlikeye girer.

- Parti kapatmada aranan Venedik Kriterleri, paket referandumla oylanırken aranmamaktadır. Paketin toptan referanduma sunulması bu kriterlere aykırıdır.

- Milletvekili Dokunulmazlıklarının sınırlandırılmasının pakette yer almaması bir eksiklikler. Amaç demokrasinin kalitesini yükseltmekse bu tür ayrıcalıkların kaldırılması gereklidir.

- Bu Teklifi yapanlar artık sivil Anayasa söyleminden vazgeçmelidirler. Teklifin tepkisel olduğu, kurumlararası çatışmayı toplumun önüne sürdüğü, hukuku içimize sindiremediğimizi gösterdiği açıktır. Bölücülük açılımında engel olarak görülen, Anayasa değiştirilmektedir. Yargıyı siyasallaştırma projesidir.

- Milletin menfaatleri, ihtiyaçları, yargıları, temel tercihleri yansıtılarak hukuku üstün kılmak gereklidir. Tepkisel olunmamalı, uzlaşma ile Anayasa yapılmalıdır. Değişikliğin tümüyle oylanmasına yönelik ibare demokratik değildir, tercih fırsatı oluşturulmalıdır.

- 1982 Anayasasının seksensekiz maddesi değiştirildiği halde darbeci özü devam ettiği için ülkemiz demokratikleşmemiştir ve bu kısmi değişiklik de bunu değiştirmeyi sağlamamaktadır. Evrensel normların öne çıktığı, toplumsal güç dengesine dayalı, genel uzlaşmanın yarattığı saygınlığı Anayasa sağlamalıdır.

- Teklifin büyük bir uzlaşma varmış gibi sunulması yanlıştır. Hazırlanış olarak 12 Eylül Anayasasından farkı yoktur. Evrensel değerler ayaklar altına alınmaktadır. Son hedef yargıdır. İşsizlik, ekonominin kötüye gidişi gibi gerçek gündem örtülmektedir. Dayatmayla Anayasa olmamalıdır.

- Anayasa tecrübesi oldukça iyi olan bir ülke olarak siyasal uzlaşma temelinde demokratik, laik, insan hakları, hukuk devleti, kuvvetler arası iş birliği ve dengeye dayalı bir Anayasayı 24 üncü dönem Parlamentosu yapmalıdır.

- Partileri yasalar değil millet kapatır. Getirilen düzenlemeler tüm partiler için getirilmektedir. Bu kesinlikle iktidar partisinin kendisi için getirdiği bir düzenleme değildir.

- Siyasî partiler demokrasi ile paralel bir gelişme süreci gösterirler. Anayasa Mahkemesi ve siyasî partiler 20 nci yüzyılda kurumsallaşmıştır. Demokrasiyi özümsememiş partilerin demokrasiyi yok etmeye yönelik ihlalleri olabilir. Demokrasi siyasî partiler olmadan yaşayamaz, ancak onların yüzünden yok olabilir. Bu nedenle 2 nci dünya savaşından sonra çoğulcu, özgürlükçe demokrasileri, totaliter rejimlere karşı koruma amaç olmuş, Anayasa Mahkemesi ve siyasî partilere Anayasal statü verilmiştir. Koruyucu demokrasi bu anlayıştan kaynaklanmıştır. Ülkemizde siyasî partiler kökleşmemiş, demokrasinin alt yapısı henüz oluşmamıştır. Bu nedenle siyasî partilerin faaliyetlerini Anayasa ile sınırlayarak hukukla koruma ihtiyacı yadırganmamalıdır. Çözüm, hukuk yoluyla demokrasiye kilitlenmektedir. Demokrasinin varlığı kayıtsız, sorumsuz hareket serbestisine imkan tanımaz. Önemli olan özgürlüğün bir değer olarak korunmasıdır. Yetki çatışması, kurumsal çatışma ile gerginlik ortamı yaratmakta bu da Anayasa değişikliğine gerekçe yapılmaktadır.

- Anayasa, yasama ve kurumlar düzeyinde yargı bağımsızlığı güvence altına alınmalıdır. Yargı ile ilgili üst kurullar yasama ve yürütme erkinden bağımsız olmalıdır. Sınırlı sayıda parlamento üye seçtiğinde de muhalefetin desteği ve uzlaşma ile seçilmelidir. Bu organların bağımsız sekreteryalı olmalı ve kararlarına karşı yargı yolu açılmalıdır.

- Bu Teklifte popülizm, demagoji, maharetle uygulanıyor; milli irade deniyor, ancak sadece sandıkla sınırlanan ve halka hoş gelen bir söylemle halkın oyunun baskı altına alınması söz konusudur. Referanduma gidilmesi durumunda tümünün oylandığının belirtilmesi bunun göstergesidir. Roma hukukunda bile halk çok farklı şeylerin bir araya getirildiği yasa tekliflerini oylamamaktadır.

- Gerçek anlamda sendikalaşma, grev – lokavt hakkı, YÖK reformu, dokunulmazlık, kamu personel rejiminin düzenlenmesine yönelik hükümler bu pakette yer bulmamıştır. Yargı birliği sağlanmalı, adli kolluk kurumsal hale getirilmelidir. Bu Teklifte ise yargının görev ve yetki alanının daraltılması amaçlanmaktadır. Yargının yolsuzlukları sorgulamasından rahatsız olunmamalıdır. Unutulmamalıdır ki, yasamanın yürütmenin güdümünde ve fonksiyonel olmaması yargının önemini daha da artırır. Ayrıca en temel insan haklarının referandum konusu olmaması gerekir; bu çağdıydı.

- Ülkemiz açısından İspanya ve Portekiz bize örnek olma anlamında önemlidir. Faşizmi tasfiye eden bir Anayasa, siyasî partiler rejimi söz konusudur. Roma hukukundan daha geri düzenlemelere gitmek ülkemize yakışmaz.

- Rövanşist bir anlayışla, uzlaşma kültüründen uzak, toplumun pek çok kesimlerinin katkı sağlayamadığı, aceleye gelmiş, “adalet mülkün temelidir” derken onu kuşatmayı hedefleyen bu Teklif sorunları hiçbir şekilde çözemeyecek, tartışmaları sonlandırmayacaktır.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek şu görüşleri ifade etmiştir.

1982 Anayasası kabul edildiğinden beri tartışılmaktadır. 23 senede 16 değişiklik geçirmiştir. 1993 yılında on siyasî parti, TBMM'nin aşması gereken temel sorunlardan birinin Anayasa sorunu olduğunu tespit etmişlerdir. Temel anlayışı, yapısı, dili ve yazımı açısından sorunlu olan bu Anayasa tümüyle yeniden yazılmalıdır. Kapsam açısından uzlaşmada güçlük olabilir, ancak mevcut koşullar ölçüsünde yapılabilecek bir iyileştirmeye katkıda bulunmak amacıyla bu Teklif oluşturulmuştur. Anayasa değişikliğinin gecikmesi giderek rejim bunalımına dönüşme tehlikesi göstermektedir. Siyaset kurumu bir araya gelerek yepyeni bir Anayasa yapamamıştır. Uzlaşma arayışı hep olmuş, ama kısmi değişiklikler gerçekleştirmenin ötesine gidilememiştir.

Anayasa konusunda uzlaşma arayışında bütün meslek örgütleriyle geniş çaplı bir çalışma yapılmıştır. Tüm sivil toplum örgütlerinden görüşler alınmıştır. Uzlaşma arayışı, ittifak arayışı değildir. Anayasa söz konusu olduğunda çok farklı bakış açıları, değerlendirmeler vardır. İttifak arayışına hala devam ediyoruz, mevcut Teklifi iyileştirme, daha ileri bir noktaya götürme gayreti, çabası olursa; Komisyonun faydalı bir çalışma yapmış olacaktır.

Anayasanın ilk üç maddesi bu ülkede yaşayan insanların ortak paydasıdır. Mahkeme kararları yanlış görüle bile; uygulanmak zorundadır. Hukuk böyle olur. Uygulamamanın bedeli Ceza Kanununda suçtur ama içeriği tartışılabilir. Siyaset böyle gelişir, hukuk böyle üretilir.

Kuvvetler ayrılığı önemlidir, her erk bu devletin, demokrasinin değeridir. Erkların biri diğerinin alternatifi ya da hasmı olamaz.

Bu Teklifle ilgili herkes hangi konuya önem veriyor, acil buluyor ya da gündeme gelmesini arzu ediyorsa kendi Teklifini de vermelidir.

Bu değişiklik önemli bir kısım düzenlemeleri beraberinde getirmektedir. Demokratik standartları yükseltmeye matuftur. STK'lerin önerileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Millete gidilecekse; gitmek kadar çıkacak sonucu kabul etmek önemlidir. Bu karar tartışma konusu yapılmamalıdır.

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra Komisyonumuzca oy çokluğu ile maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 1 inci maddesi Anayasamızın 10 uncu maddesinde değişiklik öngörerek kadın – erkek eşitliğini sağlamaya yönelik alınacak tedbirlerle yaşlılar, çocuklar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı düzenlemesini getirmektedir. Üyelerimiz bu madde üzerindeki görüşmelerde söz konusu değişiklik olmasa bile çocuklar, yaşlılar ve özürllüler için ayrımcılık yapmanın eşitlik ilkesine aykırı olmayacağını vurgulamışlardır. Anayasanın 61 inci maddesi de sistematik olarak korunacak gruplar için somut bir düzenleme içermektedir. Bu maddede geçen “... gibi özel surette korunması gerekenler” ibaresi yanlış anlamalara yol açabilecektir. Verilen bir önerenin kabulü ile bu ibare metinden çıkarılmış, “engelli” ibaresi “özürllü” şeklinde değiştirilmiş, özel surette korunacaklar arasında harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gaziler ilave edilmiştir. Madde benimsenene önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin kişisel verilerin korunması amacıyla Anayasanın 20 nci maddesine bir fıkra eklenmesini öngören çerçeve 2 nci maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 3 üncü maddesi, Anayasanın 23 üncü maddesinde değişiklik öngörerek, yurt dışına çıkma hürriyetinin sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılması ilkesini getirmektedir. Bu düzenleme ile söz konusu hürriyetin daha daraltıldığı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 4 üncü maddesi ile Anayasanın 41 inci maddesinin kenar başlığına “çocuk hakları” ibaresi eklenmekte, çocuk hakları ile ilgili uluslararası belgelerde kabul gören evrensel ilkeler metne dahil edilmektedir. Bu maddede verilen bir önerenin kabulü ile “yeterli himaye” ibaresi daha anlaşılabilir olması nedeniyle “korunma” şeklinde değiştirilmiştir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 5 inci maddesi ile Anayasanın sendika kurma hakkını düzenleyen 51 inci maddesinin “aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz” hükmünü içeren dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bazı üyelerimiz bu madde ile ilgili değişiklik sonucu ILO’ya uymak adına yandaş bir sendika düzeni oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir. Bazı üyelerimiz ise yarı zamanlı çalışmalarda bu hükmün sıkıntılara neden olduğunu, düzenleme ile bu sıkıntıların giderileceğini belirtmişlerdir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 6 ncı maddesi Anayasanın 53 üncü maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu değişiklik ile memurlar ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı getirilmekte, toplu sözleşme konusunda taraflar arasında anlaşma olmaması halinde konunun Uzlaştırma Kurulu kararıyla çözülmesi usulü düzenlenmektedir. Ayrıca toplu sözleşme hakkının emeklilere yansıtılmasına ilişkin usul ve esasların kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bazı üyelerimiz sendikal özgürlüklerin demokrasinin olmazsa olmaz şartları olduğunu, üvey evlat muamelesi gören sendikaları, iktidarın kendine bağlamaya çalıştığını belirtmişlerdir. Mevcut düzenlemede yer alan sendikaların kendi üyeleri adına yargıya başvurma hususu kaldırılmaktadır. Uzlaştırma Kurulu ile ilgili hiçbir ölçüt ve ilke getirilmemektedir. Artık sözleşememe diye bir şey söz konusu olmayacaktır. Grev hakkı da getirilmemektedir. Grevsiz toplu sözleşme hakkı hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Uzlaştırma Kurulu ile tanınmış olan hak daha da geriye gitmektedir. Uzlaştırma Kurulunun kararlarının kesin olacağı ifade edilerek yeni bir yargı dışı alan yaratılmaktadır. Bu tam bir ironidir. Bazı üyelerimizce belirtilen düzenlemenin aleyhindeki görüşlere cevaben ILO sözleşmelerine uygun bir düzenleme getirildiği ifade edilmiştir. Madde üzerinde verilen bir önerenin kabulü ile “Uzlaştırma Kurulunun” adı “Kamu Görevlileri Hakem Kurulu” şeklinde değiştirilmiştir. Kurulun yapacağı işlev karşısında bu isimlendirmenin daha doğru olacağı belirtilmektedir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 7 nci maddesi ile Anayasanın grev hakkı ve lokavtı düzenleyen 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılarak hakkın kapsamı genişletilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 8 inci maddesi ile Anayasanın siyasî partilerin uyacakları esasları düzenleyen 69 uncu maddesinde değişiklikler öngörülmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde üyelerimiz şu görüşleri ifade etmişlerdir:

- Uluslararası kriterlerden hareket edildiği söylenirken siyasî parti kapatma ile ilgili Venedik Komisyonu ilkelerine maddede yer verilmemektedir.
- Siyasî partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurudur, ancak demokrasi sınırları içinde kurallara uymak zorundadırlar. Bu, suç işleyebilecekleri anlamına gelmemektedir.
- Siyaseten yarışanların birbiri hakkında kapatma ile ilgili karar vermesi hem gayri ahlakidir; hem de demokrasiye uymaz. Kapatma kararının Mecliste oluşturulacak Komisyona verilmesi doğru değildir.
- Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasının kapatma sebebi olmaktan çıkarılması ülkeyi bölmeye götürecektir. Siyasî partiler kurucu iradenin koyduğu Devletin temel ilkelerine bağlılığa, bölünmez bütünlüğe dikkat etmek zorundadırlar.

• Tüzük ve programa dayanan aykırılıkla, eyleme dayanan aykırılık birbirini tamamlar. Siyasî partilerin eylemleri test edilmedikçe, tüzüğe dayalı kapatma uygulanmamalıdır. İhtarla başlanmalı, aşamalı olmalıdır. Doğrudan kapatma olmamalıdır. Sınırlılık tezinin gereği, orantılılık ilkesi göz önüne alınarak değerlendirme yapılmalıdır.

• Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasına bakıldığında, TCK’nda suç olarak tanımlama zorunluluğu yoktur. Mahkumiyet, dava açılması şart değildir. Fiilin ağırlığı, yoğunluğu önemlidir.

• Siyasî parti ile ilgili yargılama nitelikli olmalı, mutlaka nitelikli hukukçular olmalıdır. Bu düzenleme mevcut yapıyı ileriye götürmek yerine tahrif edecektir. 68 ve 69 uncu maddelerde parti kapatma rejimi Avrupa ölçütleriyle uyumlu hale getirilmelidir.

• Bu madde adeta siyasî partilerin hiç kapatılmaması esasına göre kaleme alınmıştır. Olur da kapatılırsa sebep olanların vekilliği düşmeyecektir.

• Siyasetin finansmanı ile ilgili düzenlemeler yapılarak, denetim kolaylaştırılıp, somutlaştırılmalıdır.

• Her partinin bir tabanı vardır. Mevcut düzenleme sosyolojik olarak kapatma halinde bu tabanı güçlendirmektedir. Ülkemizde 25 parti kapatılmıştır. Partiler kapatma ile değil, sandıkla bitmelidir.

• Siyasî parti kapatma davaları saf hukuk davaları değildir; yarı siyasal bir davadır. Hem sonuçları hem dayandığı alan itibariyle böyle değerlendirilmelidir. Meclis soruşturması, dokunulmazlıklarda bu mahiyettedir, Genel Kurul izni aranmaktadır.

• Kapatma prosedürünü yargı yerine getirmelidir. Bu düzenleme ile parti partinin kurdu haline gelecektir.

• 94 üncü madde gereği TBMM Başkanının oy kullanması mümkün değildir. Oy yasağı öngörülebilir.

Bu Madde ile ilgili olarak Adalet Bakanı Sadullah Ergin, Venedik Komisyonunun Türkiye ile ilgili olarak verdiği kararında, parti kapatma nedenlerinin (Anayasa ve Siyasî Partiler Kanununda) çok fazla olduğunu, parti kapatma davalarını başlatma sürecinin keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi olduğunu, istisnai olması gereken kapatmanın kural hale geldiğini belirttiğine dikkat çekmiştir. Anayasa Mahkemesi TCK 299, 301 ve 306 ncı maddelerinde öngörülen bazı davaları açmayı Adalet Bakanının iznine bağlanmış olmasını oybirliği ile aykırı bulmamıştır.

• İdarenin eylem ve işlemlerinin odaklaşmada dikkate alınmaması tehlikelidir. Bu durumda suç ilişkileri odağın tespitinde göz ardı edilebilecektir.

Çerçeve 8 inci maddede verilen bir önerenin kabulü ile mevcut metinde yer alan beşinci fıkranın yürürlüğünün “temelli” ibaresi çıkarılarak devam etmesi öngörülmüştür. Ayrıca izinle ilgili TBMM’de oluşturulacak Komisyona Meclis Başkanının başkanlık etmesi; ancak oy kullanamaması esası getirilmiştir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin Anayasanın 74 üncü maddesini değiştirerek kamu denetçiliğine anayasal dayanak getirilmesini öngören çerçeve 9 uncu, Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinin, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşmesini öngören son fıkrasını kaldıran çerçeve 10 uncu, TBMM Başkanlık Divanının görev süresini düzenleyen bu amaçla 94 üncü Maddesinde değişiklik içeren çerçeve 11 inci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 12 nci maddesi Anayasanın yargı yolunu düzenleyen 125 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde de verilen bir önerenin kabulü ile Yüksek Askerî Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunun açılması öngörülmüştür. Bu şekilde Silahlı Kuvvetlerin idaresinde bazı sorunların

doğması önlenmek istenmiştir. Maddede ayrıca yargı yetkisinin hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı yer almaktadır. Madde, Komisyonumuzca benimsenen önerge çerçevesinde kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 13 üncü maddesi ile 53 üncü maddede değişiklik öngören çerçeve 6 ncı Maddesine paralel olarak 128 inci maddesine “memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır” hükmü eklenmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 14 üncü maddesiyle Anayasanın 129 uncu Maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilmektedir. Disiplin kararlarını yargı denetimine açan bu düzenleme Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 15 inci maddesi ile Anayasanın 144 üncü maddesinin kenar başlığı olan “Hâkim ve savcıların denetimi” “Adalet hizmetlerinin denetimi” şeklinde değiştirilmekte; hâkim ve savcıların denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi maddede düzenlenmektedir. Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin adalet müfettişleri eliyle yapılacağı vurgulanmıştır. Hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden denetiminde görev alabileceklerdir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 16 ncı maddesi ile Anayasanın 145 inci maddesi değiştirilmekte, askerî yargının görev alanı yeniden belirlenmektedir. Bu Maddede verilen bir önergenin kabulü ile askerî mahkemelerin, asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakacakları öngörülmüştür. Askerî disiplinde zafiyet oluşmasının önlenmesi amacıyla bu düzenleme getirilmiştir. Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 17 nci Maddesi Anayasanın Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu düzenleyen 146 ncı maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde üyelerimiz şu görüşleri dile getirmişlerdir.

• Düzenleme ile Anayasa Mahkemesine üye seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanına bırakılmaktadır. Yedek üyelik kaldırılmaktadır. Bu olumlu bir düzenlemedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya üye seçmesi pek çok anayasa taslağında yer almaktadır. Avrupanın çoğu ülkesinde de parlamentoların yüksek mahkemeye üye seçtiklerini görmekteyiz.

• Anayasa Mahkemesine askerî yargıdan üye gönderilmesi uygun değildir. Teklifte iktidarın ağırlığında bir mahkeme oluşumu amaçlanmaktadır. Bu mahkemenin tarafsız bir şekilde kanunların Anayasaya aykırılığını incelemesi düşünülemez. Çoğunluğu hukukçu olmayan bu yapılanmada Yüce Divan görevinin gerektiği gibi yerine getirilmesi mümkün olmayacaktır. Yüce Divanda uygulanacak ceza yargılaması açısından hukukçu üyelere oluşmanın önemi artmaktadır. Hukukçu olmayan üyeler mahkemeyi danışma kuruluna dönüştürecektir. Bireysel başvuru ve kamu denetçiliği ile Yargıtay ve Danıştay işlevsiz hale getirilmektedir. Hukuk devleti mekanizması tüm alt ayaklarıyla oluşturulduğunda bu kurumlar yargının yükünü azaltmak anlamında çok önemlidir. Ancak alt yapı oluşturmadan, bütünlük içinde düzenlemeden ancak Yargıtay ve Danıştayın işlevini sona erdirir. Ayrıca bu düzenleme mahkemenin yükünü daha da artıracaktır. Danıştay ve Yargıtaydan üye seçilecekse bu mahkemeler aday göstermekle kalmamalı nihai olarak seçmeleri sağlanmalıdır.

• Yandaş yargı iddiaları yargı organlarımızı yaralamaktadır. Hâkim ve savcılarımızın özel kanunlarına göre göreve başladıkları; tarafsızlıkları ve bağımsızlıklarının Anayasa ile güvence altına alındığı unutulmamalıdır.

• Gerektiğinde Cumhurbaşkanını yargılayacak üyeleri, Cumhurbaşkanının seçmesi bir çelişkidir. Demokratik ülkelerdeki gibi yüksek yargı organları kendi içlerinden mahkemeye gidecek üyelerini seçmelidir. Birikimli oy sisteminin hiçbir yerde örneği yoktur. Baro Başkanları Kurulu adında Avukatlar Kanununda olmayan bir kurul oluşturulması yanlıştır. Üye sayısı çok farklı barolar aynı kefeye konmaktadır. Hukukçu olmayan üyelerin mahkemede çoğunluk olmasının yolu açılması doğru olmayacaktır. Mahkemede hukukçu olmayan üye çok sınırlı olmalıdır. Bunun önünün açılması halinde yargı ve yargıcın bürokratlaşması kurumsal hale gelecektir. Anayasaya aykırılığı açık olan bir yasa yapma sürece hız kazanacaktır. Yargı birliği gerçekleştirilmediği sürece askeri yargının yüksek mahkemeye üye seçmesi doğal karşılanmalıdır.

• Anayasa Mahkemesinin denetimini özümsemek demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmediği için yetkisiz ve sorumsuzdur. Ancak 1982 Anayasası Cumhurbaşkanına sistemle bağdaşmayan pek çok yetki tanımıştır. Bu yetkilerin fazlalığı pek çok platformda dile getirilmiştir. Buna rağmen Cumhurbaşkanına yeni yetkilerin tanınması genetiği değiştirilmiş parlamenter sistemi getirmektedir. Teklifte 12 Eylül Anayasasının güçlendirdiği yürütme daha da güçlendirilmektedir. Cumhurbaşkanı icranın ve yargının başı yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının yetkileri artık kontrol edilemez hale getirilmektedir. Yasama ve yürütme yaptıklarının yargı tarafından denetlenmesinden rahatsızdır. Adım adım başkanlık sistemine gidilmektedir.

• Bu değişiklikle iktidar yargılanmaktan kaçınmayı amaçlamaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kuruluna yüce divan yetkisinin verilmemesi bunu desteklemektedir. Devleti dönüştürme niyetinin en önemli aşaması Anayasa Mahkemesinin yapılandırılmasıdır. Yasaların şeklini mahkeme belirler iptal yetkisi vardır. Cumhurbaşkanını halkın seçmesinin ardından Anayasa değişikliği bir planın aşamalı olarak uygulanmasıdır. Teklifte Cumhurbaşkanının yetkilerini düzenleyen tek hüküm yoktur. Olay diktatöryal rejime geçiştir. 104 üncü Maddenin hükmüne göre Cumhurbaşkanı ayrıca kanunlarda verilen diğer yetkileri kullanır, görevleri yapar. Bu yetkilerle Türkiye tek adam rejimine gitmektedir.

• Demokratik sistemlerin kendisini koruması doğaldır ve hukuk yoluyla korumalıdır. Yapılan düzenleme temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek yerine otoriteyi güçlendirmektedir. Organize şekilde kamu gücünün kötüye kullanılması başlatılmaktadır. Yargı siyasallaşmıştır, ideolojik bir tabanı vardır diyerek yargıyı doğrudan siyasal iktidarın şekillendirmesine yönelik yasal çalışmanın Anayasal tabanı oluşturulmaktadır. İktidarın Anayasa Mahkemesinin temel işlevini kabul edemediği, ayak bağı olarak gördüğü açıktır.

• Anayasa Mahkemesinin oluşumu 2003 yılında Yüksek Mahkemece hazırlanan teklife çok benzer şekilde yazılmıştır. Genel Kurul ve iki ayrı daire halinde örgütlenmesi, 17 üyeden oluşturulması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin dört üye seçmesi, Teklifte benzerlik göstermektedir.

• Demokrasinin özü kuvvetler ayrılığıdır. Yürütme güçlenir, yargı kuşatılırken demokrasiden söz edilemez. Siyaseti referans almayan hukuk sistemi oluşturulmalıdır. Teklifin hazırlanmasında izlenen yol ve yöntem demokratik değildir.

• Muhalefet gerilim, halkın gündemi, çoğunluk diktası bahanelerine sığınmak yerine önerilerini söylemelidir. Siyasî partilerin hesap vermesi seçimlerle olur. Halka rağmen yapılacak şeyin adı demokrasi olamaz. Yargıtayda seçimler çok uzuyor, dosya bakamaz hale geliyorlar. Salt çoğunluğu ne derse o oluyor, geriye kalanın oyuna hiçbir değer verilmiyor. Yargıtay ve Danıştay üyelerinin seçim usulü demokratik olacak şekilde değiştirilmelidir.

• Gücü sınırlamak, dengelemek için Anayasa Mahkemeleri vardır. Herkes için güvenilen, inanılan, saygı duyulan kurum olmasını istiyoruz. Meşruluk debisi azalmış Anayasanın getirdiği Mahkemenin sorgulanması doğaldır. Yasama organına özenen kararları olduğu unutulmamalıdır.

• Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan yetkisi içine kuvvet komutanlarının alınmasının nedeni anlaşılmamaktadır. Diyanet İşleri Başkanının Milletvekillerinin ya da pek çok başka makamın bu kapsamda değerlendirilmemiş olması tartışılmalıdır.

• Yargının üçlü sacayağında avukatlar konusundaki cimrilik anlaşılır gibi değildir. Yüksek yargıda hâkim – savcı – avukat temsilinde denge sağlanmalıdır.

• Yargıyı kendisine göre şekillendiren iktidar, ardından dokunulmazlıkları düzenleyecek, hatta muhaliflerinin dokunulmazlığını kaldırarak yargılanmalarını sağlamak isteyecektir. Mahkemenin üye sayısı artarken Danıştay ve Yargıtaydan gelen üye sayısının azalması bunu göstermektedir.

• Avrupa’da Anayasa Mahkemesine parlamentonun üye seçiminde nitelikli çoğunluk aranmakta, Meclis uzlaşmaya zorlanmaktadır. Teklif değerlendirilirken Avrupa örneklerinde bu konuya dikkat çekilmelidir.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin Anayasa Mahkemesi üyelerini pek çok ülkede yasama ve yürütmenin seçtiğini, bireysel başvuru hakkına yer verildiğini belirtmiştir. Türkiye AHİM’ye en çok şikayet edilen ülke konumundadır. Bireysel başvuru hakkının tanınması AHİM’ye gidişi azaltacak, önemli miktarda tazminat ödemekten kurtulunmasını sağlayacaktır. Parlamentonun Yüksek Mahkemeye seçeceği üye sayısının artması durumunda nisapta değişiklik öngörülmesi mümkün olacaktır.

Mahkemeye üye seçiminde kaynak, hâkimin kişiliği, eğitimi çok önemlidir. İnsan kalitesi yükseltilmelidir.

Maddenin metinden çıkarılması için verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile Yükseköğretim Kurulu tarafından gösterilen adaylar arasından seçilecek üyelere en az ikisinin hukukçu olması öngörülmüş, üye olarak atanacak Anayasa Mahkemesi Raportörleri için en az beş yıllık süre getirilmiş, ayrıca Anayasa Mahkemesi üyeliği ile ilgili olarak Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, AYİM ve Sayıştay Genel Kurullarınca yapılacak aday gösterme seçimlerinde uygulanacak temel prensiplerin, Yükseköğretim Kurulu tarafından da uygulanması esası getirilmiştir. 17 nci Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 18 inci Maddesi Anayasanın 147 nci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu düzenleme ile Anayasa Mahkemesi Üyelerinin görev süresi oniki yıla sınırlanmaktadır. Yaş sınırı ise 65’tir. Dünya uygulamasında üyelikle ilgili çeşitli süreler söz konusudur. Amaç, Mahkemede kan değişimine imkân vermektir. Mevcut üyelerin konumu geçici maddelerle koruma altına alınmaktadır. Bazı üyelerimiz oniki yıl için seçilen üyelere süresi bitenlerin akıbetinin ne olacağı, yüksek yargıdan, kamudan gelen üyeler için ne tür bir düzenleme yapıldığının metinden anlaşılmadığını ifade etmişlerdir. Anayasa Mahkemesinin tecrübe kazanılacak, eğitim yapılacak bir yer olmadığına dikkat çekmişlerdir. Eleştirilere cevaben bu Madde düzenlemesinde görev alanı soyut ve somut norm denetimi yapmak olan Mahkemenin dinamik olması gerektiği, burada “değiştirerek değişim” ilkesinin geçerli olduğu, her mahkemenin okul karakteri taşıdığı ifade edilmiştir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 19 uncu maddesi Anayasanın 148 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde ile Yüce Divan kapsamına Meclis Başkanı ile Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları ilave edilmekte ve bireysel başvuru konusu düzenlenmektedir. Bu Madde üzerindeki görüşmelerde Mahkemenin ağırlıklı olarak hukukçu olmayan üyelere oluşması sebebiyle bireysel

başvurunun bir hüküm ifade etmeyeceği, şeklen var olacağı, göstermelik bir düzenleme olduğu bazı üyelerimizce söylenmiştir. Bireysel başvuru temyiz incelemesi şeklinde öngörülmemiştir. Bu hakkın tanınmasıyla Anayasa Mahkemesi bugüne kadar Devletçi anlayışla, Devleti ve sistemi koruyan şekilde algılanırken, artık özgürlükçü kararlar veren özgürlükleri güvenceye alan şekilde algılanacak ve prestiji artacaktır.

Ülkemizde makul sürede davaların sonuçlandırılmaması sebebiyle AHİM'ye gitme süresi bu düzenleme ile daha da uzayacaktır. Askerler ya da Meclis Başkanını Yüce Divana gönderme usulü düzenlenmemiştir.

Yüce Divanda ceza yargılaması yapılacağından ceza hukuku alanında uzman kişiler bu Kurulda yer almalıdır.

Yeni oluşturulacak kurumların eleştirilmesi normaldir. Bireysel başvuru toplumsal bir taleptir. Normal yargı yolu olarak görülmemelidir. İşlevi AHİM'ye başvuru sayısını azaltmak, sorunu milli hukuk içinde çözmektir. Anayasa Mahkemesi ile diğer yüksek mahkemeler arasında var olan tartışmayı derinleştirme ihtimali vardır ama olması gereken bir kurumdur. Zamanla gelişecek, doğal mecrasına girecektir.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek bireysel başvuruyla birlikte Kamu Denetçiliği Kurumunun da bu Teklifle getirildiğini söylemiştir. Devletle sıkıntısı olanlardan bazıları bu yollarla çözüm arayacaklardır. Alternatif uyuşmazlık çözümleriyle ilgili çalışma sonuçları bazıları bu yolları deneyeceklerdir. Ara kademe olarak istinaf çözüm olabilecektir. AHİM'ye başvurulduğunda öncelikle ilgili idareye dostane çözüm yolu önerilmektedir. Bir kısım şikayetler böyle çözülecektir. Bu Devlete güven açısından önemlidir. Artık AHİM bunu teklif edeceğine, Anayasa Mahkemesi edecektir. AHİM hak ihlali olduğunda tazminatla telafi edilmesini öngörmüş ya da yargılamanın yeniden yapılması veya dosyanın yeniden açılması yönünde içtihat ortaya koymuştur. Paralel yasal düzenlemeler yapıldığında bireysel başvurudan azami istifade söz konusu olacaktır.

Maddenin metinden çıkarılması yönündeki önerge, Komisyonumuzca kabul edilmeyerek Teklifte yer aldığı şekliyle çerçeve 19 uncu Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin 20 nci Maddesi Anayasanın 149 uncu maddesinde değişiklik öngörerek Anayasa Mahkemesinin çalışma usulünü düzenlemektedir. Yüksek mahkeme iki bölüm ve genel kurul halinde çalışacaktır. AHİM'ye yapılan müracaatların bir çoğunun bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesine yansıtılması durumunda Mahkemenin bu yükün altından kalkamayacağı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Bu durum Mahkemeyi tıkayabilir, alt yapısı iyi hazırlanmalıdır. Önemli bir düzenleme yapılırken yeni çelişkiler, yeni adaletsizlikler doğmaktadır. Yeni düzenleme ile 17 üyeden oluşan Mahkeme 12 üye ile toplanabilecektir. Değişken hâkim sistemine geçiş söz konusudur. Ceza yargılamasında bu mümkün değildir. Yargılamanın başından sonuna aynı hâkimler dahil olmalıdır. Yüce Divanda görev yapacak olan üyeler hiç olmazsa kura ile seçilmeli ve sabit olarak görev yapmalıdırlar.

Getirilen düzenlemenin; uluslararası hukuka, Anayasa Mahkemesinin oluşumuna ve ceza yargılamasına aykırı olması nedeniyle metinden çıkarılması yönündeki önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Çerçeve 20 nci madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin Anayasanın Askerî Yargıtayı düzenleyen 156 ncı maddesi ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157 nci maddelerinde değişiklik öngören çerçeve 21 ve 22 nci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu Maddelerde yapılan değişiklikle “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi 156 ve 157 nci madde metinlerinden çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesinin amaçlandığı gerekçesinde yer almaktadır.

Teklifin çerçeve 23 üncü maddesi ile Anayasanın 159 uncu Maddesi değiştirilmekte, HSYK'nin yapısı, görevleri, çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir. Bu madde ile;

- HSYK'nin üye sayısı artırılmakta, seçim geniş bir tabana yayılmaktadır. Teftiş kurulu HSYK'ye bağlanmaktadır. Aslı ve yedek üye ayrımı muhafaza edilmektedir.

- Avrupa Birliği İstişari İzleme Raporlarında Adalet Bakanı ve müsteşarının Kurula üye olmasının hâkimlerin bağımsızlığı ile bağdaşmadığı, 159 uncu maddenin bu makamlar çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. 2004 tarihli İzleme Raporunda Adalet Bakanı ve Müsteşarının Kurulda yer almaya devam ettikleri; oy haklarının kaldırılması ya da Müsteşarın Kuruldan çıkarılmasının taahhüt edilmediği belirtilmektedir. Tavsiyelerde 159 uncu maddenin bu yönde değiştirilmesi yer almıştır.

Son istişari ziyaret raporunda Adalet Bakanının HSYK'den çıkarılması, başkanlığın Müsteşara devredilmesi yer almaktadır. Teklifte ise Adalet Bakanının Kurulun başkanı olduğu yer almaktadır. Bakan, başkan olarak gündemi belirleme yetkisini elinde tutmaktadır. Yargıtay ve Danıştay seçimlerinde oy kullanacaktır. Genel Sekreteri Adalet Bakanı atayacaktır. Düzenlemede Adalet Bakanının konumu daha da güçlendirilmektedir. Avrupa'da bunun bir örneğini bulmak mümkün değildir. Bu düzenlemenin reform olarak getirilmesi yanlıştır.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin, istişari izleme raporlarında dar kapsamlı yapının, yargıyı temsil etmediğinin yer aldığını ifade etmiştir. Bakan ve Müsteşar dışındaki üyeler Yargıtay ve Danıştaydan seçildiğinden yargının tamamını temsil etmemektedir. Kurul kararlarına karşı yargı yolu açık değildir. Bağımsız sekreteryası, binası ve bütçesi bulunmamaktadır. Müfettişler kurula bağlı değildir. Bu ve benzeri eleştiriler raporlarda yer almaktadır. Şu anda Bakan HSYK'nin başkanıdır, her toplantıya katılır ve oy hakkı vardır. Getirilen düzenlemede Kurul 3 daire halinde çalışacaktır, Bakanın dairelere katılma ve oy hakkı bulunmamaktadır. Sadece Genel Kurula katılacaktır. Bakanın katılacağı ve oy kullanacağı konum çok aza indirilmiştir. Müsteşar üç daireden birine üye olacaktır. Toplantı, Müsteşar katılmasa da yapılabilecektir. Hâkim ve savcılarla ilgili tüm işler Kurula devredilmektedir. Adalet Bakanı müfettişlerle ilgili yetkisini devretmiştir. Adalet müfettişleri Adalet Bakanlığına bağlı olacak ancak hâkim ve savcılar dışındaki adalet hizmetleri sınıfıyla ilgili görev yapacaklardır.

Kurulun bağımsız sekreteryası olacaktır. Bakanın artık gündem belirleme yetkisi olmayacaktır. Yargıtay, Danıştay temsilcileri muhafaza edilmektedir. Adalet Bakanlığının Kurul dışındaki merkez bölümünde çalışacak hâkim ve savcılar, muvafakatlarını alarak bakan atayacaktır. Bu uygulama şu anda da böyledir. Teklifte öngörülen modelin Avrupa'da çok örneği bulunmaktadır.

Madde ile ilgili olarak bazı üyelerimiz Türkiye hakkındaki dört adet istişare izleme raporunda Adalet Bakanının mutlaka Kuruldan çıkarılmasının öngörüldüğünü, Teklifte ise Kurulun yönetimi ve temsilinin Bakana ait olduğunun yer aldığını ifade etmişlerdir.

Hukuk devleti içinde gücün sınırlandırılması için mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu da Anayasa içerisinde olacaktır. Yasama ve yürütmenin dengelenmesi, denetlenmesi teminat altında olacaktır. Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatı konusunda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunu sağlamakla görevli en üst organ HSYK'dir ve yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Yargının siyasallaşma süreci Adalet Bakanlığında başlamıştır. Sonrasında yargı içinde çatışma görülmüş, yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatını hayata geçirmekle yükümlü HSYK hedef alınarak,

yıpratılmaya başlanmıştır. HSYK'nin yetki gaspında bulunan bir organ olarak tanımlanması ağır bir ithamdır. Anayasal bir organ olan HSYK'nin bu suçlamaya muhatap olması pek çok değerini ortada olmadığını göstermektedir.

• HSYK'nin görevi Adalet Bakanının görevini sınırlamaktır. Bakanın taşıdığı siyasî rengi yargıya yansıtılmakla, sınırlamakla görevlidir. Düzenlemenin Avrupa Birliği endeksine bağlanmasına karşı olduklarını bazı üyelerimiz ifade etmiştir. Böyle takdim edilmesi yanlıştır, evrensel değerlere, Avrupa Birliği mükteabatına da uygun değildir. Adalet hizmetleri olabildiğince mükemmele yaklaştırılmalıdır. Bir şahsiyet Bakan ve kurul başkanı olarak iki ayrı sıfatla tanımlanmamalıdır. Bakana verilen inisiyatifin bu şekilde gizlenmesi doğru değildir. Bakanın üye olduğu bölüm, Kurulun can damarıdır. Katılmazsa çalışması mümkün olmayacaktır. Kurulun temsili Bakana verilmiştir. HSYK'nden hiç kimsenin konuşmaması amaçlanmaktadır. Bakan isterse yetkilerinin bir kısmını başkan vekiline devredebilecektir, istemezse başkan vekilinin hiçbir yetkisi olmayacaktır. Adalet Bakanının Kurul üzerindeki nüfuzuyla ilgili eleştiriler bu Teklifteki düzenleme için de geçerlidir. Yargıtay ve Danıştaydan gelen üyelerin sayısının azaltılması yanlış olmuştur. Hukukun üstünlüğüne, yargı bağımsızlığına, hâkim teminatına ne kadar ihtiyaç olduğu yaşanan olaylarla öğrenilmiştir. Bu değerler korunmalıdır.

• Maddenin yazım tekniği Anayasa yazımına uygun değildir.

• HSYK'ye siyasilerin etki etme imkanı bulunmaktadır. Ülkemiz Anayasa yargısını erken tanıyan ülkelerdendir. Hâkim ve savcılara tanınan teminat gerçekte onların önünde adalet arayan insanlar için getirilen bir teminatır. Yargı denetimi demokrasi ve hukuk devletinin olmazsa olmazıdır. HSYK'nin oluşumu için öngörülen modelde, Cumhurbaşkanının böyle bir Kurula üye seçmesi sakıncalıdır. Hâkim ve savcılarının özlük işleriyle uğraşan bir Kurulda profesör ne iş yapacaktır. Adalet Bakanı 16 üyenin yargı sınıfından seçildiğini, kalan üyelerin farklı kesimlerden seçilme talebi olduğunu ifade etmiştir. Geçmişte TBMM'nin Hâkimler Yüksek Kuruluna üye seçmesi denenmiş, yaşanan olumsuzluklar nedeniyle kaldırılmıştır.

• HSYK'nin yeniden yapılandırılmasının ihtiyaç olduğu genel kabul görmüş bir durumdur. Türkiye Barolar Birliğinin, Cumhurbaşkanının Kurulun doğal başkanı olması yönünde önerisi bulunmaktadır. Önerilerin önemli bir kısmında Adalet Bakanının Kurulda yer alması öngörülmektedir. Teklif bu önerilerden ve mukayeseli hukuktan yararlanarak, Türkiye'nin ihtiyaçlarını göz önüne alan yeni bir düzenleme öngörmektedir. Hedef bağımsız ve tarafsız yargının oluşturulmasıdır. Adalet Bakanı seçimle gelen ve süresi tahdit edilmiş bir konumdadır. Kurulun 21 üyesinden biridir. Birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılarının Kurulda temsil edilmesi talep edilen bir durumdur.

• Parlamenter demokraside kuvvetler ayrılığı esastır. Yargı da millet adına görev yapmaktadır. Temel nokta; yargı bağımsızlığıdır. Bunu sağlamak için öncelikle Bakan ve müsteşar Kurulda yer almamalıdır. Bu konuda neredeyse fikir birliği söz konusudur. Bakanın varlığı siyasetin gücünün Kurula yansımalarıdır. Artık yargının siyasallaşması evresi geçmiş, yargıyı ele geçirme aşaması başlamıştır.

• 1982 Anayasası; uzunluğu, yazımı, dili açısından eleştirilirken, bu maddenin yazımı bundan da kötü bir şekildedir.

• Hâkimler ve savcılar üst kurulları ayrılmalıdır. Kurul üyeleri için her hâkim ve savcının ancak bir aday için oy kullanması yanlıştır.

• Maddedeki en tehlikeli husus HSYK'nin 10 üyesini kürsü hâkim ve savcılarının seçmesidir. Hâkim ve savcılarının tümünün seçime girmesi yanlıştır. Hâkim ve savcılar yargısal faaliyeti bırakıp seçim propagandasına başlayacaktır. Seçime başka faktörler karışacak, yargı tahribata uğrayacaktır. Bunun yerine kıdem, akademik kariyer, bilimsel yayın gibi kriterler göz önüne alınarak üyelerin belirlenmesi doğru olacaktır.

• Mevcut yapı yargı tabanlı olarak genişletilmelidir. HSYK'ye seçilecek yargıçlar Cumhurbaşkanınca değil kendi bünyelerinde seçilmelidir. Almanya örneğinde parlamentonun seçmesi söz konusudur. Ancak nitelikli çoğunluk aranmakta, iktidar ve muhalefet uzlaşısı içinde üye seçmektedirler. Hiçbir ülkede üyelerin çoğunluğunun tek partiye bağlı olması söz konusu olmamaktadır.

Eleştirilere cevaben Yargıtay Kanunu ve Geçici Madde 20'de hâkim ve savcılar için propaganda yasağına yer verildiği ifade edilmiştir.

Yargı mensuplarının kendileriyle ilgili alanda konuşmaları, kaygılarını ifade etmeleri doğaldır. Bu düzenlemede Yargıtay ve Danıştayın görüşleri alınmalıdır. Bazı üyelerimiz yargıçların kararlarıyla konuşmaları gerektiğini söylemişlerdir.

• Teklifte Adalet Bakanı ilk defa Kurula başkan olmamaktadır. Teklifte getirilen önemli düzenlemeler göz ardı edilmemelidir. Yargı bağımsızlığı konusunda Teklifin mevcut düzenlemeden çok daha ileri olduğu açıktır.

• Anayasanın 159 uncu maddesinin hangi koşullarda geldiği, tartışma konusu yapılan eksiklikler iyi değerlendirilmelidir. Darbe anayasasının ürünüdür; hâkim ve savcılar Bakanın inisiyatifine terk edilmiştir. Madde ile ilgili tek itiraz Bakan ve müsteşarın üyeliği olmuştur. Anayasanın 140 ıncı maddesinin altıncı fıkrasına göre hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır. Bu konuda hiçbir çalışma yapılmamaktadır.

• Bakanın toplantılara katılmayarak, gündemi belirlemeyerek HSYK'nin çalışmalarına engel olması siyasî müdahaledir. Bu önemli bir sorundur. Bakan ve müsteşarla Kurul arasındaki uyumsuzluk sürekli hale gelmiştir. Yargıtay Başkanlar Kurulunun kendi alanları ile ilgili bu kadar çok konuşmaları bu günlerde rastlanan bir olaydır. Nedenleri iyi irdelenmelidir. Bu düzenleme ile sorun çözülmemekte; katlanarak sürmektedir.

• Teklifte yargının temsil kabiliyeti artmakta, demokratik meşruiyeti güçlenmekte, kendi içinde kapalı yapısı değiştirilmekte, kaynakları çeşitlendirilmektedir.

Maddenin HSYK'nin yapısının değiştirilmesinin siyasal iktidarın yargıyı teslim alma amacına dönük olduğu gerekçesiyle tümüyle metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile HSYK'nde Danıştay ve Yargıtay'dan gelen üye sayısı aynen muhafaza edilmiş, kadro dağıtım HSYK'nun görevleri arasına alınmış, Adalet Bakanlığında görev yapacak olan iç denetçilerin atanmasının Adalet Bakanı tarafından yapılmasına Anayasal dayanak getirilmiştir.

Çerçeve 23 üncü madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 24 üncü maddesi ile Anayasanın 166 ncı maddesinin kenar başlığına “Ekonomik ve Sosyal Konsey” eklenerek; Konseye Anayasal dayanak getirilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin çerçeve 25 inci maddesi ile Anayasanın Geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Sembolik de olsa Geçici 15 inci maddenin kaldırılmasının olumlu olduğu üyelerimizce ifade edilmiştir. Teklifin 8 inci maddesinde öngörülen değişiklik ile siyasi partilerin kapatılması için getirilen düzenlemelerin içi boşaltılmaktadır. İdarenin eylem ve işlemlerinin odağın tespitinde dikkate alınmaması yanlıştır. Bunlar demokratik laik devleti tehdit ederse ne olacaktır. Siyasi partilere suç işleme konusunda imtiyaz tanınmaktadır. Bunun izahı mümkün değildir. Milletvekilliği dokunulmazlığı yanına birde parti dokunulmazlığı getirilmektedir. Psikolojik etkisi olacak bu Maddenin pakette yer alması makyajdır. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin Çerçeve 26 ncı maddesi ile Anayasaya üç Geçici Madde eklenmektedir. Geçici Madde 18; Anayasanın 69 uncu maddesinde yapılan değişikliklerin Anayasa Mahkemesinde görülmekte olan davalarda uygulanmasını içermektedir. Verilen bir önerenin kabulü ile 2009 yılına ilişkin malî denetimlerin Sayıştay yerine Anayasa Mahkemesince yapılacağı öngörülmüştür. Benimsenen bu önerge çerçevesinde Geçici Madde 18 Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin Geçici 19 uncu Maddesi, Anayasa Mahkemesi ile ilgili öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini içermektedir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Geçici Madde 19 Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin Geçici 20 nci maddesi 159 uncu maddede öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini düzenlemektedir. Verilen bir önerenin kabulü ile 159 uncu maddede yapılan değişikliklere paralel düzenlemeler getirilmiştir. Geçici Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik olarak verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Bu Madde çerçevesinde aday olacak hâkim ve savcıların seçimiyle ve propagandayla ilgili kaygılar bazı üyelerimizce tekrar ifade edilmiştir. Geçici Madde 20 Komisyonumuzca benimsenen önerge doğrultusunda kabul edilmiştir.

Teklifin Çerçeve 27 nci maddesi yürürlük ve halkoyuna sunulmaya ilişkindir. Bu madde üzerinde verilen bir önerge ile; Kanunun halkoyuna sunulması halinde 8,10,15,17,18,19,20,23 ve 26 ncı maddeye bağlı Geçici Maddelerin birlikte; diğerlerinin birlikte olmak üzere ayrı ayrı oylanması önerilmiştir. Önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Halka Anayasa değişikliği konusunda parlamentoyu tazyik etme, öneri getirme imkânı tanınması bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Anayasa yargısında son denetimin yanı sıra ön denetim yetkisi verilmesi değerlendirilmelidir. Temel hak ve özgürlüklerin halkoyuna götürülmesi izah edilemez. Kanunun tümüyle oylanması, seçmenin iradesinin baskı altına alınmasıdır. Ayrıca bu düzenleme 175 inci Maddenin yedinci fıkrasındaki düzenlemeye de aykırıdır. TBMM Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları kabulü sırasında halkoyuna gidilmesi durumunda hangi maddelerin birlikte hangilerinin ayrı ayrı olanacağını da karara bağlamalıdır. Tümüyle halkoyuna sunulma ayrıca Venedik Kriterlerine de aykırı bir uygulamadır. Çerçeve 27 nci Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin tümü, redaksiyon yetkisi verilmesi oya sunulmuş ve Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Teklifin Genel Kurul görüşmelerinde Komisyonumuzu temsil etmek üzere İktüzüğün 45 inci maddesine göre Adana Milletvekili Fatoş Gürkan, Uşak Milletvekili Mustafa Çetin, Bursa Milletvekili Canan Candemir Çelik, Kilis Milletvekili Hasan Kara ve Giresun Milletvekili H. Hasan Sönmez’in özel sözcü olarak seçilmeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Raporumuz Genel Kurulun onayına arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan <i>Burhan Kuzu</i> İstanbul	Başkanvekili <i>Ayhan Sefer Üstün</i> Sakarya	Sözcü <i>Fatoş Gürkan</i> Adana (Bu Raporun Özel Sözcüsü)
Kâtip <i>İsmail Bilen</i> Manisa	Üye <i>Atila Emek</i> Antalya (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>Canan Candemir Çelik</i> Bursa (Bu Raporun Özel Sözcüsü)
Üye <i>Mehmet Daniş</i> Çanakkale	Üye <i>Mahmut Durdu</i> Gaziantep	Üye <i>H. Hasan Sönmez</i> Giresun (Bu Raporun Özel Sözcüsü)
Üye <i>Hamit Geylani</i> Hakkâri (Muhalefet şerhi ektedir) (İmzada bulunamadı)	Üye <i>Haydar Kemal Kurt</i> Isparta	Üye <i>Nevzat Korkmaz</i> Isparta (Muhalefet şerhi ektedir)
Üye <i>Mehmet Ali Özpolat</i> İstanbul (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>İbrahim Hasgür</i> İzmir	Üye <i>Mustafa Ünal</i> Karabük
Üye <i>Musa Sivacioğlu</i> Kastamonu	Üye <i>Hasan Kara</i> Kilis (Bu Raporun Özel Sözcüsü)	Üye <i>Atilla Kart</i> Konya (Muhalefet şerhi ektedir)
Üye <i>Ayşe Türkmenoğlu</i> Konya	Üye <i>Faruk Bal</i> Konya (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>Hüsnü Tuna</i> Konya
Üye <i>Şahin Mengü</i> Manisa (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>Behiç Çelik</i> Mersin (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>İsa Gök</i> Mersin (Muhalefet şerhi ektedir)
	Üye <i>Mustafa Çetin</i> Uşak (Bu Raporun Özel Sözcüsü)	

MUHALEFET ŞERHİ

14.04.2010

Anayasa Teklifi Değişikliğini içeren 2/656 esas sayılı yasa teklifinin Komisyon gündemine alınmasında eylemli olarak **İçtüzük ihlâli yapılmış olması** ve ayrıca teklifin bir bölümünün Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının **2 ve 4. maddelerine açıkça aykırı** olması sebebiyle Komisyon Raporuna **muhalefet ediyoruz. Şöyleki;**

(I) Eylemli İçtüzük İhlâli ve

Anayasaya Aykırılık Yönünden;

(1) Bekir Bozdağ imzasıyla sunulan 2/650 esas sayılı

ilk Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi;

İçtüzüğün 75. maddesi; "...Hükümet veya teklif sahibi verilen Kanun Tasarısı veya Tekliflerini gündeme alınmadan evvel Genel Kurul'a bilgi verilmek şartıyla geri alabilirler. Şu kadar ki, bu tasarı veya kanun tekliflerini diğer bir üye veya esas Komisyon üzerlerine alırlarsa görüşmeye devam olunur. Bu tasarı veya teklifler gündeme alınmışlarsa geri alınmaları için Genel Kurulun karar vermesi gerekir..." **hükmünü içermektedir.**

Buna göre, bir kanun teklifindeki imzanın, teklif, Genel Kurul gündemine girene kadar, geri alınabileceği açıktır.

Anayasada belirtilen özel durumlar hariç, **anayasa değişiklikleri de kanunların görüşülmesi yöntemine tabi olduğundan**, Komisyonunda bulunan bir anayasa değişikliği önergesinden, isteyen Milletvekili imzasını geri çekebilir.

Ancak, anayasa değişikliği önerisi, asgari olarak üye tamsayısının en az 1/3'ü sayısındaki Milletvekili tarafından yapılabileceğinden, **eksilen imzalar** yüzünden geçersiz hale düşen bir önergeye Komisyon sahip çıkamayacaktır. Ancak, yine bu durumda, süreçle ilgili değerlendirmeyi yapmak, karar vermek yetkisi ve sorumluluğu Komisyon'a aittir. Süreç artık Komisyon Başkanının münferiden değerlendirme yapabileceği bir konu olmaktan çıkmıştır.

İçtüzüğün 26/2. maddesi karşısında, Komisyonun iradesi devreye girmiştir. Esasen Komisyon gündemine hakimdir. Komisyon yerine, Komisyon Başkanı kendi başına hüküm kuramaz.

Bundan böyle **"Kurul iradesi"** geçerli olacaktır.

Anayasa Mahkemesinin, **Cumhuriyet Halk Partisinin** olağanüstü kongresiyle ilgili olarak yaptığı değerlendirme de, bu görüşü doğrulamaktadır. Bu kararda da ifade edildiği gibi; belli bir aşamadan sonra **"Kollektif İrade"** kavramı devreye girmiştir. Toplu karar biçimindeki irade beyanıyla oluşan değişiklik teklifinin geri alınması da yine **toplu irade beyanıyla** mümkün olacaktır. Bu çerçevede, İç Tüzüğün 75/2. maddesi karşısında, Komisyon, eksilen imzaların tamamlanması ya da mevcut imzaların tümünden **yeni bir irade istihsalini** sağlamak zorundadır.

Komisyonun bu gerçeği öngörüp buna göre değerlendirme yapması zorunluluğu vardır. Ancak Komisyon Başkanı bu prosedürü işletmekten kaçınmıştır. Tarafımızdan bu yönde yapılan uyarılara rağmen ihlâli sürdürmüştür.

Esasen 7 imzayla verilen ilk teklif yok hükmündedir. Komisyon Başkanı kendince bu ilk teklifi geçersiz kılmak için imzaları geri çekmiştir. Ancak teklifin yok hükmünde olduğuna dair Komisyon iradesi oluşmamıştır. Başkan bu süreci engellemiştir. Bu teklifin 61 imza geri çekilerek geçersiz hale getirilmesi mümkün değildir.

Öte yandan; yoklama evraklarının-stok imza kataloglarının 7 kişilik teklifin arkasına eklenerek anayasa değişikliği teklifi haline getirilmiş olması; Meclis Başkanı'nın ve Komisyon Başkanı'nın bu sürece **icrai ya da ihmali** hareketleriyle iştirak etmeleri, İctüzük ihlâlinin ötesinde **suç ilişkileri** içeren unsurlar taşımaktadır.

Bu süreçte Meclis Başkanı'nın en hafif deyimiyile **görevi kötüye kullanma** anlamına gelen bu davranışı yanında; **Başbakan'ın** imza sahteciliği konusunda “**velevki olsa ne olur?**”, **Cumhurbaşkanı'nın da “olsun, gerekirse çizik atarız”** yolunda söylemde bulunmaları; Türkiye Cumhuriyeti'ni en üst seviyede yöneten 3 kişinin **Devlet Adamı** kimliği adına vahim bir tabloyu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Bu aykırılık ve belirsizlik giderilmediğine, **imza sahteciliğine ilişkin** suç bulguları henüz ortada bulunmasına göre, **birinci teklif bu çerçevede varlığını koruduğuna göre**, ikinci teklifin incelenme sürecinin de buna göre gerçekleştirilmesi gerekirdi.

İkinci teklifin görüşülmesi için **ön mesele** niteliğinde olan bu süreç İctüzüğe uygun olarak açıklığa kavuşturulmadığı için ve bu durum ikinci teklifin görüşülmesi sürecini de etkilemiş olmakla; Komisyon Raporuna öncelikle bu ihlaller sebebiyle muhalefet ediyoruz.

**(2) R. Tayyip Erdoğan imzasıyla sunulan 2/656
esas sayılı ikinci teklif, yeni bir teklif niteliğinde
olmakla, her iki teklifin İctüzüğün 36. maddesi
gereğince birleştirilmesi gerekirdi.**

İlkinde göre bir madde değişmiş, bir madde ise eklenmiştir. Bu sebeple **yeni bir teklif** niteliğinde olduğu açıktır.

Anayasa Komisyonu, kendisine havale edilmiş anayasa değişikliği teklifleri üzerinde birleştirmeye her zaman gidebilir. Ancak, bu durum, farklı tarihlerde, **anayasanın farklı maddeleri için**, muhtemelen de farklı milletvekillerince yapılmış değişiklik tekliflerinin hepsinin anayasaya yönelik olmalarından ötürü, mutlaka birbirleriyle ilgili oldukları ve bu nedenle birleştirilerek görüşülmeleri gerektiği anlamına gelmez.

Anayasa kurallarının birbirinden çok farklı alanlarda düzenlemeler getirdiği dikkate alındığında, bir anayasa değişikliği teklifinin daha önce yapılmış bir başkasıyla mutlaka ilgisinin olması beklenemez.

Anayasadaki temel hak ve özgürlüklerden birini ya da konut dokunulmazlığını düzenleyen maddeyi değiştirmek isteyen bir teklif ile, Sayıştay yetkilerini düzenleyen maddeye yönelik bir başka teklif arasında; **bunların anayasa değişikliği teklifi olmaları dışında bir ilgi kurulması beklenemez.**

Ayrı önergeler halinde sunulmuş olan değişiklik tekliflerinin birleştirilmesi; bunlar, anayasanın aynı kuralına – bölümüne ait bulunuyorsa veya başka kurallara ait olsa bile aralarında **bir ilgi kurulabiliyorsa**, tekliflerin birleştirilmesi şartlarının doğduğunun kabulü gerekir.

2/650 sayılı teklifle ilgili olarak Komisyon Başkanı, imza sayısının 184'ün altına düşmesi sebebiyle, teklifin Komisyon'da görüşülemeyeceğini Başkanlığa bildirmiştir. Bu yazı Genel Kurulun 6.4.2010 günlü, 82. Birleşiminde saat 19.47'de Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur. **Başka bir ifadeyle;** Komisyon Başkanı değerlendirmesine göre de, birinci teklif sözü edilen tarih ve saate kadar gündemdeydi.

Oysa bu arada ikinci teklif de gündeme girmiş ve dağıtılmıştı.

Bu süreç karşısında, iki teklif yönünden birleştirme şartlarının oluştuğu kanısındayız.

Anayasa Komisyonunun yetki ve takdirini bu çerçevede kullanması gerekirken, Komisyon Başkanının işlem ve uygulamalarıyla eylemli içtüzük ihlâli yapmıştır.

(3) TBMM İçtüzüğü'nün 38. maddesine aykırı

olarak yapılan bir müzakere söz konusudur;

Aradan geçen 7 yılın sonunda AKP, yapmış olduğu yasal düzenlemeler ve fiili uygulamalar ile **Parti Devletini** büyük ölçüde inşa etmiş durumdadır. Yürütme birimlerinde ve ülke genelinde artık kamu görevlisi, devlet memuru yerine, **Parti Memuru** egemen hale gelmiştir. Bu gerçek, **Valiler düzeyinde** yaygın hale gelmiştir. **Bu iklim yaratılmıştır.**

Siyasi İktidar; Acil Eylem Planında, iktidara geldikten 1 yıl sonra, Kamu Personel Reformu tasarısını hayata geçireceğini vaad etmişti. Bu vaadlerini 2003 Temmuz, 2004 Temmuz ve 2006 yıllarında ilgili Bakan **Mehmet Ali Şahin'in** Genel Kurul konuşmalarıyla tekrarlamış ise de; bu çalışmaların hiçbir zaman yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Aksine, mevcut Kamu Personel Rejimi yukarıda ifade edildiği gibi **alt-üst edilmiş, doğrudan iktidara bağlı Parti Memuru yapılanması** kurumsal hale getirilmiştir.

Esasen, AKP'nin demokrasi anlayışı ve hedefleri karşısında, Parti Memuru yapılanmasını gerçekleştirmek istemesinin şaşılacak bir yönü yoktur.

AKP bu tabloyu; Tunceli, Elazığ, Bolu, Osmaniye ve Bitlis Valilerinin şahsında ibret verici bir şekilde yaratmıştır. Kendilerini devletin valisi olarak görmeyen, tüm toplumu ve vatandaşları kucaklamayan, vatandaşlar arasında ayrımcılık yapan ve siyasi iktidarın **Komiseri** haline gelen Valiler, artık kamu yönetiminde egemen hale gelmeye başlamıştır.

Bu örnekler bürokrasinin her kademesi için somut olarak çoğaltılabilir.

Artık sıra bu tablonun anayasal dayanağını oluşturmaya gelmiştir.

AKP, bu kararı vermiş ve tercihini yapmıştır.

Siyaset bilimi tarihinde 200 yıl öncesinden ortak

kabul haline gelen akademik, politik ve tartışılmaz

gerçek şudur;

26 Ağustos 1789 tarihli, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 16. maddesine göre; **“Hakların güvence altına alınmadığı, erkler ayrılığının sağlanmadığı bir toplumda, anayasa da yoktur...”**

Bu siyaset gerçeği **1689-1755** yılları arasında yani 260-270 yıl önce yaşayan **Montesquie** tarafından da ifade edilmiştir. Montesquie, **“...eğer yargı gücü, yasama ve yürütme güçlerinden ayrılmazsa özgürlük söz konusu olamaz...”** demiştir.

Geldiğimiz süreçte **demokrasi, demokratik açılım** söylemlerinin dillerden düşürülmediği bir dönemde; 260-270 yıl öncesindeki **Krallık-İmparatorluk yönetimlerine** dönüşün kurgulanmak, senaryolaştırılmak istenilmesi **vahim ve ironik bir tablodur.**

TBMM Grubuna **“...Bizim gönderdiğimiz tasarıların virgülüne dokunmayacaksınız...”** diyen ve uygulatan bir siyasi irade mevcuttur. İnsan Hakları Danışma Kurulunu, **İnsan Hakları Raporu** düzenlediği için **lağveden** bir siyasi iktidar kimliğiyle Türkiye karşı karşıyadır.

İste bu siyasi İktidar, kişisel ve siyasi kaygılar ve hesaplarla, kendi kontrolünde olan bir yargı yapılanmasını gerçekleştirmek istemektedir. Bunun için de, hukuk devleti ve demokrasinin, olmazsa olmaz koşulu olan yargı bağımsızlığını kendi kontrolüne almak istemektedir.

Bu teklifin esası ve özü bundan ibarettir.

Bu amaca ulaşabilmek için de; taslak boyanmış, taslağın içine **toplumun muhtelif kesimlerinin ilgisini çekecek hükümler** serpiştirilmiştir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi bu şekilde ayaklar altına alınırken, **bir taraftan da anayasanın değiştirilemeyecek hükümleri arasında bulunan hukuk devleti ilkesi** ortadan kaldırılmak istenilmektedir. **Hukukun arkasından dolanılmaktadır.**

HSYK ve Anayasa Mahkemesinin yapılanmasına yönelik olarak dile getirdiğimiz bu görüşleri; **Cumhurbaşkanı Abdullah Gül** 4 Kasım 1994 tarihli Genel Kurul'da, AKP sözcüleri Malatya Milletvekili **Süleyman Sarıbaş** 20 Aralık 2004 tarihli birleşimde, AKP Isparta Milletvekili **Recep Özel** de 16 Aralık 2006 tarihli birleşimlerde dile getirmişlerdir. **Bu söylemler daha da çoğaltılabilir.**

AKP sözcülerinin beyanları 22. Yasama Dönemine aittir. Çok eski tarihlerden söz etmiyoruz. **Bu durum dahi, AKP Yönetiminin, hukuk devleti ve demokrasi kavramlarıyla ilgisi olmayan bir teklifi düzenlediğini-düzenlettiğini;** amacın kişisel ve siyasi kaygılarla kendi kontrollerinde yargıyı oluşturmak amacına yönelik olduğunu göstermeye yeterlidir.

Bu nitelikteki bir teklifin hem anayasanın 2 ve 4. maddelerine aykırı olması ve hem de TBMM İçtüzüğü'nün 38. maddesine ihlâl etmiş olması karşısında; Anayasa Komisyonunun, anayasanın temel hükümlerine ve varlık sebebine aykırı olan bu teklifin esasına girmeden **reddine karar vermesi** gerektiği açık ve tartışmasız olmasına rağmen; **Komisyon böylesine âmir ve açık olan hükümlere** rağmen Anayasaya aykırı düzenleme yapmıştır.

(4) Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının

değişemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez nitelikteki

2 ve 4. maddelerini ihlâl etmeye yönelik tekliflerin,

Anayasa Mahkemesi tarafından esas yönünden

değerlendirmeye tabi olduğunu muhtelif kararlarıyla

hüküm altına almıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin, değiştirilemezlik kuralının yalnızca devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna ilişkin 1. maddeyle sınırlı kabul edildiği 1961 Anayasası döneminde verdiği 16.6.1970 günlü ve E. 1970/1, K. 1970/31 sayılı, 13.4.1971 günlü ve E.1971/41, K. 1971/37 sayılı, 15.4.1975 günlü ve E. 1973/19, K. 1975/87 sayılı, 23.3.1976 günlü ve E. 1975/167, K. 1976/19 sayılı, 12.10.1976 tarih ve E. 1976/38, K. 1976/46 sayılı, 27.1.1977 günlü ve E. 1976/43, K. 1977/4 sayılı ve son olarak 27.9.1977 günlü ve E. 1977/82, K. 1977/117 sayılı kararlarında anayasal düzenin hukukun üstün kurallarına ve çağdaş uygarlığın gereklerine aykırı düşen nitelikte yeni ilkelere bağlanmasının bu düzenin bütünlüğünü bozabileceği, Anayasa'nın 1. maddesinde yer alan "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" kuralı ile bunu tamamlayan ve Cumhuriyetin temel niteliklerini belirleyen 2. maddesini değiştirecek derecede etkisi olacak bir değişikliğin yapılamayacağı, aksi takdirde değişiklikten sonraki yeni düzenin önceki Anayasa'da tanımlanan biçimde işleyemeyeceği, bu gibi sonuçların önlenmesi için, çağdaş Anayasaların kendilerini böyle değişikliklere karşı koruyan ve

güvence altına alan hükümleri ve kuruluşları birlikte getirme yolunu seçtikleri ifade edilmiş, buna dayalı olarak da Anayasa değişikliğine ilişkin tekliflerin her şeyden önce Anayasa'nın Başlangıç bölümü ile 1. ve 2. maddelerinde yer alan ilkelere en küçük bir sapmayı veya değişikliği öngöremeyecekleri, değişikliklerin sözü geçen ilkelerin tümünü veya herhangi birisini hedef alması durumunda teklif edilemeyecekleri ve yasama meclislerince kabul edilemeyecekleri, teklif edilmeleri ve kabul edilmeleri durumunda ise Anayasa'nın 9. maddesinde belirtilen biçim koşullarına aykırı olacağı belirtilmiştir.

Anayasa'nın 175. maddesine göre Anayasayı değiştirme yetkisi TBMM'ne tanınmıştır. Kaynağı Anayasa olan bu yetkinin Anayasa'nın öngördüğü yöntemlerle ve Anayasaya uygun olarak kullanılacağı kuşkusuzdur. Yasama organı bu yetkisini 175. maddede belirtilen yöntemle kullanırken, yetkinin her şeyden önce asli kurucu iktidar tarafından kullanılmasına izin verilen bir yetki olması gerektiği açıktır.

Anayasa'nın 4. maddesinde “*Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez*” denilmek suretiyle, 175. maddede belirlenen yetkinin kullanılmayacağı, kullanılsa dahi hukuken geçerli olamayacağı alanlar açıkça belirlenmiştir.

Anayasa'nın 148. maddesinde öngörülen teklif ve oylama çoğunluğuna uyulmaksızın gerçekleştirilecek bir Anayasa değişikliği hukuken geçerli olamayacağı gibi, değiştirilmesi teklif edilemeyecek bir Anayasa kuralına yönelik değişiklik teklifi yasama organının yetkisi kapsamında bulunmadığından, yetkisiz olduğu bir alanda yasama faaliyetine hukuksal geçerlilik tanımak da mümkün değildir.

Anayasa değişikliklerinin yukarıda belirtilen Anayasa normlarının bütünlüğünden doğan ve Anayasanın ilk üç maddesinde somutlaşan temel tercihe uygun olması gerekir. Bu çerçevede Anayasa'nın yetki normu olan 175. maddesi, bu yetkinin sınırını çizen 4. maddesi ve bu sınırların dışına taşan yetki kullanımının hukuksal müeyyidesini belirleme yetkisini öngören 148. maddesinin birlikte değerlendirilmesi zorunludur.

Anayasa'nın 175. maddesine göre kullanılacak Anayasa'yı değiştirme yetkisinin, hukuksal geçerlilik ve etkinlik kazanabilmesi için Anayasa'nın 4. maddesinde teklif edilemez olarak belirlenen hükümlere ilişkin olmaması, teklif ve oylama çoğunluğuna uyularak ve nihayetinde ivedi görüşme yasağı ihlal edilmeden kullanılmış olması gerekir. Teklif edilebilir olmayan bir Anayasa değişikliğinin 148. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen teklif çoğunluğu koşulunu yerine getirmiş olması, hukuken geçersiz nitelikteki bir yasama tasarrufunun sırf sayısal çokluğun gücüyle etkin kılınmasının gerekçesi olamaz. Zira kurulu iktidar olan yasama organının işlem ve eylemlerinin geçerliliği, asli kurucu iktidarın öngördüğü anayasal sınırlar içinde kalması koşuluna bağlıdır.

Anayasanın 148 inci maddesindeki, Anayasa değişikliklerinde şekil denetiminin “*teklif ... şartına uyulup uyulmadığı*” hususlarıyla sınırlı olduğunu ifade eden hüküm, yukarıdaki açıklamalar ışığında, “geçerli teklif” koşulunun bulunup bulunmadığına yönelik olarak yapılacak bir denetimi de içerir.

Yürürlükteki Anayasamızın öngördüğü düzen, anayasal normlar bütünü ve bu bütünü somutlaştıran ilk üç maddede ortaya çıkan bir anayasal düzendir. Kurucu iktidarın siyasal düzene ilişkin temel tercihi Anayasa'nın ilk üç maddesinde, bunun somut yansımaları ise diğer maddelerde

ortaya çıkmaktadır. 4. madde ise ilk üç maddenin güvencesi olma niteliği itibarıyla doğal olarak değiştirilmezlik özelliğine sahiptir. Bu durumda Anayasa'nın 4. maddesi dâhil olmak üzere her bir maddede yapılacak değişikliklerin siyasal düzende değişikliklere ve kurucu iktidarın yarattığı anayasal düzende dönüşümlere yol açması mümkündür. O halde Anayasa'nın diğer maddelerinde yapılacak değişikliklerle Anayasa'nın 4. maddesinin yasama organı için çizdiği sınırların aşılma olasılığı göz ardı edilemez.

Dolayısıyla Anayasanın ilk üç maddesinde değişiklik öngören veya Anayasa'nın sair maddelerinde yapılan değişikliklerle doğrudan doğruya veya dolaylı olarak aynı sonucu doğuran herhangi bir yasama tasarrufunun da hukuksal geçerlilik kazanması mümkün olmadığından, bu doğrultudaki tekliflerin sayısal yönden Anayasa'ya uygun olması tasarrufun geçersizliğine engel oluşturmayacaktır.

(II) Siyasi Partiler-Demokrasi İlişkisi ve

Türkiye Gerçekleri;

(1) Siyasi partilerin gelişme süreci, doğal olarak demokrasinin gelişme süreciyle paralellik gösterir.

Siyasi partiler 20. yüzyılda kurumsallaşmıştır.

Anayasa Mahkemeleri de 1950'li yıllardan sonra kurumsallaşmaya başlamıştır.

Bu 2 kurum, yazılı anayasa kurallarının yanında, siyasal sistemin işleyişinin belirleyici unsurları haline gelmiştir.

Siyasi partilerin demokrasi ve siyasal sistemin işleyişindeki bu önemi, **bir başka sonucu da yaratmaktadır.** Demokrasiyi özümseyememiş siyasi parti yapılanmasının olduğu ülkelerde, bu partilerin demokrasiyi yok etmeye kadar varabilecek ihlalleri söz konusu olabilmektedir. Fransız Kamu Hukukçularından **G. Wedel** bu tehlikeyi, “...**demokrasi, siyasi partiler olmaksızın yaşayamaz; ancak siyasi partiler yüzünden de son bulabilir....**” ifadeleriyle vurgulamıştır.

20. yüzyılın ilk yarısında Avrupa bu süreci fiilen yaşamıştır.

Başta Almanya olmak üzere Avrupa'da birçok ülke demokratik rejimlerden faşist rejimlere sürüklenirken, totaliter hedeflere ulaşmak için demokrasiyi kullanan siyasi partiler, bu sürecin temel aktörleri olmuşlardır.

Bunun içindir ki, 2. Dünya Savaşı sonrası Anayasalarında **çoğulcu, özgürlükçü demokrasileri; totaliter rejim ve hedeflere karşı korumak ihtiyacı duyulmuştur.**

Bu amaçla, bir yandan Anayasa Mahkemeleri kurulurken, bir yandan da siyasi partilere anayasal statü verilmiştir. Böylece siyasi partiler rejimi anayasayla düzenlenmek suretiyle, demokrasilerin vazgeçilmez kurumları anlamında uygun güvenceye kavuşturulmuş ve demokrasiye zarar vermeleri de önlenmek istenilmiştir.

Koruyucu demokrasi kavramı bu anlayışı ifade eder.

Bu doğrultuda günümüzün çoğulcu ve özgürlükçü demokrasileri, kendilerini koruyucu yapılanma ve kurumlara sahiptir. **Fransa gibi açık demokrasi olarak bilinen ülkelerde;** bu kuruma demokratik değerleri özümsemiş köklü parti yapılanmaları, demokratik değerlere sahip çıkan sivil toplum örgütleri ve bilinçli kamuoyu desteğiyle sağlanırken;

Almanya gibi bazı ülkelerde ise; yukarıdaki unsurların yanında çoğulcu, özgürlükçü, demokratik rejimi koruma amaçlı, anayasayla öngörülen parti yasaklamaları rejiminden de yararlanılmaktadır.

Siyasi partileri kökleşememiş, demokrasinin alt yapısını oluşturan Cumhuriyet'in temel ilke ve değerlerinin aşındırıldığı bir ülke olan Türkiye'de, siyasi partilerin faaliyetlerini anayasayla sınırlayarak, hukukla koruma ihtiyacına dayanılmasını yadırgamamak gerekir.

Sorunun çözümü "**hukuk yoluyla demokrasi**" kavramında kilitlenmektedir. Demokrasiyi korumak amacıyla özgürlükleri sınırlamanın ne kadar hassas bir konu olduğu açıktır. Buna karşılık, belli demokratik **söylem ve sloganları** genelleştirip, hukuku arka plana itmek, hem özgürlükleri hem de demokrasiyi boğan sonuçlar yaratabilir. **Demokrasinin varlığı**, kayıtsız ve sorumsuz hareket serbestisine imkan tanımaz."**Daha az hukuk, daha çok demokrasi**" formülü, her türlü istismar zeminlerini yaratmaya uygundur.

Önemli olan; özgürlüğün temel bir değer olarak korunması ve yasağın bu temel değere hizmet ettiği ölçüde var olması ve uygulanmasıdır. Bir ülke, bu dengeyi kurabildiği ölçüde demoktrattır.

Bizzat, Devletin korunması amacı, başı başına nihai bir amaç olamaz; çoğulcu demokratik yapının korunması için, gücüne ve varlığına ihtiyaç duyulan Devlet, hukuksal bir araç olarak korunmalı ve kullanılmalıdır.

(2) AKP, İktidarı Türkiye'yi yönetememektedir;

AKP, vatandaşın gerçek sorunlarına çözüm üretememektedir. Devletin, sosyal niteliğini yok etmiştir. Halkı yoksullaştırmıştır. Yolsuzluklar kurumsal hale gelmiştir. Uygulanan yanlış politikalar sebebiyle, toplumun pek çok kesiminde ayrışma süreci başlamıştır.

Böyle bir ortamda, Siyasi İktidar; **kurumsal çatışma, anayasal tartışmalar, yetki çatışması** yoluyla ve adeta **bir fetret dönemi** yaratmak suretiyle; anayasa değişikliğini **dayatmacı bir anlayışla** gerçekleştirmek istemektedir. **Toplumun gerçek gündeminin konuşulması engellenmektedir.**

Samimi bir şekilde toplumsal uzlaşma arayışına girmeden **oldu-bitti** yoluyla anayasa değişikliği bir an evvel tamamlatılmak istenilmektedir. AKP yönetiminin **kişisel ve siyasi kayguları** da göz önüne alındığında yapılmak istenilen anayasal değişikliğin temel amacının, **Kendi Yargısını ve Yargıcını** oluşturmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

AKP'nin 7 yılı aşkın bir süreden bu yana uyguladığı **yanlış ve sakat** sosyo-ekonomik politikaların kaçınılmaz sonucu ortaya çıkmıştır.

(III) Teklifin, Anayasanın 2 ve 4. Maddelerini

İhlâl Eden Maddeleri;

Öncelikle teklifin 1. maddesine yönelik olarak kısa bir değerlendirme yapmak istiyoruz; bu maddenin, maddede gruplandırması yapılan bireylerin temel hak ve özgürlüklerini korumaya yönelik olduğunu; Anayasaya aykırı bir şekilde **yeni kolektif haklar yaratma** amacının bulunmadığını; maddenin bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini ifade ediyoruz.

(1) Parti kapatma sürecini, TBMM'nin

iznine tabi tutan 8. madde;

Bu madde, TBMM'nde çoğunluğa sahip olan bir siyasi partiye tüzel kimlik olarak **dokunulmazlık zırhını** getirecek nitelikte olan bir düzenlemedir.

Demokrasinin, siyasi iktidar eliyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde yok edilmesi girişiminin en önemli ayağını oluşturan bir maddedir. Bir siyasi partinin, bir başka siyasi partinin kapatılması sürecinde **doğrudan ya da dolaylı olarak bir rol üstlenmesi**; demokrasinin esasıyla bağdaşmayacağı gibi **ahlaken de hiçbir şekilde** kabul edilemez. **Dürüst olmayan, sayısal çoğunluğa dayalı olan bu anlayışların artık çağdaş demokrasilerde yeri yoktur.**

Getirilen düzenlemeyle, anayasanın 69. maddesinin 3, 4 ve 7. fıkraları değiştirilmiştir.

6. fıkranın sonuna, “.....Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile İdarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez...” **hükmü eklenmiştir.**

Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler ile Mecliste ileri sürülen düşüncelerin Anayasanın 83/1, 2. maddesi çerçevesinde **yasama-kürsü sorumsuzluğu** kapsamında kaldığı, kalması gerektiği açık ve tartışmasızdır.

Ancak, bu söz ve eylemler, ilgili siyasi partinin tüzel kimliği etrafında **yoğun suç ilişkileri** için odak olacak boyutlara varıyor ise, bu takdirde siyasi partinin anayasal anlamda bir ihlâl içinde olup olmadığının tespiti bakımından yine göz önüne alınmalıdır.

Asıl önemli olan husus ise; İdarenin eylem ve işlemlerinin, odaklaşmanın tespitinde göz önüne alınmayacağı yolundaki hükümdür. Bu hüküm, Anayasanın 68/4. maddesinin **içinin boşaltılması** anlamındadır.

Bilindiği gibi, Anayasanın 68/4. maddesinde **Anayasadan kaynaklanan yasaklama nedenleri**;

Demokratik Devlet Düzenin Korunması, Laik Devlet Düzeninin Korunması, Milli Devletin Korunması ve nihayet **Suç İşlenmesini Teşvik Yasağı** başlığı altında toplanmaktadır. Getirilen düzenleme 4 ana başlık halinde **tasnif edilen** bu ihlallerin tümünün **yasal ve anayasal denetimi** olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Anayasanın 68/4. maddesinde düzenlenmiş olan bu dörtlü tasnifin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasasında düzenlemesi yapılan **“yasaklar”** maddesiyle yeni baştan düzenlenmesi ayrıca tartışılabilir. Bu çerçeve **daraltılabilir.**

Ancak, hiçbir şekilde Anayasada 4 ana başlık halinde düzenlenmiş olan eylemlerin **tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması** anlamına gelebilecek bir düzenleme kabul edilemez. **Demokrasiler kendilerini mutlaka hukuk yoluyla koruyacaklardır. Hukuk yoluyla korunma mekanizması ortadan kaldırıldığı takdirde, demokrasinin kendi varlığını koruması ve sürdürmesi mümkün olamaz.**

Yapılan bu düzenlemeyle; siyasi partilerin sınıf veya zümre diktatörlüğünü ya da herhangi bir tür diktatörlüğü savunması ve yerleştirmesinin önu de açılmış olacaktır. Suç işlenmesinin teşvik edilmesi mümkün olacaktır.

AKP yapmış olduğu düzenlemeyle, fiilen ve anayasal anlamda **parti dokunulmazlığını da, kurumsal hale getirmek istemektedir.**

Anayasanın geçici 15. maddesini, Cumhuriyet Halk Partisinin kararlı tutumu ve toplumun duyarlılığı karşısında teklif metnine almak zorunda kalan AKP, yapmak istediği bu düzenlemeyle, AKP’yi koruma açısından **yeni geçici 15. maddeler** ihdas etmektedir.

Yapılmış olan bu düzenleme, **tüzük ve programa dayalı olan aykırılık** ile **eyleme dayalı aykırılık** hükümlerinin de fiilen işlemez ve uygulanamaz hale gelmesi sonucunu kaçınılmaz olarak yaratacaktır.

Getirilen bu düzenleme özü itibariyle demokrasinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde **katledilmesi** sonucunu doğuracaktır. Birbirine siyaseten rakip durumda olan siyasi partiler arasında **güçlü olanın diğerine karşı tehdit ya da benzeri baskı unsurlarını** devreye sokması durumu söz konusu olacaktır. Çoğunluk yapılanması içinde oluşacak **baskı ve tehdit ortamında** demokrasinin sağlıklı olarak gelişmesi söz konusu olamaz. **Sayınca küçük partilere yönelik olarak sindirme ve baskı ortamı artık yaygın hale gelecek ve kaçınılmaz olarak etkili de olacaktır.**

Danışıklı ilişkiler ya da kanuna karşı hileler yoluyla grup düzeyinde yeni partilerin oluşturulması ve bu yolla karşı partiyi kapatma girişimlerinin devreye girmesi söz konusu olabilecektir.

Parti kapatma yaptırımının uygulanması; bir partinin ancak şiddeti savunması, teşvik etmesi; yıkıcı ve terörist faaliyetleri desteklemesi durumunda haklı olabilir. Bu çerçevede **ırkçılık, yabancı düşmanlığı, cihada çağrı, şiddet savunusunun belirtileri** değerlendirilmelidir.

Kapatılması istenen siyasi partinin anayasal düzen ve bireysel özgürlükler için tehdit unsuru haline gelmesi ve tehlike oluşturması gerekir. **Bir siyasi parti, iktidar gücünü gerek yerel yönetimler ve gerek merkezi hükümet düzeyinde elinde tutuyor ve devlet yetkisini sürekli olarak kötüye kullanıyor ve bu durum hukuk devleti ilkesinin yok edilmesi boyutlarına varıyor ise;** ortada ciddi ve yakın bir tehlikenin var olduğunu kabul etmek gerekir.

Parti kapatma süreçleri mutlaka **Yargı prosedürü** içinde takip edilmeli ve sonuçlanmalıdır. Bu süreçlerde yürütme ya da yasama organının herhangi bir şekilde görev ve rol üstlenmesi hiçbir şekilde kabul edilemez. Bu kapsamda Yargı prosedürü içinde yapılacak denetimin **çağdaş hukuk normlarına** uygun hale getirilmesi ve yargı teminatının güçlendirilmesi gereği de elbette tartışılmalı ve değerlendirilmelidir.

Çağdaş demokratik sistemlerin en önemli ve vazgeçilmez özelliklerinden biri; Devlet organlarının tüm işlemlerinde hukuka uygun davranmaları ve bu uygunluğun **bağımsız, tarafsız** yargı organları tarafından denetlenmesi olgusunun güvence altına alınmasıdır. Çağdaş demokratik anayasalarda siyasal iktidarı **“denetleme ve dengelemeye”** yönelik kurumların başında bağımsız yargı organları gelmektedir.

Siyasi İktidar, bu yapıyı yok etmek istemektedir.

(2) Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu yeniden

Düzenleyen 17. maddesi:

(a) AKP İktidarının hedef aldığı anayasal kurumların başında Anayasa Mahkemesi gelmektedir. Bu Mahkeme bilindiği gibi **Yüce Divan görevi yanında kanunların anayasaya aykırılığ görevini de esas itibariyle yerine getirmektedir.**

Siyasi İktidar bu yapıyı yeni baştan düzenlemektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayıştay ve Barolardan 3 üyeyi seçme imkanını getirmektedir. Bu seçimin Sayıştay ve Barolar'ın iradeleriyle **nihai olarak** sonuçlanması gerekirken devreye TBMM'nin **çoğunluk sayısı**yla girmesi hiçbir şekilde kabul edilemez. Bu durum, üye seçen kurumların işlevini **etkisiz ve şekli** bir hale getirmektedir.

Öte yandan; Sayıştay'dan 2 üye seçilirken, 50.000 civarında üyesi olan Baro'lardan 1 üyenin seçilmesi, **adalet ve hakkaniyet** kavramıyla bağdaşmaz. Bu durum, siyasi iktidarın anayasal kurumlar arasında **“Bana Yakın-Bana Uzak”** yaklaşımıyla **ayrımçılık yaptığını** doğrulayan yeni bir gelişme niteliğindedir.

Keza, üye seçen Yargıtay, Danıştay gibi kurumlara mensup kişilerin her boş üyelik için ancak 1 oy kullanması da siyasi iktidarın **hukukla bağdaşmayan** anlayışını yine göstermektedir. **Doğru ve yerinde olan tercih**; bu kurumların yapacağı seçimin **nihai olmasıdır**. Bu kurumların seçiminden sonra Cumhurbaşkanı'nın ayrıca belirleyici olması **çoğulculuk** ve **katılmılık** anlayışıyla bağdaşmaz.

(b) Yasal ve siyasi anlamda sorumsuz olan Cumhurbaşkanı'nın

Yetkilerinin böylesine genişletilmesi demokratik meşruiyet kavramıyla da bağdaşmaz.

1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra siyasetçiler ve akademisyenler arasındaki ortak kanı; Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin **fazla olduğu** ve sistemle bağdaşmadığı yönündedir. Bu kanı **ortak bir kabul** haline gelmiştir. AKP Sözcüleri de **22. Yasama döneminde bu gerçeği** hep ifade etmişlerdir.

Hal böyle iken, getirilen bu düzenlemeyle hiçbir sorumluluğu olmayan Cumhurbaşkanı'nın yetkileri **kontROLSÜZ** bir şekilde arttırılmıştır.

Esasen, Cumhurbaşkanı'nın **halk oyuyla** seçilmesi esasını düzenleyen yasal yapılanmadan sonra artık bu konunun **yeni baştan ve sistematik olarak** düzenlenmesi zorunluluğu ortadadır. Başkanlık, Yarı Başkanlık ve Parlamenter Sistemden hangilerinin Türkiye için yararlı olduğunun tartışmasına girmeden ifade ediyoruz. Siyasi İktidar bu noktada tercihini **Başkanlık ya da Yarı Başkanlık** yönünden kullanmak düşüncesinde ise kaçınılmaz olarak yapması gereken anayasal düzenlemeler vardır.

Bir anayasal sistemde hem Başbakanın ve hem de Cumhurbaşkanı'nın halk oyuyla seçilmesi düşünülemez. Bu konuda artık bir tercih yapılmalıdır. Bu tercih ile birlikte Başbakan ile Cumhurbaşkanı'nın **görev-yetki-sorumluluk ilişkileri ve dengelerinin** yeniden düzenlenmesi zorunluluğu vardır.

Getirilen düzenleme bu yönleriyle de **hukuken sakattır**.

(c) Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan yapılanması kontrol altına alınarak, siyasi ve kişisel kaygılar giderilmek istenilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin yeni yapılanmasında **hukukçu olmayan yargıç yapılanması** daha da arttırılmıştır. Bu yapılanmada, Siyasi İktidar ve Cumhurbaşkanı daha da **etkili ve belirleyici** olmaktadır. Yüce Divan gibi **Ceza Hukuku yargılamasının** egemen olduğu bir Mahkeme yapılanmasında; hukuk eğitimi yanında ceza yargılamasında **uzman olan** hukukçu yapılanmasının egemen olması gerekirken; hukuk eğitimi olmayan, hukuk formasyonu olmayan bürokratik bir yapılanmaya ağırlık verilmesi, **hukuk devleti** yapılanmasını **tahrip eden maksatlı bir yaklaşım ve tercihtir**.

Salt bu gelişme dahi; Anayasa Mahkemesine yönelik olarak yapılan düzenlemenin, **siyasi ve kişisel** kaygı ve hesaplardan kaynaklandığını göstermeye yeterlidir.

(3) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun

yeniden yapılanmasını düzenleyen 23. madde;

(a) 8 ve 17. maddeyi tamamlayan 3. ayak 23. maddedir.

Parti kapatmayı tümenden ortadan kaldırmak isteyen **Siyasi İktidar**, bir taraftan da Anayasa Mahkemesi ve HSYK yapılanmasını **kendi kontrolüne** alarak muhtemel **Yüce Divan** yargılamalarını

etkisiz kılmayı amaçlamaktadır. Siyasi İktidar yapmış olduğu hukuksuz-kanunsuz eylem ve işlemleri sebebiyle kendisini **korumaya almak ihtiyacı** içindedir.

Bu anlamda şimdiye kadar **yasal düzenlemeler ve Parti Memuru** yapılanması içinde gerçekleştirilen süreçlerin, **anayasal alt yapısı ve dayanağı** oluşturulmak istenilmektedir.

22 üyeye yükseltilen HSYK yapılanmasında üyeleri seçecek olan Kurumların iradesi **belirleyici olmamaktadır**. Burada yine Cumhurbaşkanı devrededir. Yine Kurum bünyesindeki mensuplar sadece 1 aday için oy kullanabilmektedirler. Bu durum, Kurum iradesinin **temsilde adalet** ilkesi çerçevesinde ortaya çıkmasını engellemektedir.

Bu anlamda Anayasa Mahkemesi yapılanmasına yönelik olarak dile getirdiğimiz eleştiri ve kaygılar Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu için de söz konusudur.

(b) HSYK yapılanmasındaki bir diğer kaygı veren durum şudur;

Yargıtay ve Danıştay bünyesinden seçilecek 10 asıl, 6 yedek üye için sayıları 11 bini aşan Yargıç ve Savcılar oy kullanacaktır. Her ne kadar bu seçimlerde propaganda yasağı var ise de, seçimin olduğu bir ortamda propagandanın engellenmesi mümkün olmayacaktır. Bu süreç ile birlikte Hakim ve Savcıların; **ideolojik olarak, siyasi olarak, coğrafi olarak** gruplaşması dönemi başlayacaktır.

Hukuk devleti için ve Yargı için bundan daha **vahim bir tablo** olamaz. Demokratik meşruiyet gerekçesiyle dile getirilen bu düzenlemenin bu kavramların esasıyla hiçbir ilgisinin olmadığı, olamayacağı ortadadır.

HSYK bünyesinde Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu adıyla ikili bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi zorunluluğu vardır. Yine bu bünyede ayrıca **kuvvetler ayrılığı** yapılanmasını gerçekleştirmek ve hayata geçirmek zarureti vardır.

Bu esasları gerçekleştiren yapılanmadan sonra **Budapeşte Ortak İlkeleri, Avrupa Yargıçlar Danışma Konseyi Kararları, İstişari Ziyaret Raporları ve Venedik Kriterleri** doğrultusunda düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu ilkelerin hepsinde ortak olan ilkeler şunlardır;

Adalet bakanı ve Müsteşarın, Yüksek Yargı Kurulu

yapılanmasının dışına çıkarılması...

Yargıçların kariyerlerinin idaresi ve sorumluluğunun bağımsız otoritelere bırakılması, yasama ve yürütmenin etki alanı dışında tutulması...

Yüksek yargının kendi bütçesini yönetmesi, kendi sekreteryasının olması, kararlarına karşı itiraz ve yargı yolunun açık olması...

Yargıçların seçimi sürecinin mutlaka yasama ve yürütmeden bağımsız olarak ve şeffaflık içinde yapılması...

Yargıyı etkilemesi söz konusu olan tasarılar konusunda, parlamentoda müzakere süreci başlamadan evvel mutlaka Yüksek Yargı Kurullarıyla uzlaşmanın sağlanması...

Siyasi İktidarın güdümünde hazırlanan bu anayasa değişikliği teklifinde yukarıda sözü edilen ilkelerin hiçbirisine uyulmamıştır. Bu ilkelerin gereği yapılmadığı gibi bilinçli olarak yaratılan **kavram kargaşası ve bilgi kirliliği** yoluyla; **kooptasyon ve demokratik meşruiyet** kavramları gerçek amacı dışında kullanılmış ve amacından saptırılmıştır.

(4) Halk oylamasının birlikte oylanacağını

düzenleyen 27. madde;

(a) Bu konu Anayasanın 175/7. maddesinde düzenlenmektedir.

Ancak madde bilinçli olarak yanlış ve amacı dışında yorumlanmaktadır. Maddede halk oylamasına sunulması halinde, değiştirilen hükümlerden **hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı** oylanacağını TBMM tarafından karara bağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

Madde metninin lafzından da anlaşılacağı üzere, TBMM, kabul edilen anayasa değişikliklerinden **hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını düzenlemede** belirtmek durumundadır. TBMM'nin, teklifin tümünün birlikte ya da yine tümünün ayrı ayrı oylanması yönünde karar verme zorunluluğu yoktur. Madde metni ve lafzı son derece açıktır. **Hal böyle olmasına rağmen**, TBMM'nin oylamanın birlikte yapılması yönünde tercih ve takdir hakkının bulunduğu yönünde değerlendirme yapılması **fâhiş** ölçüde hatalı bir değerlendirme niteliğindedir.

(b) Bir diğer önemli husus; özellikle anayasanın değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen hükmünün mevcudiyeti ile bu teklif edilemez ilkeleri etkisiz kılabilecek **(örneğin Yargı bağımsızlığı ile hukuk devleti arasındaki yakın bağlantı nedeniyle, hukuk devleti ilkesine dokunmaksızın yargı ile ilgili düzenlemelerin güvencesizleştirilmesine yönelik olan anayasa değişikliklerinin gerçekleştirilmesi gibi)** anayasa değişikliklerinde, eğer anayasa değişikliklerinin şekli denetimi mevcut haliyle devam eder ve denetimsizlik sürerse, **özgürlükler aleyhine** anayasa değişikliklerinin gerçekleştirilmesi önlenemez.

Siyasi İktidar getirmiş olduğu bu değişiklik teklifiyle **temel hak ve özgürlükleri sınamak** yoluna gitmektedir. Oysa temel haklar konusunda referanduma gidilemeyeceği açıktır. Referandum konuları çeşitli olabilir, ancak değişik konuların bir arada oylanması, Kurumun demokratik yönüne zarar verir. Zira seçmenin paket halinde sunulacak hususların hepsi için aynı düşünceleri taşıması beklenemez.

Her konuda referanduma başvurulmasının sakıncaları sayılamayacak kadar çoktur.

Getirilen bu anayasa değişikliği teklifinin temel amacı; 8, 17, 23 ve 27. maddelerde yoğunlaşmaktadır. AKP İktidarı bu düzenlemeler yoluyla bir taraftan kendi kişisel ve siyasi geleceğini Yüce Divan yapılanması üzerinden güvenceye almak istemekte; bir taraftan da yapacağı yasal düzenlemeleri Anayasa Mahkemesinin denetiminden kaçırmak suretiyle, **kendi ideolojisine uygun** toplumsal dönüşümü tamamlamak istemektedir.

Halk oylaması tümüyle ve birlikte yapılmak suretiyle seçmen iradesi baskı altına alınmakta, iffal edilmektedir. Milattan önce 98 yılında Roma Hukukunda yer bulan “**Lex Ceacalei Didia**” ilkesi-yasasında şu görüşü kabul edilmiştir; “...**farklı konular aynı yasa içinde değerlendirilemez...**” denilmek suretiyle, **seçmen iradesinin farklı konularda özgür bir şekilde oylamaya yansımalarının – yansıtılmasının önemine dikkat çekilmiştir.**

AKP İktidarı, **Anayasa Komisyonu Başkanı aracılığıyla son aşamada bile bilgi kirliliği yaratma çabası** içinde olmuştur. Komisyon Başkanı **Venedik İlkelerinin** referandum ile ilgili **İyi Uygulamalar Kılavuzunu** amacı dışında yorumlamış ve Komisyon'a metin hakkında **eksik ve yanlış bilgi** sunmuştur. **Gerçek böyle değildir. Oylamaların ayrı ayrı yapılması gerekmektedir. Siyasi İktidar bu aşamada bile bilgi kirliliği yaratma çabası içinde olmuştur.**

**(IV) 12 Eylül’ün tamamlamadığı
misyonu AKP üstlenmiş durumdadır.**

(a) 12 Eylül’ün yarattığı en büyük tahribat **Yargı ve Yargıcın bürokratlaşması** olayıdır. Bu düzenlemeye rağmen Yargı evrensel hukuk normlarını kendi **denetim mekanizmaları ve hiyerarşisi** içinde uygulama amacı içinde olmuştur.

Getirilen bu düzenlemeyle Yargı ve Yargıcın bürokratlaşması olayı tümüyle **kalıcı hale** getirilmek istenilmektedir. **Hiyerarşik** bir yapı içinde yargı doğrudan siyasi iktidara bağımlı hale getirilmektedir.

Getirilen düzenlemenin 8, 17, 23 ve 27. maddeleri Parti Devleti yapılanmasını **kurumsal ve anayasal** hale getirme amacına yöneliktir.

(b) Açıklanan nedenlerle;

Hazırlanan Komisyon Raporunun siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili **8. maddesi**, Anayasa Mahkemesinin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili **17. maddesi**, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yapılanmasının yeniden düzenlenmesiyle ilgili **23. maddesi**, Halk oylamasının tümüyle yapılmasına dair **27. maddesi;**

bu maddelerle bağlantılı olan **10, 15, 18, 19, 20, çerçeve 26.** (geçici 18, geçici 19, geçici 20) **maddesi;**

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. Maddesinde düzenlenmiş olan Hukuk Devleti ilkesini ortadan kaldırmaya yönelmiş olmakla ve bu suretle değiştirilmesi teklif dahi edilemez nitelikte olan 2 ve 4. maddelerin açıkça ihlâli niteliğinde olmakla;

Komisyon Raporuna **muhalefet** ettiğimizi beyan ediyoruz.

Atila Emek
Antalya Milletvekili
Şahin Mengü
Manisa Milletvekili

Mehmet Ali Özpolat
İstanbul Milletvekili

Atilla Kart
Konya Milletvekili
İsa Gök
Mersin Milletvekili

MUHALEFET ŞERHİ

Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı, İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin "2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" üzerinde usul ve esasına ilişkin muhalefet görüşümüz aşağıdadır.

Anayasalar, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini teminat altına alan, milletin bir arada birlikte yaşama arzusunu ve toplumsal değerlerini koruyan, Devletin yapısını, siyasi rejimini, organlarının görev ve yetkilerini belirleyen, kanunlar hiyerarşisinin en üstünde bulunan temel hukuk normlarıdır.

Bu niteliği itibariyle Anayasalar, devleti kuran kurucu iradenin ürünü olup Anayasaların değiştirilmesi de özel bir usule tabidir. Anayasa değişikliğinin özel bir usule tabi tutulmasının bir başka sebebi de yapılacak değişikliğin kurucu irade ile çelişmemesi düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple anayasa değişikliğinin bilimsel yöntemlere uygun olması, demokratik bir ortamda tartışılması, milletin her kesiminin kabulünü mümkün kılacak bir uzlaşma sürecinden geçmesi ve milletin iradesi ile toplumsal bir sözleşme niteliğine kavuşturulması gerekmektedir.

Bu genel değerlendirme ışığı altında, Milliyetçi Hareket Partisi;

12 Eylül askeri darbesinin ürünü olan, anti demokratik hükümler taşıyan, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geniş bir kesim tarafından farklı sebeplerle eleştirilen, 15 defa değişikliğe uğramasına, 86 maddesi değiştirilmesine rağmen toplumsal bir mutabakat belgesi niteliği kazanamayan 1982 Anayasasının değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

1999, 2002 ve 2007 Seçim Beyannamelerinde ve Parti Programında 134 yılda 5 adet Anayasa yapan, bu anayasalarda 35 defa değişiklik yaparak 199 maddesini değiştiren, 2 askeri darbe ve 3 askeri muhtıra yaşanan süreci sona erdirerek, Milletimize 21. yüzyılın değerleri ile donatılmış bir anayasa sunulması hedefini benimsemiştir.

1982 Anayasasının değiştirilmesinin Türkiye için ihtiyaç haline geldiğini ve bu hususta toplumsal bir beklentinin oluştuğunu görmektedir.

Türkiye'yi asırlık anayasa tartışmalarından kurtarıp, 21. yüzyılda her kesimin benimseyebileceği bir anayasaya kavuşturabilmenin tek yolu vardır. O da toplumun talebi ile örtüşen bir toplumsal uzlaşmayı sağlamaktır.

MHP, uzlaşma kültürüne dayalı bir Anayasa yapılması önerisini birçok kez milleti ile paylaşmıştır.

Anayasa değişikliğinin nasıl yapılması gerektiği hususundaki görüşlerimiz şu şekilde sıralanabilir:

1. TBMM'de grubu bulunan partilerin eşit sayıda temsil edildiği bir "**Anayasa Değişikliği Uzlaşma Komisyonu**" kurulmalıdır. Partiler kendi fikir ve katkılarını bu çalışmalarda ortaya koymalı ve ortak bir metin arayışı içinde bulunmalıdır.

2. Bu komisyon çalışmaları sonunda, üzerinde uzlaşılan hususlar belirlenmeli ve **demokratik bir sözleşmeye** bağlanmalıdır.

Bu sözleşme ile siyasi partilerin hangi konularda, nasıl uzlaştığı kamuoyuyla paylaşılmalı ve her partinin duruşu ve anayasa konusundaki görüşü yapılacak ilk seçimde milletin takdirine sunulmalıdır.

3. Seçimler sonunda oluşan TBMM'nin ilk işi anayasa değişikliğini gerçekleştirmek olmalıdır.

MHP'nin bu önerisi Anayasa değişikliği ile ilgilenen çevrelerce **“en demokratik, en akademik ve en işlevsel” öneri** olarak adlandırılmıştır.

MHP'nin benimsediği uzlaşma anlayışı,

• Cumhuriyetin, demokratik, laik, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne dayanan temel niteliklerini benimseyerek, üniter yapının vazgeçilmezliği ile yerel ve yöresel farklılıkları Türk Kültürünün zenginliği sayan **sosyal uzlaşma,**

• Siyasi partilerin, millet yararına faaliyetlerini yürütebilmesi ve demokratik kültürün esas alınmasını öngören, aynı zamanda sosyal uzlaşının, geniş kesimlere yayılmasını sağlayacak **siyasi uzlaşma,**

• Ekonomik sorunların çözümü, nimet ve külfetin bütün kesimlerce hakça paylaşılması konusunda **ekonomik uzlaşma,**

• Ülkemizin dünya ekonomi ve siyasetinde söz sahibi olabilmesi için, inanç ve ülke birliğinin sağlandığı **hedeflerde uzlaşma,** başlıklarını bir arada barındırmalıdır.

MHP en geniş katılımı sağlanacak mutabakat ile bir taraftan; asırlık anayasa tartışmalarını sona erdirmeyi ve toplumsal sözleşme niteliğinde bir anayasa yapmayı diğer taraftan; Türkiye'nin bütün imkân, kaynak ve kabiliyetinin **“Lider Ülke Türkiye”** hedefi doğrultusunda harekete geçirmesini öngörmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisinin bu anlayış ile hedeflediği anayasa değişikliğini MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli 02.10.2007 tarihinde kamuoyuna şu sözleri ile açıklamıştır;

“MHP Türkiye'yi içine kapalı, demokrasisini geliştiremeyen ve evrensel değerlere açılmayan bir ülke haline getirerek, yeniçağın dinamiklerini kavramamızın mümkün olmayacağıının bilincindedir.

Türkiye'nin bu çeşit sorunları aşması, toplumsal ve ekonomik kalkınmasını sürdürmesi için demokratik gelişmesini tamamlaması şarttır. Zira demokrasi ile sağlanacak istikrar, en kalıcı ve en etkin olanıdır.

Bu yüzden, istikrar içinde demokrasi ve demokrasi içinde istikrarın sağlanması ülkemiz açısından çok önemlidir. Tabii ki bunu, milli hassasiyetleri koruyarak ve bireye hak verirken bireylerden oluşan milleti zaafa uğratmadan yapmak gerekmektedir.

Bunu gerçekleştirdiğimiz ölçüde, gelecek kuşaklara hem kalkınmasını tamamlamış, hem de milli kimliği ve kişiliği kaybolmamış güçlü ve etkin bir Türkiye'yi bırakma görevimizi yerine getirmiş olacağız.

*Bu maksatla yapılması gereken ilk şey milli bekamızı esas alarak, hoşgörü ve uzlaşma zemininde, milli egemenliği temel meşruiyet çerçevesi olarak kabul eden **“daha demokratik, daha çağdaş bir anayasa”** yapmak, ya da mevcut anayasamıza bu özellikleri kazandırmaktır.*

*Milliyetçi Hareket Partisine göre Anayasamız, milli ve üniter devletin temeli olan **hakimiyet-i milliyenin** yerleşmesine ve yaygınlaşmasına imkan vermelidir. Kısacası, Yüce Meclis'in temel harcını oluşturan **“hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir”** ilkesinin hukuki alanda en üst dayanağı Anayasadır. Bu yaklaşım, milliyetçi siyasetin ve milliyetçiliğin de kaçınılmaz bir gereğidir.*

Partimiz, mevcut Anayasanın, demokrasi dışı güçlerin kontrolünde doğmuş bir anayasa olduğu gerçeğinden hareketle, sivil bir anayasanın teşkiline 1999, 2002 ve 2007 Seçim Beyannamelerinde ve Parti Programında yer vermiştir.

Partimizin yetkili organları da zaman zaman sivil bir anayasaya olan ihtiyacı belirtmiş ve kamuoyu ile bu konudaki görüşlerini paylaşmışlardır.

Partimiz, ülkemizin 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, üzerinde geniş mutabakatın sağlandığı, güçlü bir “toplumsal uzlaşma belgesi” hüviyeti taşıyan anayasal bir yapıyla yol alınmasını arzulamaktadır.

Ancak, hiç kimse Milliyetçi Hareket Partisinden, toplumumuzun bireylerine çağdaş hak ve özgürlükleri sunarken onların varlık nedeni ve biricik sosyo-kültürel kaynağı olan aziz millet varlığının zedelenmesine, devletin yapı taşlarının tahrip edilmesine müsamaha göstermesini beklememelidir.

Bu noktada, anayasal demokratik düzenin sağladığı meşruiyet zeminini istismar ederek, bölücü ve yıkıcı emeller için öncelikle vasat oluşturmak isteyen, ardından ülkemizi dış merkezli tartışma ve arayışlara çekmeye çalışan odakların niyetlerini de dikkate almak ve yakından izlemek kaçınılmaz olacaktır.

Dünyanın yaşadığı büyük siyasi tecrübeler bize, güçlü ve istikrarlı demokrasilerin asgari müştereklerini kaybetmiş ve mikro kimliklere bölünmüş toplumlarda hayat bulamadıklarını göstermektedir.

Çünkü, güçlü ve istikrarlı demokrasiler, ancak milli ve demokratik yurttaşlık kültürünü geliştirebilen ve milli kültür zemininde müşterekler üzerinde ortak payda oluşturmuş ülkelerde yükselmektedir.

Bu nedenle, “özgürlük ve güvenlik, özgürlük ve milli dayanışma, özgürlük ve milli egemenlik ile özgürlük ve milli kimlik” gibi unsurlardan birinin tercihi ve diğerinin feda edilmesi ile değil; bu değerlerin bir arada, denge ve uyum içinde yaşatılması anayasa tartışmalarının özünü oluşturmaktadır.

Bize göre “devleti millete ve bireye, milleti devlet ve bireye, veya bireyi millete ve devlete” tercih edecek bir yaklaşım doğru değildir. Bu kavramlardan yalnızca birini savunan zihniyetler arasındaki tartışmaların keskinleşmesi, derin kutuplaşmalara neden olabilecek bir tehlikenin işaretidir.

Cumhuriyetten yola çıkarak daha az demokrasi, demokrasiden yola çıkarak daha az Cumhuriyet isteme tuhaflığının yaygınlaşmasına fırsat verilmemelidir. Birini geliştirmeye çalışırken ötekini kaybetmek gibi bir lüksümüzün olamayacağı herkes tarafından anlaşılmalıdır.

Türk milleti, millî birliğini, demokrasisini ve kalkınmasını, birlikte geliştirip mükemmelleştirecek tecrübe birikimine ve kaynaklara sahiptir. İşte Türk siyaset ve siyasetçisi, bu birikimlerin ışığında fiziki ve beşeri kaynaklarını en verimli bir şekilde kullanarak ülkesini ve milletini geleceğe hazırlayıp taşımakla mükelleftir.

21. yüzyılda yol alırken, Türkiye'nin, Cumhuriyetimizin temel niteliklerini yükselterek, millî birliğini sağlamış ve demokrasisini geliştirmiş olarak, bütün yurttaşlarının mensubu olmaktan övüneceği, güçlü demokratik, laik, sosyal, hukuk devletini inşa etmesi şarttır.

Süregelen Anayasa tartışmalarının ciddi gerilimlere neden olacağı şimdiden anlaşılmıştır. Çeşitli kurum ve kuruluşlar kaygılarını dile getirmeye başlamışlardır. Dileğimiz, gerilim sonucu oluşacak biriken enerjinin açığa salınmadan, demokrasimizin devamının mümkün olması ve iktidarın da bu öngörüye ulaşmış bulunmasıdır.

Cumhuriyetimizi savunmasız bırakacak bir demokratikleşme hayalinin hiç kimseye yarar sağlamayacağı bilinmelidir. Devletsiz yaşayamayacağımız açıktır. Milletsiz bir devlet olamayacağı da bir gerçektir. Bireyden başlamayan bir gelişmenin gerçekleşmeyeceği de ortadadır. O halde her üçünü sentez yaparak 21. yüzyıla devam etmemiz kaçınılmaz bir zorunluluktur.”

Bu tespitler ışığında Anayasalar; kişilerin temel hak ve hürriyetleri, toplumsal örgütlenmesi ve devletin siyasi ve idari yapısı ile ilgili ana kuralları koyar.

Bu çerçevede MHP;

Bireyin temel hak ve hürriyetlerinin evrensel insan hakları standartları seviyesine yükseltilmesini, milletin bölünmez bütünlüğünü, Devletin üniter yapısını tartışmasız olarak kabul eder,

Devletin siyasi rejimini erkler ayrılığına dayalı parlamenter demokratik düzen olarak benimser,

Yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında çatışma ve müdahale yerine uyumu gözeten denge ve denetim mekanizmasının kurulması gerektiğine, erkler arasındaki denge ve denetimin hukukun üstünlüğü ilkesi ile sınırlandırılması, hukukun üstünlüğünün ise yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkesi ile mümkün olabileceğini vurgular,

Cumhuriyetin temel nitelikleri ile Anayasamızın değiştirilmesi dahi teklif edilemeyecek maddelerini tartışmasız kabul eder.

MHP, 21. yüzyılda Türkiye’yi lider ülke hedefine ulaştırabilecek, Devleti ile Milletini kucaklaştıran, milletin değerleri ile Devletin değerlerini barıştıran, Cumhuriyet ile demokrasiyi uzlaştıran bir Anayasa öngörmektedir.

MHP, bütün vatandaşların insanlığın geliştirdiği evrensel nitelikteki temel hak ve hürriyetlerin tamamından ve azami ölçülerde yararlandırılmasını vurgulamaktadır.

Milletimizin birlik ve bütünlük içinde birlikte yaşama arzusunu güçlendiren, müşterek değerlerini koruyan **toplumsal bir sözleşme belgesi niteliğinde** anayasa değişikliği öngörmektedir.

MHP, bu ilke ve kabulleri ile uzlaşma kültürüne inanan bir Parti olarak 21. yüzyılın değerlerini kucaklayan, asırlık tartışmalara son verecek her kesimin benimseyebileceği bir anayasa yapılmasını gerekli görmektedir.

MHP bu sebeple anayasa değişikliği konusunda uzlaşmayı zaruri görmektedir.

AKP Milletvekilleri tarafından sunulan Anayasa teklifinin değerlendirilmesi:

1982 Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Yozgat Milletvekili Bekir Bozdağ ve arkadaşlarının verdiği Anayasa Değişikliği Teklifinden bazı Milletvekillerinin imzasını geri çekmesiyle Anayasa Komisyonunda müzakere edilmeden Komisyon Başkanının kararı ile işlemden kaldırılmıştır. Akabinde İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının verdiği aynı içerikteki Teklif Anayasa Komisyonuna ulaştırılmıştır. Anayasa Komisyonunda Anayasa ve İçtüzük hükümlerine göre işleme tabi tutulmamış imzaları hukuken ayıplı birinci teklif ile tartışmalı ikinci teklif böylece yan yana gelmiştir. Bu durum çözüme kavuşturulmadan ikinci Teklifin esastan görüşülmesi Anayasa ve İçtüzüğe aykırıdır.

AKP Anayasa Değişikliği Teklifi toplumsal mutabakatı aramamaktadır.

Siyasi partilerin tamamının, sivil toplumun büyük bir bölümünün değişik gerekçeler ile de olsa 1982 Anayasasını eleştirdiği bir gerçektir.

Hal böyle iken AKP'nin demokratik bir tartışma ortamı yaratarak siyasi ve sosyal mutabakatı araması gerekirdi.

AKP'nin sadece kendi Partisi için ihtiyaç duyduğu Anayasa maddelerinin değiştirilmesi için bu kanun teklifini milletvekillerine hazırlatması ve TBMM'nde bulunan çoğunluğunun gücünü kullanması tam bir dayatmadır.

AKP Anayasa Değişikliği Teklifi acele ve telaş içinde hazırlanmıştır. Sekiz yıla yakın bir süre içinde tek başına iktidar olan AKP, seçim için son düzlüğe girildiği süreçte sandıkta halka hesap verecektir.

AKP ilk dönem iktidarının sona erdiği 2007 yılı seçimlerinde dört buçuk yıllık iktidarının hesabını vermemiştir.

O dönemde yaratılan Cumhurbaşkanlığı seçimi krizi milletvekilliği seçimi propagandasının ağırlıklı gündem maddesini oluşturmuştur. Seçmen ekonomik ve sosyal çöküntünün, yükselen asayişsizliğin ve bölücü terörün, yolsuzluğun, yoksulluğun ve yozlaşmanın hesabını AKP'den soramamıştır. AKP bunu önlemiştir.

Siyasi bir kriz olan Cumhurbaşkanlığı seçimine hukuki bir çözüm arayışı, e- muhtıra ve Anayasa Mahkemesinin "367" kararı AKP tarafından seçim malzemesi olarak kullanılmış, manevi değerler istismar edilmiş ve 2007 yılı Mart ayında % 30 civarında olan AKP oyları 2007 yılı Temmuz ayında % 47 ye tırmanmıştır. Aradan geçen 4 aylık süre içinde AKP'nin seçmen eğilimini lehine çevirebilecek kamuoyunu yanlı ve yanlış bilgiler ile şekillendirme dışında hiçbir icraatı yoktur. AKP bu zahmetsiz elde edilen oyun tadını almış, tekrarı için yeni oyunlar peşindedir.

Türkiye seçim havasına girmiştir. AKP sekiz yıla yakın tek başına iktidarında seçmene vermek zorunda olduğu hesaptan kaçmak düşüncesindedir. Seçim yaklaştıkça halka hesap verme korkusu artmaktadır. Hesap vermekten kaçmak için sanal bir tartışma ve kutuplaşma ortamı yaratmak istemektedir.

2007 Mart ayında oynadığı oyunun yeni versiyonunu 2010 yılı Mart ayında bu Anayasa Teklifi ile tekrar sergilemek istemektedir.

AKP'nin acelesi ve telaşı bundandır.

Kutuplaşma ve gerilim siyasetinin ürünüdür. Kutuplaşma ve gerilim siyaseti AKP'nin temel politikasıdır. Devlet ile millet değerlerinin, demokrasi ile cumhuriyet değerlerinin çatıştırılması, başörtüsü ve imam hatip liselerinin kat sayı meselesinin çözülmesi yerine parti çıkarı için istismar edilmesi toplumun kamlara bölünmesi AKP'nin gerilim siyasetinin malzemesi olmuştur.

AKP manevi değerlerimizi istismar ederek oy devşiriciliği yapmıştır.

Seçim sürecine girildiği bu günlerde oy devşiriciliği için AKP'nin yeni bir kutuplaşma, kamplaşma ve gerilim ortamına ihtiyacı bulunmaktadır.

AKP bu sefer hedefine mülkün temeli olan adaleti ve yargıyı almıştır.

Elbette yargının reforma ihtiyacı vardır. Ancak AKP'nin amacı yargı reformu yapmak değil kendisine tabi yargı yaratmaktır.

Darbe teşebbüsü milli iradeyi ortadan kaldırmaya yönelik demokrasi dışı bir eylem ve suçtur. Bunun gereğini yürütme gücünü elinde bulunduran iktidar partisi AKP'nin ortaya çıkarması ve bağımsız yargının da gereğini yapması gerekir. Ancak AKP'nin amacı darbe teşebbüsünde bulunanlara kanuni gereğini yapmak değil ilerleyen süreçte bundan partisi lehine siyasi sonuç çıkarmaktır.

Niyet halis değildir. AKP'nin niyeti Anayasayı demokratikleştirme değildir. Kendisine göre bir anayasa ve siyasi yapı yaratmak peşindedir.

Erkler ayrılığına dayalı parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı sorumsuzdur. Bu sebeple yetkisizdir.

1982 Anayasasının anti demokratik maddelerinden birisi de 12 Eylül askeri harekâtının sonucu olarak getirdiği düzende cumhurbaşkanına aşırı yetki ve görev vermesidir.

Bu durumu zaman zaman AKP Genel Başkanı ve yetkilileri açıklamış olmasına rağmen bu teklif ile halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı daha fazla yetki verilmesi parlamenter sistemin özünü bozmuş, sistemi ucube bir cumhurbaşkanlığı sistemine dönüştürmüştür.

Nitekim Anayasa Mahkemesinin üye yapısının değiştirilmesi, üyelerinin seçiminde Cumhurbaşkanının daha etkili hale getirilmesi yasama organını dengeleyecek ve denetleyecek Anayasa Mahkemesinin gücünü zayıflatmakta kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı parlamenter demokratik sistemin özünü bozmaktadır.

Keza yargı bağımsızlığının hayata geçirilmesi ve yürütme organının yargı üzerindeki etkisini azaltma amacı ile oluşturulmuş Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısının ve üye seçiminin yürütme organının tesirlerine açık bir şekilde değiştirilmesi yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkesini zayıflatmıştır. Değişiklik Teklifi yasama ve yürütme gücünün hukuk ile sınırlandırılması ilkesine dayalı parlamenter demokratik sistemin özünü bozmuştur.

AKP Anayasa değişikliği teklifi, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesini zedelemektedir.

Yargıyı siyasallaştırmaktadır, yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir.

Bu durum Sayın Başbakanın başkanlık sistemine özenmesi ve tek adam yönetim anlayışı ile birlikte değerlendirildiğinde parlamenter sistem dışında bir arayışın varlığına işaret etmektedir.

Reform ve demokrasi gibi değerlerin arkasına gizlenilerek Parti devletine gidişin önu açılmaktadır.

Çoğulcu demokrasi ilkeleri zedelenmekte, çoğunluk tahakkümü esas alınmaktadır.

AKP Anayasa değişikliği teklifi tepkisel niteliktedir. Anayasa değişikliği, objektif şartlardan ve toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklanmalıdır. Teklifin temelinde daha önce yaşanmış siyasi olaylar ve öyküler vardır. Teklif bu olaylara ve öykülere **tepkisel** bir nitelik taşımaktadır.

1961 ve 1982 Anayasaları öncesinde yaşanmış olaylara tepki niteliğindeki anayasalardır. Bu anayasaların yarattığı olumsuz sonuçlar bilinmektedir. Yapılacak anayasa değişikliğinde bundan gerekli sonuçlar çıkarmak lazımdır. En önemli sonuç ise anayasa değişikliğinde **objektiflik ölçüsünden** uzaklaşmamasıdır.

Sübjektif sebebe dayalı, intikam alma hissi uyandıran ve toplumu kutuplaştıran, zaman zaman sosyal çatışmalara yol açan gerilim siyasetinin ürünü tepkisel nitelikteki bu teklif toplumdaki tedirginliği ve tartışmaları sona erdirmeyecektir. Aksine yeni tartışmaların başlamasına, yeni “**red**” cephelerinin oluşmasına yol açacaktır.

AKP Anayasa Değişikliği Teklifinde siyasi partilerin kapatılması ile ilgili maddeler, HSYK üye seçimini, Anayasa Mahkemesinin yapısını ve üye seçimini kazuistik metotla her ihtimalin ince ince hesaplanarak sayfalarca anayasa maddesi haline dönüştürülmesi AKP'nin haleti ruhiyesini, tepkisinin derecesini ve sübjektif davranışındaki ölçsüzlüğünü ortaya koymuştur.

AKP Anayasa Değişikliği Teklifi, yasama gücünün Anayasaya uygunluğunu, yürütme gücünün hukuka uygunluğunu denetlemekle görevli tepkili olduğu yargıya karşı bir operasyona dönüşmüştür.

Diğer taraftan Teklif AKP'nin **demokratik açılım** adı ile takdim ettiği **yıkım projesinin** izlerini taşımakta, İçişleri Bakanının ifadesi ile açılımın ilk adımını teşkil etmektedir. Yargı üzerinde oynanan oyun da **yıkım projesinin** bir parçasını oluşturmaktadır.

AKP Anayasa Değişikliği Teklifinde bazı maddeleri referandum sürecinde kitlelerin evet oyunu almaya yönelik at pazarlığı hissini veren hususlar bulunmaktadır.

Yargının siyasallaştırılması ve kontrol altına alınması ile ilgili maddelerin arasına serpiştirilen ve tali önem derecesine düşürülen bazı temel hak ve hürriyetlerle ilgili maddeler oy devşiriciliğine malzeme edilmiş, muhtemel halk oylamasında "EVET" sonucunu elde etmek için vatandaşa "HAP" şeklinde sunulmuştur. Bu durum halk oylamasını düzenleyen uluslar arası belgelere aykırı olduğu gibi oy kullanacak seçmenleri edemeyecekleri ikilemin içine sürükleyecektir.

Milliyetçi Hareket Partisinin Anayasa değişikliğinde cevabını arayacağı temel sorular şunlardır.

Bu Anayasa değişikliği ile;

1- Türkiye, terör, yoksulluk, yolsuzluk, hayat pahalılığı ve işsizlik belalarını yenmiş bir ülke olacak mıdır?

2- Ülkemiz, siyasal yapısındaki antidemokratik unsurları tasfiye ederek modern demokrasilerde olduğu gibi düşünce, inanç, teşebbüs, örgütlenme ve benzeri alanlarda temel hak ve hürriyetleri güvence altına alan demokratik devlet yapısına kavuşacak mıdır?

3- Vatandaşlarımız, herkesin aynı milletin evladı olmaktan gurur duyacağı, ayrışmayı değil birleşmeyi, farklılaşmayı değil kucaklaşmayı, kutuplaşmayı değil buluşmayı sağlayacak toplumsal uzlaşmayı gerçekleştirecek midir?

4- Türkiye, birbirinden uzaklaşmamış, birbirine yabancılaşmamış bir millet yapısı ile etnik köken, inanç, mezhep gibi doğallıkların milli kimliğin ve bin yıllık kardeşliğin zenginliği olarak görüldüğü bir toplum hayatına ulaşacak mıdır?

5- Devletimiz, taviz ve teslimiyet döngüsünden kurtulup, bağımsız karar verebilen, yeryüzünde sözü geçen ve dünyaya başkent Ankara vizyonu ile bakabilen bir kudret haline gelecek midir?

6- Ve bütün bunlar olurken, bizi bir millet olarak tanımlayan ve milli ve üniter varlığımızı güvenceye alan anayasamızın başlangıç maddesinde ifadesini bulan kabullere ve Cumhuriyetin kurucu değerlerine saygı ve riayet gerçekleşecek midir?"

Teklifin yukarıdaki sorulara verdiği cevap hayırdır.

Bu sebeplerle ve müzakereler sırasında Anayasa Komisyonunda ifade ettiğimiz gerekçeler ile Anayasa Değişikliği Teklifinin hazırlanış usulüne ve esasına muhalifiz.

Saygı ile arz ederiz.

Faruk Bal
Konya

Behiç Çelik
Mersin

Nevzat Korkmaz
Isparta

MUHALEFET ŞERHİ

Türkiye 'nin içinde bulunduğu kaotik durumun nedeni ve yaşadığı bütün krizlerin temeli 1982 darbe anayasasıdır. Barış ve Demokrasi Partisi ve aynı geleneğin temsilcileri olan önceki partiler, sivil toplum örgütleri, bir bütün olarak demokratik toplumsal muhalefet bu anayasanın sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması gerektiğini; yerine yeni, sivil ve demokratik bir anayasa yapılması gerektiğini yıllardır ifade etmektedirler. Hatta bu darbe anayasasının tümden değişmesi gerektiği konusunda bütün partiler ve diğer demokratik kamuoyu hemfikirlerdir. Ancak ne hikmetse, yeni bir anayasa yapmak için bizim dışımızdaki parlamentoda bulunan hiçbir parti harekete geçmemektedir. AKP hükümeti, 8 yıllık iktidarları döneminde her yıl yeni bir anayasa çalışması başlatacaklarını ifade etmiş, ancak her seferinde bu teklif gibi sadece kendi gereksinimleri doğrultusunda küçük değişiklik paketleri hazırlamakla yetinmiştir. AKP hükümeti, aynı zamanda topluma mevcut anayasanın tümden değiştirilmesi gerektiği mesajı veriyor, ancak buna gücü yetmediğini ima ederek, toplum nezdinde demokrat ve şirin görünmeye çalışmaktadır. Ancak, görüştiğimiz bu anayasa değişiklik teklifi ile AKP'nin ne kadar demokrat ve samimi olduğunu tüm Türkiye bir kez daha görmüştür. Ne yazık ki AKP hükümeti, sadece kendine "demokrat", kendine "özgürlükçü" bir partidir.

BDP olarak en baştan itibaren, içinde ciddi hiçbir şey barındırmayan bu anayasa değişikliği teklifini tümden reddetmedik. Aksine, diğer hiçbir partinin yapmadığını biz gerçekleştirdik ve bu değişiklik teklifine, önerilerimizi sunduk. Bu öneriler BDP'nin kişisel ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan öneriler olmayıp, toplumsal çıkarlar ve Türkiye'nin ortak gereksinimleri gözetilerek hazırlanan önerilerdir. Ancak, bu konuda da AKP adeta bizi ve dolayısıyla temsil ettiğimiz milyonların iradesini yok sayarak, hiçbir partinin teklife öneri getirmediğini ifade etmiştir. Komisyon görüşmeleri sırasında da, teklifte yer alan maddelerin değiştirilmesi için verdiğimiz 10 değişiklik önergesi kabul edilmemiş, ayrıca anayasada yer alan ve mutlaka acil değiştirilmesi gereken bazı maddelerin değiştirilmesi için de verdiğimiz 7 tane ek değişiklik önergesi de hiç değerlendirilmeye alınmamıştır. Biz bu anayasa değişiklik teklifini ilk günden itibaren, önerilerimizin nazara alınarak teklifin demokratik olgunluğa ulaşması halinde destek sunacağımızı ifade ettik. Bu amaçla da, komisyondaki usul engelini takılmaması için, henüz taslak teklifleşmeden önce ve kamuoyuna gelmeden mevcut taslaktaki maddelere ek olarak, değişmesi kaçınılmaz olan bazı maddelerin teklife alınması önerilerimiz hiçbir şekilde diyalog düzeyinde bile görüşmeye alınmamıştır.

Bu konuda komisyondaki görüşlerimiz için de, teklifte olmayan değişiklikler tartışma konusu olamaz gerekçesiyle istemlerimiz görüşme dışında bırakılmıştır.

Ayrıca hukuk reformu bir bütündür. Anayasa kendi maddeleri arasında ve alt yasalarla ve anayasa ile uyum sağlanmadan yapılan anayasa kandırmacası sadece sahibini kandırabilir.

Bugün anayasadan önce değişmesi gereken, Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, Milletvekili Seçilme Yasası, TCK, TMY var. Yüzde 10'luk seçim barajı ve hazine yardımı konusundaki korku refleksinin gerekçesi nedir? Bunların değişmesi için Meclisin birkaç oturumu bile yetiyor. 330 oy ve referandum şartı da yok. Bu istemlerimiz için de hükümetin bu konudaki iradeyi kamuoyuna deklere etmesini istedik. Ancak hiçbir sonuç alamadık.

Komisyon sürecinde de, görüşmelerimiz ve önerilerimiz dikkat alınmadığından bu teklife muhalefet etmekteyiz. Ayrıca Genel Kurul görüşmelerinde de teklifin bu haliyle kabul edilmesi halinde, pakete destek vermeyeceğimizin altını çiziyoruz.

Yama tutmaz hale gelen bu protez Anayasanın en kısa sürede tümden değiştirilmesi bütün toplumun özlemi ve dileğidir. Yürürlükte bulunan mevcut darbe Anayasasının mantıksal ve hukuksal argümanları ile yapılaş yöntemleri antidemokratiktir. Sivil bir irade duruşundan yoksun olduğu gibi militer bir gücün, ırkçı, ret ve inkarcı tonlarıyla cilalanmıştır. Adeta ideolojik bir kültürel soykırım metnidir. Oysaki demokratik anayasalar tüm aidiyetlere, kimliklere, kültürlere ve farklı görüşlere aynı mesafede ve hoşgörü içinde olurlar.

Anayasaların başlangıç metinleri, o anayasaların demokratik ve hukuki iklimini de belirler. 82 Anayasası'nın sert iklimi, ırkçı koro ile başlar ve o tempoyla devleti vatandaşa karşı koruyarak ve kutsayarak devam eder, benzer fobilerle son bulur.

Başlangıç metni dahil, devamındaki onlarca madde Türkiye'de yaşayan onlarca kimlikssel ve kültürel aidiyetleri yok sayarak, bütün yurttaşları "Türk" olarak tanımlamakta ve Türk olmaya zorlamaktadır. Sadece başlangıç metninde 10 kez "Türk" ve "Türklük" kelimesi geçmektedir. Yine başlangıç metnine baktığımızda, "Türk aidiyetinin" maddi-manevi çıkar ve onuru üzerine kurgulanmakta, "Türk Milletinin" menfaatlerinin korunması vurgusu yapılmaktadır. Anayasalar menfaatler üzerine değil, hukukun üstünlüğü üzerine inşa edilir.

Anayasada değişiklik yapılacaksa başlangıç metninden başlamak gerekir. Bu anlamda başlangıç metninin değiştirilmesi için vermiş olduğumuz önerge kabul edilmemiştir.

Bazı maddelerin girişinde, kısmen de olsa kısıntı özgürlüklerden söz ediliyor olsa da; hemen devamında bir "FAKAT" sözcüğü ile yapılan sınırlama, çekince ve yasaklamalarla, özgürlük sevinci kursaklarda bırakılıyor. Çünkü o özgürlük ya ortadan kaldırılıyor ya da içi boşaltılıyor.

Demokratik bir anayasa ile etnik kimlik hakları, inanç ve düşünce özgürlüğü, sosyal, ekonomik, kültürel, dilsel ve diğer haklar güvence altına alınabilir. Bilgi çağında, küçülen bir dünyada Türkiye kendi sorunlarıyla büyümüştür. Türkiye'nin de içinde yer aldığı ortak Avrupa Hukuku ve ortak evrensel değerler de kendisini dayatmaktadır. Anayasaların hazırlanmasında uluslararası sözleşmeler kaynak özelliği taşır.

82 Anayasasının meşruiyet sorunu da vardır. Bu anayasa meşru değildir. Çünkü bu bir darbe anayasasıdır, sivil bir anayasa değildir. Dolayısıyla demokratik de değildir bu anayasa. Anayasalar devleti değil, bireyi korumayı esas almalıdır. Örgütlenmiş siyasal birimi olan devletin gücünü sınırlayan, bireyin hak ve özgürlüklerini koruyan, geliştiren, çığnımlarına karşı denetim yollarını belirleyen, iktidarın tek elde toplanmasını önleyerek çoğulculuğu benimseyen, toplumsal dengeleri sağlayan her tür hukuk dışılığı engelleyen metinler, demokratik anayasalardır.

İşte buna uygun olarak devlet; sivil ve demokratik toplumun ihtiyaçlarına yanıt veren işlevleriyle bir teknik aygıt olarak anayasada yer almalıdır. Devletin ideolojisi olamayacağı gibi, devlete kutsallık izafe eden metafizik anlayışlardan da uzak kalınmalıdır.

12 Eylül rejimini halen birçok uygulamasıyla canlı tutan 82 Anayasası kökten değişmelidir. Şimdiye kadar yapılan ve yapılmak istenen anayasa değişiklikleri belli olaya, belli kişiye veya kişilere endeksli, parti ve kişi çıkarları doğrultusunda olmuştur. Bu, devletin uygun gördüğü ve emrettiği değişiklikler olarak algılanmalıdır. Ülke ve halk yararı ikincildir, hatta yoktur. Yapılmak istenen ve görüşmelerini yaptığımız bu 17 nci değişiklik paketi de, ne yazık ki halkın özgürlük ve demokrasi ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak kalmış, AKP hükümetinin çıkar ve ihtiyaçları temelinde hazırlanmıştır.

Egemenliğin koşulsuz halka ait olduğunu söylüyoruz. O zaman bu hakkı kullanırken, yönetimini ve koşullarını da kendisi belirlemelidir. İlkelerini tartışmalı, sonuç çıkarmalı ve kuralını yapmalıdır. Bu hakkın teslimi, en azından demokratik bir katılımcılık kadar önemlidir. Demokratik anayasaların üstünlüğünde, bağımsız ve tarafsız hukuk kurallarını içermenin yanında; toplumsal güç dengelerine dayanan, genel barışçıl uzlaşmanın toplumda yarattığı saygınlık da vardır.

Sonuç olarak, meşruluktan ve toplumun taleplerine yanıt vermekten uzak 82 Anayasası'nın değişikliklerle demokratik bir anayasa haline dönüştürülmesi mümkün değildir. Dolayısıyla yeni bir anayasasının hazırlanması en doğru yoldur. Yeni anayasa; kısa, öz, toplumun ortak paydasına dayanan, bütün kesimleri ve kültürleri kapsayan ve onlara eşit biçimde yaklaşan, haklarını tanımlayan ve hakları kullanmayı güvenceye alan bir üst hukuk normu olmalıdır.

Özce açıkladığımız nedenlerden ötürü, komisyonda bu haliyle kabul edilen anayasa değişiklik teklifine karşı olduğumuzu belirtir, muhalefet şerhimizi saygıyla sunarız.

Hamit Geylani

Hakkari

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ GRUP
BAŞKANI İSTANBUL MİLLETVEKİLİ
RECEP TAYYİP ERDOĞAN VE 264
MİLLETVEKİLİNİN TEKLİFİ (2/656)

7/11/1982 TARİHLİ VE 2709 SAYILI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ
BAZI MADDELERİNDE DEĞİŞİKLİK
YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının sonuna “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” cümlesi ve aynı maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş, devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

“Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.”

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.”

ANAYASA KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ
BAZI MADDELERİNDE DEĞİŞİKLİK
YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” cümlesi ve maddeye bu fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.”

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı "I. Ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Her çocuk, yeterli himaye ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 6- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Uzlaştırma Kuruluna başvurabilir. Uzlaştırma Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Uzlaştırma Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir."

MADDE 7- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 8- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin üçüncü, dördüncü

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı "I. Ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 6- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" olarak değiştirilmiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir."

MADDE 7- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 8- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin üçüncü, dördüncü

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

ve yedinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, altıncı fıkrasının sonuna “Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez.” cümlesi eklenmiş, dokuzuncu fıkrasındaki “beş yıl” ibaresi “üç yıl” şeklinde değiştirilmiş, altıncı ve dokuzuncu fıkralarındaki “temelli” sözcükleri, onuncu fıkrasındaki “temelli olarak” ibaresi ile beşinci ve sekizinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

“Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, talebin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan her bir siyasî partinin beşer üye ile temsil edildiği ve Meclis Başkanının başkanlığında oluşturulacak Komisyonun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla vereceği izin üzerine açılır ve Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır. Komisyonun kararları, yargı denetimi dışındadır. İzin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren otuz gün içinde Komisyon oluşturulur ve Komisyon, kararını izin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren en geç altmış gün içinde verir. Meclisteki siyasî parti gruplarınca, izin talebiyle ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz. İzin talebini karara bağlayacak Komisyonunun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esasları Meclis İçtüzüğüyle düzenlenir.”

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

ve yedinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, altıncı fıkrasının sonuna “Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez.” cümlesi eklenmiş, dokuzuncu fıkrasındaki “beş yıl” ibaresi “üç yıl” şeklinde değiştirilmiş, beşinci, altıncı ve dokuzuncu fıkralarındaki “temelli” sözcükleri, onuncu fıkrasındaki “temelli olarak” ibaresi ile sekizinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

“Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, talebin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan her bir siyasî partinin beşer üye ile temsil edildiği Komisyonun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla vereceği izin üzerine açılır ve Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır. Meclis Başkanı, bu Komisyona Başkanlık eder; ancak, oy kullanamaz. Komisyonun kararları, yargı denetimi dışındadır. İzin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren otuz gün içinde Komisyon oluşturulur ve Komisyon, kararını izin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren en geç altmış gün içinde verir. Meclisteki siyasî parti gruplarınca, izin talebiyle ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz. İzin talebini karara bağlayacak Komisyonun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esasları Meclis İçtüzüğüyle düzenlenir.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkraya göre kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. Devlet yardımından yoksun bırakılma, bağlı olduğu kapatma davasının ve kararının usulüne tabi olup tek başına dava konusu yapılamaz.”

MADDE 9- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin kenar başlığı “VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde değiştirilmiş, maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 10- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 11- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. Devlet yardımından yoksun bırakılma, bağlı olduğu kapatma davasının ve kararının usulüne tabi olup tek başına dava konusu yapılamaz.”

MADDE 9- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin kenar başlığı “VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde değiştirilmiş, maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 10- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 11- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

“İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.”

MADDE 12- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin ikinci fıkrasına “Ancak, Yüksek Askerî Şuranın Silahlı Kuvvetlerden her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.” cümlesi eklenmiş, dördüncü fıkrasının birinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz.”

MADDE 13- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 128 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.”

MADDE 14- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.”

MADDE 15- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144 üncü maddesi kenar başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“G. Adalet hizmetlerinin denetimi

MADDE 144- Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 16- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 145 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

“İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.”

MADDE 12- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin ikinci fıkrasına “Ancak, Yüksek Askerî Şuranın terfî işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.” şeklindeki cümle eklenmiş ve dördüncü fıkrasının birinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz.”

MADDE 13- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 128 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.”

MADDE 14- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.”

MADDE 15- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144 üncü maddesi kenar başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“G. Adalet hizmetlerinin denetimi

MADDE 144- Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 16- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 145 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin Teklifi)

“MADDE 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.

Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.

Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 17- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 146 – Anayasa Mahkemesi onyediy üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

“MADDE 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.

Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.

Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 17- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 146- Anayasa Mahkemesi onyediy üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarından, Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslı görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.”

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslı görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin Teklifi)

MADDE 18 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 147 nci maddesinin kenar başlığı "2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi" şeklinde, birinci fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir."

MADDE 19- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi, üçüncü fıkrasındaki "Cumhurbaşkanını," sözcüğünden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiş, beşinci fıkrası "Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir." şeklinde değiştirilmiş, maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar ve üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar." şeklinde yeni bir fıkra eklenmiş ve devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 18- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 147 nci maddesinin kenar başlığı "2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi" şeklinde, birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir."

MADDE 19- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi, üçüncü fıkrasındaki "Cumhurbaşkanını," sözcüğünden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiş, beşinci fıkrası "Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir." şeklinde değiştirilmiş, maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar ve üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar." şeklinde yeni bir fıkra eklenmiştir.

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 20- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 149 – Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 20- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 149- Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin Teklifi)

duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.”

MADDE 21- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 156 ncı maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 22- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 157 nci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 23- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmibir asıl ve on yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.”

MADDE 21- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 156 ncı maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 22- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 157 nci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

MADDE 23- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

avukatlar arasında Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve iki yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasında Yargıtay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay üyeleri arasında Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasında adli yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adli ve idarî yargı hâkim ve savcılar arasında seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

avukatlar arasında Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve iki yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasında Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasında Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasında adli yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adli ve idarî yargı hâkim ve savcılar arasında seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.”

MADDE 24- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166 ncı maddesinin kenar başlığı “I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.”

MADDE 25- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 18- Bu Kanunun 8 inci maddesiyle Anayasasının 69 uncu maddesinde yapılan değişiklikler, Anayasa Mahkemesinde görülmekte olan davalarda da uygulanır.”

“GEÇİCİ MADDE 19- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.”

MADDE 24- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166 ncı maddesinin kenar başlığı “I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.”

MADDE 25- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 18- Bu Kanunun 8 inci maddesiyle Anayasasının 69 uncu maddesinde yapılan değişiklikler, Anayasa Mahkemesinde görülmekte olan davalarda da uygulanır. Ancak, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştay tarafından yapılacağına ilişkin hükümleri, siyasî partilerin 2009 yılına ait denetimleri hakkında uygulanmaz; 2009 yılına ilişkin malî denetimler Anayasa Mahkemesince yapılır.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

GEÇİCİ MADDE 19- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasında göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.”

“GEÇİCİ MADDE 20- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir.

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık,

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

GEÇİCİ MADDE 20- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında en az onbeş yıldan beri görev

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer.

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer.

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir. Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastır-maya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir. Seçimlerde en çok oy alan

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve
264 Milletvekilinin Teklifi)

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında, idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtaydan gelen yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üyeler ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir asıl ve bir yedek üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üye ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında, idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip Erdoğan ve 264 Milletvekilinin Teklifi)

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü ve dördüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, 30000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu,

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryaya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi sıfatıyla da görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar uygulanır.”

MADDE 27- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryaya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar uygulanır.”

MADDE 27- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

